

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Χάρη Πάτση: Τό «Ν. Σχολείο καὶ οἱ πραγματοποιήσεις του	415
Β. Ζορμπά: Παράδειγμα πρὸς μίμησιν	416
Εὐριπίδου Σούρλα: Paul Häberlin	418
Θ. Χαραλαμπίδη: Θεμέλια προσχολικῆς ἀγωγῆς	423
Ἄδαν. Γκρόζα: Πῶς σκέπτεται τὸ προσχολικὸ παιδί	426
Γεωργίου Ρούσκα: Ἡ ἐπίδραση τῆς κληρονομικότητος	429
Ε. CLAPARÈDE: Τρόποι ἀντιφατικοὶ	433
Χάρη Πάτση: Τὸ νέον ἀναλυτικὸ πρόγραμμα (Ε.Α.Π.—1956)	435
Μιχαὴλ Ρωξάνα: Ἐκθέσεις καὶ διχ. συνθέσεις	441
Ἑμμανουὴλ Χλιουδάκη: Γεωπονία καὶ Ζωοτεχνία	444
Κωννίου Γ. Μπούκα: Ἡ ἐργασία μας στὸ σχολικὸ κῆπο	447
Στεφ. Πασχαλίδου: Προσανατολισμὸς πρὸς τὸ Ν. Σχολεῖο	451
Δημ. Ἀθανασοῦλα: Ἑνιαία Δ/λία στὴν Α' καὶ Β' τάξη	453
Φώτη Παπαστεργίου: Ἠθικὴ ἐπανάρθωση τοῦ παιδιοῦ	457
Γ. Κυριαζοπούλου: Ὁ ἐφτάστιχος	457
Δ. Βαθάτσικου: Ἡ καρδιά μου κοντὰ σου	462

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

1. Ὁ κατάλογος τῶν βοηθητικῶν μας ἐταχυδρομήθη σὲ ὅλα τὰ σχολεῖα. Περίληψή του δημοσιεύεται καὶ στὸ παρὸν τεύχος.
2. Ὁ πρῶτος τόμος τῆς «Μεγάλης Ἑγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων» ἐκυκλοφόρησε.
3. Ὅλοι οἱ συνάδελφοι πρέπει νὰ μᾶς βοηθήσουν καὶ μὲ φανατισμὸ νὰ συνδράμουν τῇ μεγάλῃ μας ἐκδοτικῇ προσπάθειᾳ. Διαδῶστε παντοῦ τὴν ἐκδόσεως μας.

ΕΤΟΣ Ζ'. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1956 ΤΕΥΧΟΣ 73-74

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Γιὰ τὰ σχολεῖα :	Ἑτησίᾳ	δρχ. 90
Γιὰ τοὺς ἐκπ)κοὺς	>	> 60

ABONNEMENT

Pour les écoles :	d'un an	dr. 90
Pour les instituteurs :	d'un an	» 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Α.Ν. 1092/1948
Ἐκδότης-Διευθυντής: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμπονά 13, τέραμα Πατισίων
Τυπογραφίδου: Ι. Ζήρα-Ἀφών Βασιλείου
Παλλάδιος 18-Τηλ. 35-069-Ἀθήναι

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα
κ. Χάριν Πάτην
Σωκράτους 37 Ἀθήναι—Τηλ. 58.417
(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

● Τò «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» συνεπλήρωσε ξέι (6) ό λ ό κ λ η ρ α χρόνια Έκδοτικής ζωής και ήδη εισέρχεται στόν έβδομο χρόνο.

● Το «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ», με άφραγκες θυσιές και κόπους κατόρθωσε να ανδρωθή και να ἀγκαλιάσει όλους τους Έλληνες δασκάλους. Όχι 7 χιλιάδες (8.000) Σχολεία και δημ)λοι είναι σήμερα συνδρομητά του περιοδικού και φανατικοί υποστηρικτά των παιδαγωγικών προσπαθειών μας.

● Το «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» και ο Διευθυντής του εκφράζουν τη βαθειά ευγνωμοσύνη τους στον εκπαιδευτικό κλάδο για την άμεριστη συμπαράστασή του στη γιγαντιαία προσπάθειά μας για την ανάπτυξη και τον συγχρονισμό της Λαϊκής μας Παιδείας.

• Τὸ «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» καὶ ὁ Διευθυντής του ἀισθάνονται βαρύτερη τὴν εὐ-
θύνην τοὺς ἀπέναντι τῶν ἐργατῶν τῆς Παιδείας καὶ τῆς μαθητικῆς νεολαίας.
Γιαυτὸ τὸ λόγο δὲ καταβληθῇ προσπάθεια α) γιὰ τὸ ποιοτικὸ ἀνάστημα τοῦ
περιοδικοῦ, β) γιὰ τὴν συνεχεῖ βελτίωση τῶν σχολικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἐκδό-
σεών μας, γ) γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ὅλων τῶν συναδέλφων, τόσο στὸν τομέα
τῆς ἀτομικῆς ἐπαγγελματικῆς κατάρτισεώς των, ὅσο καὶ στὸν τομέα τῶν ἀτο-
μικῶν ὑποθέσεών των.

● Τὸ «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» φιλοδοξεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἕλληνα Δάσκαλο σὲ ὅλους τοὺς τομείς τοῦ πολὺμορφου ἔργου του.

● Το «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» με τις τομehρές έκδοτικές καινοτομίες του όπως π.χ. ή «ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ» τὰ ἐλεύθερα ἀναγνωστικά, τοὺς τριπλοὺς γεωγραφικοὺς χάρτες κ.ἀ. φιλοδοξεῖ νὰ ἀποτελέσῃ τὸν ἄξονα γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον σιγὰ-σιγὰ δὲ συνενωθοῦν ὅλοι οἱ δημιουργικοὶ καὶ ἐνθουσιῶδεις συνάδελφοι, παιδαγωγοὶ καὶ συγγραφεῖς ποὺ δὲ ἀποδείξουν ἐμπράκτως ὅτι εἶναι θεοὶ νὰ προσφέρουν κάτι θετικὸ πρὸς ὅφελος τῆς Παιδείας.

ΟΙ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ «ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ»

Τόμος	Α'	1950	—	51	Χρυσόδετος	Δραχ.	100
»	Β'	1951	—	52	»	»	100
»	Γ'	1952	—	53	»	»	100
»	Δ'	1953	—	54	»	»	100
»	Ε'	1954	—	55	»	»	100
»	ΣΤ'	1955	—	56	»	»	100

Οι προηγούμενοι τόμοι του περιοδικού πωλούνται χρυσόδετοι στα γραφεία μας. Περιέχουν άνω των 600 άρθρων και μελετών έπανω σε διάφορα φιλοσοφικά, ψυχολογικά, παιδαγωγικά και μεθοδικά θέματα. Όλοι μαζί αποτελούν μια «Μεγάλη Παιδαγωγική Έγκυκλοπαίδεια», που είναι άπαραίτητο βοήθημα για τὸ δάσκαλο.

TA NEA BOHOHTIKA MA

Τὰ σημειούμενα μὲ κεφαλαῖα εἶναι ἐγκριμένα. Ὅλα τὰ ἐγκριμένα φέρονται στὴν Ἐγκύκλιο τοῦ Σου Ὑπουργείου).

I. ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

1.	Ὀλικό	Ἀναγνωστικό	(Ἀλφαβητάριο	Α' τάξ.	Χ. Πάση	δραχ.	15
2.	Ἐλεύθερο	Ἀναγνωστικό	Ἑνιαίας	Δ) λίας	Β' τάξ.	»	13
3.	Ἐλεύθερο	Ἀναγνωστικό	»	»	Γ' »	»	13
4.	Ἐλεύθερο	Ἀναγνωστικό	»	»	Δ' »	»	13
5.	Ἐλεύθερο	Ἀναγνωστικό	»	»	Ε' »	»	13
6.	Ἐλεύθερο	Ἀναγνωστικό	»	»	ΣΤ' »	»	13

II. ΓΛΩΣΣΙΚΑ

7. Γραμματική με εικόνες Α' τάξ. (χωριστό βιβλίο)	Χ. Πάση	»	8
8. Γραμματική με εικόνες Β' » (» »)	»	»	8
9. Γραμματική με εικόνες Γ' » (» »)	»	»	9
(Σύμφωνη με τὰ ἐπίσημα Ἀναγνωστικά τοῦ Ο.Ε.Σ.Β.)			
10. Γραμματική με εικόνες Δ' » (» »)	»	»	9
(Σύμφωνη με τὰ ἐπίσημα Ἀναγνωστικά τοῦ Ο.Ε.Σ.Β.)			
11. Ἑνιαία Γραμματική τῆς Δημοτικῆς Γ-Δ' τάξεως	»	»	12
(Σύμφωνη με τὴν Γραμματικὴν τῆς Δημοτικῆς τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κράτους)			
12. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ Ε-ΣΤ' Μ. Παπαδάκη			14
(Ἐγκεκομμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 52974/1950 Ἀλφῆς Ὑπουργ. Παιδείας)			

III. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

13.	Παλαιά Διαθήκη με εικόνες Γ' τάξεως	Χ. Πάτσι	»	9
14.	Καινή Διαθήκη με εικόνες Δ' »	»	»	9
15.	ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Ε' τάξεως	Β. Οικονομίδης	»	13
	(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 65303/1952 Δ/γης Υπουργ. Παιδείας)			
16.	ΔΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ και ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΣΤ' τάξ.	Β. Οικονομίδης	»	13
	(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 65303/1952 Δ/γης Υπουργ. Παιδείας)			

IV. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

18.	Ἡρωϊκὰ Χρόνια - Μυθολογία	Γ' τάξ. (Χωριστὴ)	Χ. Πάτσι	»	9
19.	Ἀρχαία Ἑλλάδα - Ἱστορία	Δ' τάξ. (χωριστὴ)	»	»	9
20.	Ἑλληνικὴ Ἱστορία Γ-Δ' τάξ.	(1ον ἔτος συνδ)λλας	»	»	9
21.	Ἑλληνικὴ Ἱστορία Γ-Δ' »	(2ον ἔτος συνδ)λλας	»	»	9
22.	ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Ε' τάξ.	Α. Γιαγγοπούλου - Α. Ζαχαροπούλου	»	»	13
23.	ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΤ' τάξεως	Γ. Σακκά	»	»	13

V. ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

25.	Φυσική	Ιστορία	Γ' τάξεως	Χ. Πάση »	10
26.	Φυσική	Ιστορία	Δ' »	» »	10
27.	Φυσική	Ιστορία	Ε' τάξ. (χωριστή)	» »	12
28.	Φυσική	Ιστορία	ΣΤ' τάξ. (χωριστή)	» »	12
29.	Φυσική	Ιστορία	Ε-ΣΤ' τάξ. (1ον έτος συνδυασμ.)	» »	10
30.	Φυσική	Ιστορία	Ε-ΣΤ' τάξ. (2ον έτος συνδυασμ.)	» »	12

ΔΩΡΕΑ

ИМЕРОМ

APIO.

VI. ΦΥΣΙΚΑ

31. **ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ-ΧΗΜΕΙΑ Ε'** τάξεως Α. Χ. Πάτση δρ. 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 80315/1955 Διαταγής Υπουργείου Παιδείας)
32. **ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ-ΧΗΜΕΙΑ ΣΤ'** τάξ. Α. Χ. Πάτση δρ. 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 80316/1955 Διαταγής Υπουργείου Παιδείας)
33. **ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ-ΧΗΜΕΙΑ Ε-ΣΤ'** (1ον έτος συν-
διδασκαλίας Πέμπτης και Έκτης τάξ.) Α. Χ. Πάτση » 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 80315/1955 Διαταγής Υπουργείου Παιδείας)
34. **ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ-ΧΗΜΕΙΑ Ε-ΣΤ'** (3ον έτος συν-
διδασκαλίας Πέμπτης και Έκτης τάξ.) Α. Χ. Πάτση » 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 80136/1955 Διαταγής Υπουργείου Παιδείας)

VII. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

35. **Μαθαίνω να μετρώ Α'** τάξεως (Έγχρωμο) . . . Χ. Πάτση δρχ. 10
36. **Μαθαίνω να μετρώ Β'** » . . . » » 9
37. **Αριθμητική με εικόνες Γ'** τάξεως . . . » » 9
38. **Αριθμητική με εικόνες Δ'** » . . . » » 9
39. **ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ Ε-ΣΤ'** τάξ. Π. Μυλωνάκου-(Πάτση) 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 61452/1952 Δ/γής Υπουρ. Παιδείας)
- 39α. **ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ Ε-ΣΤ'** τάξ. Στρατή Παπαδάκη » 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 61452/1952 Δ/γής Υπουργείου Παιδείας)
41. **ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ Ε-ΣΤ'** τάξεως Α. Χ. Πάτση » 13
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 61452/1952 Δ/γής Υπουρ. Παιδείας)

VIII. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ

42. **Γεωγραφία της Ελλάδος Γ-Δ'** (Έγχρωμη) . . . Χ. Πάτση Δρ. 13
43. **ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ Ε'** τάξ. Β. Οικονομίδη » 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 71658/1955 Δ/γής Υπουργείου Παιδείας)
45. **ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤ'** τάξεως Α. Χ. Πάτση » 14
(Έγκριση δια της υπ' αριθ. 80317/1955 Δ/γής Υπουρ. Παιδείας)

IX. ΑΓΩΓΗ ΠΟΛΙΤΟΥ

46. **Αγωγή πολίτου Ε'** τάξεως . . . Χ. Πάτση » 12
47. **Αγωγή πολίτου ΣΤ'** » . . . » » 12

X. ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΑ (ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ)

(Τάξεις Γ' και 1ον έτος συνδ)λίας)

48. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 1ον Πελοπόννησος)** Δρχ. 10
- 48α. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 2ον Στερεά Ελλάς)** 9
- 48β. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 3ον Θεσσαλία)** 9
- 48γ. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 4ον Ήπειρος)** 9
- 48δ. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 5ον Μακεδονία)** 9
- 48ε. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 6ον Θράκη)** 9
- 48στ. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 7ον Έλληνη Νησιά)** 9
- 48ζ. **Πατριδογνωσία-πατριδογραφία-χαρτογραφία (τ. 8ον Κρήτη)** 12

Σημειώσεις : (Τα νησιά του Ιονίου κατενεμήθησαν ως εξής : η Ζάκυνθος εις την Πελοπόννησον, η Κεφαλληνία και η Λευκάδα εις την Στερεάν, και η Κέρκυρα και οι Παξοί εις την Ήπειρον).

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

Έτος 6ον • Σεπτέμβριος—Οκτώβριος 1956 • Τεύχος 73—74

ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 — ΤΗΛ. 58-417

ΤΟ "ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ," ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ

Το «Νέο Σχολείο» συνεπλήρωσε έξι (6) δλόκληρα χρόνια Έκδοτικής ζωής και ήδη από το σημερινό τεύχος του εισέρχεται στον έβδομο χρόνο.

Το «Νέο Σχολείο», με αφάνταστες θυσίες και κόπους κατώρθωσε να ανδρωθή και να αγκαλιάσει όλους τους Έλληνες δασκάλους. Όχι τώ χιλιάδες (8.000) Σχολεία και δημ)λοι είναι σήμερα συνδρομητές του περιοδικού και φανατικοί υποστηρικτές των παιδαγωγικών προσπαθειών μας.

Το «Νέο Σχολείο» και ο Διευθυντής του εκφράζουν τη βαθειά ευγνωμοσύνη τους στον εκπαιδευτικό κλάδο για την αμέριστη συμπαράστασή του στη γιγαντιαία προσπάθειά μας για την ανάπλαση και τον συγχρονισμό της Λαϊκής μας Παιδείας.

Το «Νέο Σχολείο» και ο Δ/τής του αισθάνονται βαρύτερη την ευθύνη τους απέναντι των εργατών της Παιδείας και της μαθητιώσης νεολαίας. Γιαυτό το λόγο θα καταβληθή προσπάθεια α) για το ποιοτικό ανέβασμα του περιοδικού, β) για τη συνεχή βελτίωση των σχολικών και παιδαγωγικών εκδόσεών μας, γ) για την εξυπηρέτηση όλων των συναδέλφων, στον τομέα της ατομικής επαγγελματικής κατάρτισεώς των.

Το «Νέο Σχολείο» φιλοδοξεί να βοηθήσει τον Έλληνα Δάσκαλο σε όλους τους τομείς του πολύμορφου έργου του.

Το «Νέο Σχολείο» με τις τολμηρές έκδοτικές καινοτομίες του όπως π.χ. η «Μεγάλη Έγκυκλοπαίδεια των Νέων», τα ελεύθερα αναγνωστικά, οι τριπλοί γεωγραφικοί χάρτες κ. ά. φιλοδοξεί να αποτελέσει τον άξονα γύρω από τον οποίον σιγά, σιγά θα συνενωθούν όλοι οι δημιουργικοί και ένθουσιώδεις συνάδελφοι, παιδαγωγοί και συγγραφείς που θα αποδείξουν έμπράκτως ότι είναι σε θέση να προσφέρουν κάτι θετικό προς όφελος της Παιδείας.

Ριχνοντας τώρα μια ματιά στα περασμένα και κάνοντας μια αναδρομή στο τί πετύχαμε μέσα σε 6 χρόνια με τη γιγαντιαία και άδιάκοπη συγγραφική και έκδοτική μας προσπάθεια, με όχι άδικα το λόγο δέος, αναλογιζόμαστε το πώς ξεκινήσαμε, το πού βρισκόμαστε και για το πού τραβήκε.

Πώς ξεκινήσαμε, ποιά έμπόδια υπερπηδήσαμε, ποιους αγώνες διεξάγαμε όλος ο κλάδος τό ξέρει. Μά ό,τι κι αν πετύχαμε μέχρι σήμερα τό όφείλουμε αποκλειστικά στη συμπαράσταση και στη βοήθεια που μās πρόσφερε ο δασκαλικός κλάδος.

Στην προγραμματισμένη πορεία μας αυτή για την πραγματοποίηση των μεγάλων σκοπών που ετάξαμε, εκτός από τα άλλα έμπόδια (έλλειψη οίκονομικών, άπειρία κλπ.) συναντήσαμε και την έντεχνη (φανερή ή

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΣ ΜΙΜΗΣΙΝ

Τού κ. Β. ΖΟΡΜΠΑ, Δ.Φ., Τμηματικού Υπουργείου Παιδείας

Χαίρομαι διότι μπορώ και εφέτος να προλογίσω το πρώτον τεύχος του νέου έκδοτικού έτους (7ον) του καθ' όλα μοναδικού και χρησιμωτάτου εις όλους τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς, παιδαγωγικού περιοδικού «Νέο Σχολείο» που εκδίδει ο ρέκτης παιδαγωγός, συγγραφέας και εκδότης κ. Χάρης Πάτης. Και χαίρομαι πάντοτε δόξαις μου δίδονται ευκαιρία δια να εξάρω το αναδημιουργικόν έθνηκόν έργον των Έλλήνων διδασκάλων και λειτουργών της Παιδείας, ούτινες, ουδενός φειδόμενοι, αναλώνουν το είναι των εις την υπηρεσίαν του παιδιού και της φιλιότης πατρίδος μας.

Τοιοῦτοι είναι οι διδάσκαλοι. Αγωνίζονται εντός και εκτός του σχολείου δια την γενικωτέραν εθιμικήν του κοινωνικού συνόλου. Διαπαιδαγωγούν την

κρυφή προσπάθεια των διαφόρων συγκροτημάτων να δυσφημήσουν ή παρακωλήσουν την πρός τα έμπρός πορεία μας. Αντίκαιοι οι ίδιοι να μιμηθούν το παράδειγμά μας και να μάς παρακολουθήσουν σ' έναν ώρατο κι εύγενικό άγωνα με σκοπό τη βελτίωση της ελληνικής παιδείας, και μαθημένοι από το παρελθόν να «νέμονται» σχολεία, δασκάλους και μαθητές σάν αποκλειστικό τους φέουδο καταφεύγουν σε συκοφαντίες για να ανακόψουν τη θριαμβευτική πρός τα έμπρός πορεία της μεγάλης μας προσπάθειας.

Μά οι 18.000 δάσκαλοι της ελληνικής υπαίθρου και των άστικων μας κέντρων, αυτοί που θερμαίνουν και στηρίζουν τη γιγαντιαία μας προσπάθεια, εξακολουθούν με φανατισμό να μάς παραστέκουν, γιατί ή δική μας αποχώρηση από τον εύρο στίβο της Νεολληνικής παιδείας, το τυχόν σταμάτημα της έκδόσεως λ.χ. του «Νέου Σχολείου», της παιδαγωγικής μας βιβλιοθήκης και των ποικίλων άλλων εκδόσεων, μπορεί να ίκανοποιούσε τους όποιους κερδοσκόπους μά δεν συνέφερε, κατά κανένα τρόπο, στη μεγάλη λαοθάλασσα δασκάλων και παιδιών, που κάνουν με το κερδί να βρούν τους νέους Παιδαγωγούς, τους νέους Συγγραφείς, τους νέους φιλοπρόδους Έκδότες, που θά τους δώσουν τα φώτα της συγχρονισμένης νεοελληνικής παιδείας. Οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί με τη στοργή που μ' αυτή περιβάλλουν το «Νέο Σχολείο» μας, δίνουν την απάντηση στους καλοθελητές.

Εμείς όμως συνεχίζουμε και θά εξακολουθούμε να συνεχίζουμε τον άρχινημένο δρόμο μας. *«Κάθε προσπάθειά μας είναι και μία πρόοδος»*. Αυτό είναι το σύνθημά μας, το ιδιαίτερο έμβλημα των εκδόσεων του «Νέου Σχολείου». Το έμβλημα αυτό δεν έχει τίποτε το πλαστό, το άπαλό. Η ζωή έξ (6) ολόκληρων χρόνων του «Νέου Σχολείου» έπιβεβαιώνει περίτρανα τις λαμπρές παιδαγωγικές, συγγραφικές και έκδοτικές καινοτομίες μας. Καλούμε τους καλοπροαίρετους να μάς μιμηθούν. Νάρθουν κοντά μας. Να συνεργαστούμε και ν' ακολουθήσουμε όλοι μαζί την λεωφόρο που θά οδηγήσει σε ένα εύτυχιμένο μέλλον.

Τό «Νέο Σχολείο» με την εύκαιρία της έναρξεως του νέου σχολικού έτους 1956—57 *εύχεται σ' όλους τους συναδέλφους «Καλή Σχολική Χρονιά» με γόνιμα και δημιουργικά αποτελέσματα»*.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΗΣ

μικράν παιδικήν ηλικίαν, μεταδίδουν γνώσεις, δεξιότητας και έμπειρίας εις τα μεγαλυτέρας ηλικίας παιδιά, προσανατολίζουν επαγγελματικώς τους έφήβους, διδάσκουν και καθοδηγούν τους ενηλίκους εις τον όρθον και ελληνοπροεπή τρόπον αντιμετώπισεως των καθημερινών προβλημάτων των, ψάλλουν εις τας εκκλησίας, γίνονται όδηγοί προσκόπων, ιδρύουν λαϊκάς βιβλιοθήκας, άνοίγουν σχολεία άγραμμάτων, και γενικώς νυχθημερόν—αυτοθυσιαζόμενοι—συντελούν εις την κοινωνική πρόοδον.

Ένας από ολόκληρον αυτήν την πλειάδα των Διδασκάλων μας, ένα πωχόν παιδί του χωριού μας (εις την Ήπειρον), ο Χάρης Πάτης, ξεκινώντας από τα κακοιράχια βράχια των πλαγιών του Σουλίου, όπου δια πρώτην φοράν έδιδασκεν ως ό/λος Μονοταξίου Σχολείου, κατώρθωσεν, έπειτα από πολυετή συνεχή σχολικήν έργασίαν και συγγραφικήν τοιαύτην, δια της μελετηρότητός του, δια της έντατικής άφοσίωσέως εις το καθήκον του, δια της πρωτοφανούς εις δυναμισμόν και έκτασιν έργατικότητός του, να ανέλθη και να εξελιχθή εις έναν εκ των πλέον έγκυρων μελετητών και παραγόντων των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων και—εις τον συγγραφικό-έκδοτικό τομέα—εις μίαν συνεχώς ανερχομένην μορφήν. Έσως μερικοί διερωτηθούν: «είναι δυνατόν ποτέ ό/λος να ανέλθη εις τα δυσθεώρητα ύψη της κοινωνικής πυραμίδος και να καταστή προσωπικότης εκπέμπουσα πανελλήνιον φώς;». Μάλιστα άγαπητοί μου ό/λοι. Πολλοί άλλοι πρό αυτού άλλα και ό κρινόμενος παιδαγωγός, απέδειξαν με την δρασίαν των ότι ό ό/λος είναι συνθητική προσωπικότης και όταν ανέλθη εις την κλίμακα της προσωπικότητος, δύναται να εκπέμψη όχι μόνον πανελλήνιον άλλα και παγκόσμιον φώς, όσον ουδείς άλλος κοινωνικός παράγων.

Οι καλύτεροι Έλληνες και ξένοι παιδαγωγοί είναι εκείνοι ούτινες προέρχονται εκ του διδασκαλικού σώματος. Χωρίς να θέλω να υποτιμήσω τους έργατας της Μέσης Παιδείας, καθηγητάς—τοιούτος τυγχάνει και ό έποφαινόμενος—είμαι ύποχρεωμένος εκ των πραγμάτων να διαπιστώσω, και εις τα πέρατα του πανελληνίου να διαλαλήσω, ότι παντού όπου ό ό/λος ανέλαβε υπεύθυνον κοινωνικόν λειτουργήμα, διέπρεπεν και άφηκεν έποχήν. Διδάσκαλοι έφεδρου αξιωματικοί, μονιμοποιηθέντες, κατέλαβον επίκληλον θέσιν και βαθμόν εις το στοάτευμα. Διδάσκαλοι γενόμενοι άργότερον καθηγηταί Μέσης ή Γυμνασιόχαί ή Δ/ται Π. Ακαδημιών ή Καθηγηταί Πανεπιστημίων, έλάμπουν τας θέσεις αυτάς και τα κοινωνικά ταύτα λειτουργήματα. Χαρά εις όποιον δημόσιον άνδρα είχε την τέχνην να διατελέση κάποτε διδάσκαλος εις Λαϊκόν Σχολείον. Αυτός, να είσθε βέβαιοι, θά διαπρέψη.

Διά τοῦτο δέν εκπλήττομαι δόξαις διαπιστώνω ότι ό Χάρης Πάτης, ό Δ/της του «Νέου Σχολείου», συνεχώς άνέχεται και συνεχώς συλλαμβάνει σχέδια και πραγματοποιεί τολμηρά και μεγάλης εκιάσεως παιδαγωγικά έργα υπέρ των συναδέλφων του και της μαθητικώς νεολαίας. Οι νέοι προπάντων δημοδιδάσκαλοι, αυτοί ούτινες όνειρεύονται και δραματίζονται κάποτον καλύτερον μέλλον γαιώνος και δια την παιδείαν μας ως μιμηθούν το παράδειγμα όλων εκείνων των γνωστών ήρώων διδασκάλων που έλαμπαν δια της προσωπικότητος αυτών εις το στερέωμα της Έλληνικής Παιδείας, αναλώσαντες την ζωήν αυτών, άλλα και το παράδειγμα του κρινόμενου Διδασκάλου—Παιδαγωγού.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΖΟΡΜΠΑΣ

Κορυφαίοι αντιπρόσωποι της αξιολογικο-ηθικής παιδαγωγικής κατευθύνσεως

PAUL HÄBERLIN

Υπό ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

Ο κόσμος τών αξιών της ζωής και του πολιτισμού είναι κάτι που δεν μπορεί το άτομον να αγνοήσει, εάν πρόκειται να μετεωρισθεί στην σφαίραν του ανθρώπινου και να άφοσιωθεί σε κάτι τι άνωτερο και ευγενικό.

Häberlin

I

Paul Häberlin (Χάμπερλιν)

Ο Παιδαγωγός που επιζητεί να εγκαθιδρύσει διά τών ιδεών του ένα υψηλόν ιδεαλισμόν ανάμεσα από τις πραγματικές σχέσεις της ανθρώπινης ζωής.

Ο Παιδαγωγός που άφομαται από το πανάρχαιον σπέρμα του κοινοῦ αγαθοῦ της ανθρωπότητος—τόν ιδεαλισμόν—και διακηρύσσει πῶς χωρίς την ύπαρξιν και την καλλιέργειαν αὐτοῦ, θά ἔπρεπε νά εἶχαμε τελείως πτωχεύσει καὶ χρεωκοπήσει.

Ο Παιδαγωγός που πιστεύει πῶς ἡ Ἀγωγή—σάν βασική ἔννοια της Παιδαγωγικῆς—ταυτίζεται πάντοτε με τὴν ἐννοίαν της ἠθικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ αὐτοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ Ζωὴ αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν—κατὰ τὸν Häberlin—δὲν ἔχει οὐσιαστικὴν ἀξίαν, ἀλλ' αἱ ἀξίαι της ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἐκεῖνες που συνθέτουν τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον της.

Ο Παιδαγωγός που πιστεύει πῶς με τὴν συμπεριφορὰ μας καὶ με τὸ παράδειγμα μας πρέπει νά ἐγείρωμεν καὶ τῶν ἄλλων τὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων της ζωῆς τῶν.

Κάθε ἄτομον—κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ἰδεαλιστοῦ Παιδαγωγοῦ μας—ἔχει τὰ δικά του προβλήματα ζωῆς νά ἐπιτελέσει, συμπεριφορὰ ὅμως τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τῶν σημαίνει ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν ἀνάμεσα ἀπὸ τις ἀνθρώπινες σχέσεις, δεδομένου ὅτι ὁ καθένας μας πρέπει με τὴν υψηλόφωνα συμπεριφορὰ του ἐναντὶ τῶν ἄλλων νά φροντίζει ὥστε νά ὠθήσει καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τῶν.

Ο Παιδαγωγός που πιστεύει πῶς ἔχει μοναχὰ ὁ δάσκαλος ἀλλ' ὁ καθένας ἔχει τὸ καθῆκον αὐτοῦ της βοηθείας μὲ τὸν ἄλλον, ὁ δάσκαλος ὅμως χωριστὰ ἔχει ὡς πρῶτιστὴ ἀποστολὴ νά ἀνυψώσει με τὴν ἐπίδρασή του τὴν προσωπικότητα τῶν τροφίμων του, γιὰ νά μπο-

ρέσουν αἱ ἐν ἐξελίξει αὐτὲς προσωπικότητες νά δράσουν ἀξιολογικὰ στὴν μετέπειτα Ζωὴ τους.

Αὐτὸ τὸ εἰδικὸν καθῆκον ὄλων μας πρὸς τοὺς ἄλλους, ὁ οἰοτρήλατος Παιδαγωγός μας τὸ ἀποκαλεῖ «Παιδαγωγικὸν καθῆκον».

Paul Häberlin . . .

Ο Παιδαγωγός τέλος που πιστεύει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ—σάν κάποια ἐκδήλωση πολιτιστικῆς—εἶναι δυνατὴ πρὸς δύο κατευθύνσεις:

Ἀπὸ τὸ ἓνα δηλαδὴ μέρος πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Κατὰ τὸν Häberlin ὑπάρχουν τέσσαρες μορφές πολιτισμοῦ πρὸς τις ὁποῖες ὁ τρόφιμος νά ἐθισθῇ: δηλαδὴ:

1) Ἡ συμπεριφορὰ του ἐναντὶ τῶν βασικῶν καὶ ὑπερτάτων ἠθικῶν ἀξιωμάτων της ζωῆς.

2) Ἡ ἀφοσίωσίς του πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀξίαν μετατρεπομένη σὲ ὑψηλόφωνα εὐλάβειαν.

3) Τὸ ἀντικρυσμα καὶ ἡ θεώρηση της πραγματικότητος καὶ τοῦ περιβάλλοντος κόσμου.

4) Ἡ ὀρθὴ ἐν τῇ πράξει ἐκδήλωση καὶ συμπεριφορὰ του πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις.

Ἀλλ' ἂς προσπαθήσουμε νά τὸν γνωρίσουμε καλύτερα.

II

Γεννήθηκε στὰ 1878 καὶ εἶναι στὴ βασικὴ του καταγωγὴ Ἑλβετός.

Στὰ 1897 τέλειωσε τὴς Γυμναστικῆς του σπουδὲς καὶ ἀπὸ τοῦ 1897—1900 σπούδασε θεολογίαν στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Βερολίνου, τῆς Γοτtingης καὶ τῆς Βασιλείας στὴν Ἑλβετία.

Μετὰ τὸ πέρασ τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν ἐπεδόθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοτtingης εἰς τὴν σπουδὴν της Βιο-

1. Pädagogische Pflicht.

λογίας, τῆς Βοτανικῆς, τῆς Ζωολογίας, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς ψυχολογίας.

Στὰ 1908 τὸν συναντᾶμε ὡς ὡνηγὴτὴν τῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιλείας στὴν Ἑλβετία.

Αἱ παιδαγωγικὲς καὶ ψυχολογικὲς

τῆς Basel.

Ο Häberlin ἀνήκει στοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀξιολογικῆς παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως.

Γι' αὐτόν, τὸν βασικὸν ρόλον κατέχει τὸ πρόβλημα τοῦ σκοποῦ τῆς Ἀγωγῆς,

P. Häberlin

του ἐργασίες προσέλαβον καινούργια ἐρεθίσματα ἀπὸ ἐφαρμογὲς ἐν τῇ πράξει τῶν ἀπόψεων της θεραπευτικῆς παιδαγωγικῆς ἐπὶ καθυστερημένων παιδιῶν.

Στὰ 1914 τὸν συναντᾶμε ὡς Ordinarius τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς στὴν Βέρνη καὶ στὰ 1922 ἐκλήθη διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀνωτέρω κλάδων στὸ Πανεπιστήμιον

που στὸ βάθος του κατὰ τὰς ἀντιλήψεις του εἶναι ἓνα πρόβλημα κατ' ἐξοχὴν ἀξιολογικόν.

Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ μόρφωση τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ ἠθικὴ Ἀγωγή εἶναι τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς παιδαγωγικῆς του κοσμοθεωρίας, γι' αὐτὸ ἀνήκει συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἡ

δικής παιδαγωγικής κατευθύνσεως, όπως ο Foerster.

Και τώρα ως παρακολουθήσουμε λεπτομερέστερα τὰς περὶ Ἀγωγῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Ἀγωγῆς ἰδιαιτέρως, βασικὰς παιδαγωγικὰς του ἰδέας.

III

Τὸ πρόβλημα τῆς ὁρθῆς Ἀγωγῆς ἐμπερικλείει κατὰ τὸν Häberlin δυὸ ἐπὶ μέρας βασικὰς ἀπόψεις: τὸν ὀρθὸν δηλαδὴ σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ τὴν ὀρθὴν ὁδὸν γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς πιστεύει ὅτι τὸ παιδαγωγικὸν αὐτὸ πρόβλημα ἔχει—καὶ πρέπει νὰ ἔχει—τὸ πρόβλημα, ἐν σχέσει μὲ τὸ πρόβλημα τῶν μεθόδων διδασκαλίας.

Τὸ πρόβλημα τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς εἶναι κατὰ τὸν παιδαγωγὸν μας ἀπὸ τὰ πρὸ πολυτάραχα¹ καὶ μὲ ἀχνὺν συσκοτίσεως περιβεβλημένα παιδαγωγικὰ προβλήματα, λόγῳ τῆς ἑλλείψεως βασικῶν καὶ σαφῶν διατυπώσεων.

Ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς εἶναι πάντοτε ἓνα πρόβλημα ἀξιολογικῆς διατυπώσεως, γι' αὐτὸ καὶ ἡ λύσις του δὲν βρίσκεται στὴν ἱστορικὴ ἐπισκόπηση ἢ στὴν ἐμπειρικὴ ὁδὸ ἀλλὰ στὴν κοσμοθεωρητικὴ² ἀποψη καὶ στὴν συσχέτισή του μὲ τὸ πρόβλημα τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Πιστεύει δὲ ὅτι χωρὶς ἐξέυρεση καὶ τοποθέτηση τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταὶ λόγος γιὰ κανένα παιδαγωγικὸ πρόβλημα.

Ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν διατύπωση τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἀποψη: Στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴ ζωὴ ὑπάρχουν ὑποκειμενικὲς καὶ ἀντικειμενικὲς ἀξίες, συνεπῶς καὶ στὴν ἀγωγὴ θὰ ὑπάρχει ἓνας ὑποκειμενικὸς καὶ ἓνας ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς.

Ὁ ὑποκειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἓνας σκοπὸς ἀτομικῆς ἐπιθυμίας τοῦ τροφίμου, δηλαδὴ εἶναι ἓνας σκοπὸς ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἄλλους, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι ὁ μοναδικός, εἶναι ὁ ὀρθός, εἶναι ὁ πλήρης ἀξίας σκοπὸς καὶ συνεπῶς εἶναι ὑποχρεωτικός γιὰ τοὺς ἀσκοῦντας τὴν ἀγωγὴν τῶν τροφίμων.

Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς στηρίζεται στὶς ἀντικειμενικὲς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ὅτι δὲ ὑπάρχουν ἀντικειμενικὲς ἀξίες—πέραν τῶν ἀτομικῶν ἐπὶ μέρους ἐπιθυμιῶν—διαπιστοῦται ἀπὸ

τὶς δεοντολογικὲς ἐπιζητήσεις μας εἰς τὰς ἠθικὰς κρίσεις ποὺ ἐκφέρομε καὶ συνεπῶς καὶ στὴν πίστη ποὺ γεννιέται μέσα μας πὼς αἱ ἀξίες εἶναι κατὰ τι διάφορον τοῦ ἀπλῶς ὑποκειμενικοῦ.

Ἔτσι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος προβάλλει σὰν κάποια ἐπιταγὴ ἐσωτερικῆ, δεδομένου ὅτι ἔχομεν ἀποκτήσει μίαν συνειδησὶν ἠθικὴν, ἔχομεν ἀποκτήσει μίαν συνειδησὶν αἰσθητικὴν, ἔχομεν ἀποκτήσει μίαν συνειδησὶν λογικὴν.

Ὑπάρχουν συνεπῶς αἱ ἀντικειμενικὲς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως πὼς δὲν ξεύρομε ἕαν καὶ ποῦ θὰ τίς συναντήσουμε στὸν κόσμῳ τῆς ἐμπειρίας, στὸν κόσμῳ τῶν στυγνῶν ὕλιστικῶν ὑπολογισμῶν, στὸν κόσμῳ τοῦ ὀμοῦ ὕλιστικοῦ συμφέροντος, στὸν κόσμῳ τῆς ὑποκρισίας καὶ τοῦ Φαρισαϊσμοῦ.

Μὰ... ὁ κόσμος τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀγνοήσῃ τὸ άτομον, ἔαν πρόκειται νὰ μεταωρισθῇ στὴν σφαῖρα τοῦ ἀνθρωπίνου, ἔαν πρόκειται νὰ μεταωρισθῇ στὴν σφαῖρα τῆς ἀφροσύσεως γιὰ κατὰ τὴν ἀνώτερον καὶ εὐγενέστερον στὸν ρόλῳ τῆς ζωῆς του.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ πρέπει μὲ τὴν ἀγωγὴν νὰ ἐμφυσῇ τὸ σχολεῖο στὴν ψυχὴ τῶν τροφίμων του.

Αὐτὸ τὸ ἦθος τὸ ἀξιολογικόν, αὐτὸ τὸ ἦθος τὸ ἀνθρωπίνον, αὐτὸ τὸ ἦθος τὸ βαθεῖα πολιτιστικόν εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ παρὰ ἅλλα πρὸς τὸ καθήκον τὸ παιδαγωγικόν, πρέπει νὰ προβάλλει σὰν κάποιο λουλοῦδι τῆς ψυχικῆς ὁμορφιάς καὶ τοῦ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ ὅλων μας.

Καὶ αὐτὸ φαίνεται πὼς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λείπει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασία καὶ τὴν ὀργάνωση καθόλου τὴν σχολικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ.

Καὶ καταλήγει στὸν ἐξῆς ὀρισμὸν τῆς ἀγωγῆς: «Ἀγωγή εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἀνύψωση τῶν ἄλλων, ἡ ἐσωτερικὴ ἀνύψωση τῶν τροφίμων μας, ἀνύψωση ὅμως ποὺ πρέπει νὰ τὴν νοιώσουμε σὰν κάποια διαμόρφωση αὐτῆς ταύτης τῆς προσωπικότητος τῶν τροφίμων μας.

Καὶ σκοπὸς τῆς Ἀγωγῆς κατὰ τὸν Häberlin εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἱκανότης τοῦ τροφίμου νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον του, ἡ ἱκανότης του νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς του καὶ τὰ ἰερώδη του, ἡ ἱκανότης του νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν του ὡς ἰδεώδης μέλος τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Κοινωνίας.¹

Κάθε πραγματικὴ Ἀγωγή κατανέμεται σὲ τέσσαρες ἐπὶ μέρους σκοποὺς τῆς Ἀγωγῆς κατὰ τὸν Häberlin: δηλαδὴ:

1) Σὲ ἀγωγὴν γύρω ἀπὸ τὴν βούλησιν,

1. Häberlin, der Charakter 1924.

σὲ τρόπον ὥστε ὁ τροφίμος νὰ ὑποτάξῃ τὴ θέλησίν του στὸ καθήκον.

2) Σὲ ἀγωγὴν γύρω ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀτομικῶν προδιαθέσεων του.

3) Σὲ ἀγωγὴν γύρω ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κρίσεώς του, σὲ τρόπον ὥστε νὰ γνωρίσῃ τὴν φύσιν, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ σύμβολα τῆς ζωῆς.

4) Σὲ ἀγωγὴν γύρω ἀπὸ συνειδητὴν καλλιέργειαν τῆς ἰδέας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ωραίου.

Ὁ παιδαγωγὸς κατὰ τὸν Häberlin εἶναι ὁ ἀντιπροσωπεύων ἐπὶ τῆς Γῆς τῆς Θεϊκῆς κυριαρχίας, ὅσο μπορεῖ καὶ ὅσο εἶναι τοῦτο κατορθωτό, ἡ δὲ ἀγωγή πρέπει βέβαια νὰ εἶναι πολλὰς φορὲς αὐστηρά, οὐδέποτε ὅμως δεσποτικὴ.

Κάθε πραγματικὴ ἀγωγή στηρίζεται στὴν ἐσωτερικὴ ἐπικοινωνία καὶ τὴν ψυχικὴ ἐπαφὴ παιδαγωγοῦ καὶ τροφίμου, τὸ δὲ ὑπόβαθρον τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῆς εἶναι ἡ μεταξὺ δασκάλου καὶ τροφίμου ἀναπτυσσομένη ἠθικὴ συμπάθεια.

Μὲ τὸν ὅρον τῆς ἠθικῆς συμπάθειας ὁ Häberlin νοιώθει τὴν μορφήν τῆς Πεσταλοτσεῖου ἀγάπης, νοιώφει τὸν Πεσταλοτσεῖον παιδαγωγικὸν ἔρωτα, δεδομένου ὅτι ὁ οἰστηλάτος παιδαγωγὸς μας εἶναι ἓνας ἀκραϊφνὴς μαθητὴς καὶ ὁπαδὸς τοῦ Pestalozzi ἐφόσον διακηρύσσει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς:

Ἡ παιδαγωγικὴ ἀγάπη διασχιζοῦσα τὸν πέπλον τῆς ἀπλῆς πραγματικότητος¹ διαβλέπει εἰς τοὺς τροφίμους μας τὸ ὑπερπραγματικόν τῆς ἰδέας τῆς. Αὐτὴν δὲ ἀκριβῶς τὴν ἐξωπραγματικὴν προσωπικότητα τοῦ ἐν ἐξελίξει τροφίμου τοῦ ἀγαπᾶ ὁ παιδαγωγὸς καὶ σ' αὐτὴν ἐπιζητεῖ μὲ τὴν ἐπέμβασή του τὴν παιδαγωγικὴ νὰ μεταδώσῃ σάρκα καὶ αἷμα.

Καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτὴ ἀγάπη ποὺ γεννᾶται μεταξὺ δασκάλων καὶ τροφίμων εἶναι ἀκαταγώνιστος, γιὰτὶ ἀφυπνίζει τὸν σεβασμὸν τοῦ τροφίμου πρὸς ὅλες τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς.

IV

Ἐτελειώσαμε....

Καὶ συνοψίζοντας θὰ θέλαμε νὰ τονίσουμε πὼς ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Häberlin διελαύνεται ἀπὸ κάποια βαθεῖα ἠθικὴ σκοπιμότητα, διελαύνεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἀγωγῆς τῆς θελήσεως, διελαύνεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς αὐτοαγωγῆς. Αὐτὰ εἶναι τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς περὶ ἀγωγῆς διδασκαλίας του, σὲ κάθε δὲ ἐπισκόπηση τῶν πραγματικῶν σχέσεων τοῦ ἀτόμου μὲ τὴν ζωὴν, ἐκπηδᾷ ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴν του κοσμοθεωρίαν ἓνας ὕψηλος ἰδεαλισμὸς, ἓνας ἰδεαλισμὸς ποὺ διελαύνεται ἀπὸ τὸ πανάρχαιον σπέρμα τοῦ

κοινοῦ ἀγαθοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ἓνας ἰδεαλισμὸς χωρὶς τὴν ὑπαρξὴν τοῦ ὁποῦ θάπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχαμε πτωχεύσει καὶ χρεωκοπήσει.

Καὶ τώρα ὡς ἐπιτραπῇ ἐν κατακλείδι καὶ κάποια ἐπιβεβλημένη παρέκβαση τοῦ χαράσσοντος τὶς γραμμὰς αὐτές, παρέκβαση δηλαδὴ ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἰδικὴν μας ἑλληνικὴν ἐκπαιδευτικὴν πραγματικότητα.

Ἀγωγή... Μιὰ ἔννοια ποὺ διελαύνει καὶ διαποτίζει τὴν παιδαγωγικὴ σκέψη καὶ τὸν παιδαγωγικὸν στοχασμὸν ὅλων τῶν προμάχων τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς ἀγωγῆς.

Καὶ νὰ ἀναλογίζεταί τις ὅτι εἰς τὴν χώραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ωραίου, εἰς τὴν χώραν ὅπου ἐκαλλιεργήθησαν τὸ πρῶτον ὅλες αἱ ἀξίες τῆς ζωῆς, ἡ ἀγωγή—ἔαν δὲν εἶναι διωγμένη ἀπὸ τὸν σχολικὸν μάς ὀργανισμὸν—πάντως ἔχασε τὸ προβάδισμα, ἔχασε τὴν ἀξίαν, καὶ τὴ βαθεύτερη σημασία της καὶ ταυτίστηκε μὲ καθαρῶς παιδονομικὰ μέσα.

Κι' ἂν ἀνατρέξομε σὲ μιὰ πρόχειρη ἐξέταση τῶν μέσων ποὺ ἐχρησιμοποίησε ὁ σχολικὸς μάς ὀργανισμὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ γενήκαμε κράτος ἐλεύθερο—ὕστερα ἀπὸ τὸν τιτάνειον ἀγῶνα κατὰ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας—θὰ διαπιστώσουμε ἓνα θλιβερόν συμπέρασμα.

Τὴν παντελὴ δηλονότι ἑλλείψιν συστηματικῆς καὶ πραγματικῆς παιδαγωγικῆς ἀγωγῆς στὸν σχολικὸν μάς ὀργανισμὸν γύρω ἀπὸ τὴν μόρφωση τῶν ἀγοριῶν καὶ τῶν κοριτσιῶν τοῦ λαοῦ μας.

Τὸ σχολεῖο ἐν τῷ συνόλῳ του—πλὴν ἐλαχίστων βέβαια ἐξαιρέσεων—οὐδέποτε ἀνεπέτασεν εἰς τοὺς κόλπους του καὶ οὐδέποτε ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ τὴν κράτησε μεσίστιον—σὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐκδηλώσεως πένθους.

Ἀντιθέτως ὅμως ἐκράτησε καὶ κρατεῖ ἀκόμα ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν τῶν ἐρηρῶν γνώσεων γιὰ τὸ στοίβαγμα καὶ τὸ τσουβάλισμα τῶν ὁποίων μεταχειρίζεται ὅλα τὰ ἀντιπαιδαγωγικὰ μέσα.

Τὸ σχολεῖο ἐργαλεῖ καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ σχολικὸς μάς ὀργανισμὸς ἐν τῷ συνόλῳ του—πλὴν βεβαίως τῶν σπανίων ὡς πάντοτε ἐξαιρέσεων—νὰ ξεφορνίζει μαθητὰς καὶ μαθητρίδας τῶν ὁποίων—κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐκφράσιν τοῦ Kerschensteiner—τοῦ Pestalozzi αὐτοῦ τῶν Γερμανῶν—τῶν ὁποίων τονίζομεν μαθητῶν καὶ μαθητρίων αἱ κεφαλῆς μὲ τὸ μπουκόμα τῶν ἐρηρῶν γνώσεων μοιάζουν σὰν αἱ ἀπαστραπέντες κασιτερωμένες χύτρες, δὲν περνᾷ ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ ὁ ἀνεμὸς τῆς ζωῆς τὶς ξεγανώνει, κατὰ ἀμελίκτον νόμον τοῦ πνεύματος.

Τὸ σχολεῖο μὲ ἄλλα λόγια ἐλάτρευσε καὶ λατρεύει τὴν ὕλην καὶ ὁ διδασκικὸς ὀλισμὸς ἦταν καὶ εἶναι ἡ θεότης του. Ἀντιθέτως τὴν ἀγωγὴν—δηλαδὴ τὴν

1. Häberlin, Das Geheimnis der Wirklichkeit 1927.

1. Häberlin, Wege und Irrwege der Erziehung (2 ἔκδοσις 1920).

2. Τοῦ Αὐτοῦ, Wissenschaft und Philosophie 1912.

δημιουργική εκείνη ικανότητα πρὸς ἐξουγενισμό τῶν ἐνστικτῶν, τὴν δημιουργική εκείνη ικανότητα πρὸς διαμόρφωσιν ἀνώτερης ἀνθρώπινης μορφῆς καὶ χαρακτηριστικῶς, τὴν δημιουργική εκείνη ικανότητα γιὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Leibnitz—ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς τῆς Γερμανικῆς διανοήσεως—εἶπεν τὸ ἐπιγραμματικόν:

«Δότε μοι τὴν ἀγωγή καὶ μπορεῖ σὲ 100 χρόνια νὰ μεταμορφώσω καὶ νὰ ἀλλάξω τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης», τὴν ἀγωγή τὸνίζομε σάν τὴν δημιουργική εκείνη δύναμη τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν ἀπὸ ὅλους τοὺς πολιτικούς ἀνδρες καὶ κυβερνήτας τῶν διαφόρων κρατῶν τῶν περασμένων ἐποχῶν, συνέλαβεν ὁ ἐκ τῶν διασημοτέρων ἡρώων καὶ πρωτοστατῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Danton, ποὺ διέτύπωσε καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς σὲ μιά φράση ἱστορικῆ καὶ ἐπιγραμματικῆς, φράσης ποὺ εἶναι γραμμένη στὸ piedestale τοῦ ἀνδριάντος τοῦ στὸ Παρίσι.

Ὁ ἥρωας λοιπὸν αὐτὸς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως διεκήρυξεν ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ἀνάγκη γιὰ ἕνα λαὸν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ ἐπιούσιου ἄρτου του.¹

Τὴν ἀγωγήν ἐπαναλαμβάνομε ὡς δύναμιν ἐξουγενισμοῦ καὶ διαμορφώσεως τοῦ χαρακτήρος τῆς ἐν ἐξελίξει προσωπικότητος τῶν ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν μας, ὁ σχολικὸς καὶ γενικὸς ὁ ἐκπαιδευτικὸς μας ὁργανισμὸς δὲν τὴν συμπεριέλαβε εἰς τὰ βασικά προβλήματα τῆς μορφώσεως καὶ παρέμεινε ἡ ξηρὰ διδασκαλία μὲ μιά ξεκαρφητὴ ἡθικολογία, ξεχωρισμένους ἀπὸ τὴν ἀγωγήν καὶ τὴν ζωὴν.

Ἔτσι δυὸ μεγάλες δυνάμεις—ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀγωγή—παρέμειναν καὶ παραμένουν εἰς τὸ περιθώριον τοῦ σχολικοῦ μας ὁργανισμοῦ, ἐκεῖνο δὲ ποὺ ζοῦμε στὸ σχολεῖο καὶ νοιώθουν—πλὴν βέβαια ἐξαίρεσεων—οἱ δασκάλοι καὶ οἱ καθηγηταὶ μας ὡς δὴθεν ἀγωγήν—δηλαδή τὰ

διάφορα παιδονομικὰ μέσα μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ποινολόγιον—ἀποτελοῦν παντελῆ παραγνώρισιν καὶ τορπιλισμὸν τῆς πραγματικῆς ἐννοίας τῆς ἀγωγῆς.

Καὶ ὁμως...

Τὸ πρόβλημα καὶ τὸ μεγάλο θέμα τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς—καὶ γιὰ τὴν δικήν μας τὴν Νεοελληνικὴ σύγχρονη πραγματικότητα—εἶναι ἀπαίτηση τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἀπαίτηση τοῦ καιροῦ μας, εἶναι ἀπαίτηση τῶν ἐπιταγῶν τῆς Μοίρας τοῦ ἔθνους μας, εἶναι ἀπαίτηση τῆς ἰδίας τῆς νεολαίας ποὺ ζητάει ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ ἀπὸ τὸ σπῆτι νὰ ἀγκαλιάσουν τὸ μῆνυμα τῶν νέων καιρῶν καὶ τῆς καινούργιας ἐποχῆς ποὺ περνᾶμε, ὕστερα ἀπὸ τὸν γιγαντιαῖον πολεμικὸν κατακλυσμὸν ποὺ περάσαμε ὅλοι μας, ὕστερα ἀπὸ τὸ μακελειὸ τὸ ἀγριο ποὺ δοκίμασε ὅλη ἡ ἀνθρωπότης μὲ τοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους.

Ἡ νέα γενεὰ ἀνήσυχος στρέφει τὰ βλέμματά της στὸ σχολεῖο καὶ στὴν οἰκογένειαν γιὰ νὰ ἰδῇ, ἐάν θὰ τύχει καλυτέρας μεταχειρίσεως, ἢ μήπως θὰ ἐξακολουθήσει ἀντιθέτως νὰ παίζεται τὸ ἴδιο τὸ προπολεμικὸ τὸ βιολί γύρω ἀπὸ τὴν μόρφωση καὶ τὴν ἀγωγή.

Διακηρύσσομε καὶ κολακευόμεθα νὰ πιστεύομε ὅτι ζοῦμε στὸν αἰῶνα τοῦ παιδιοῦ.

Δὲν ξεύρω ἂν τὰ ἴδια παιδιὰ τὸ πῖστεψαν ἢ τὸ πιστεύουν, τὰ παιδιὰ δηλαδή τὰ δικὰ μας, γιὰ τὴν τὰ παιδιὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν τὸ ἐξήσαν καὶ τὸ ζοῦν.

Τὸ μῆνυμα λοιπὸν τῶν δικῶν μας τῶν παιδιῶν πρὸς ὅλους μας εἶναι τὸ ἐξῆς:

Μᾶς ἐπιστρατεύουν ὅλους μας ἀνεξαιρέτως, Γονεῖς, διδάσκοντας καὶ Πολιτεῖαν καὶ μᾶς καλοῦν ὅλους μας νὰ δώσουμε ἐξετάσεις τῶν ἱκανοτήτων μας.

Ἀπὸ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀγωγῆς θὰ ἐξαρτηθῇ καὶ ἡ διαπίστωσις ὅτι ἐγκαινιάσαμε ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τὴν χώραν μας—τὴν πατρίδα μας αὐτὴ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου—ὅτι ἐγκαινιάσαμε, ἐπαναλαμβάνω, καὶ στὴν Ἑλλάδα μας «τὸν αἰῶνα τοῦ παιδιοῦ».

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ

—Ἐνισχύσατε ὅλοι μὲ φανατισμὸ τὴ μεγάλη ἐκδοτικὴ προσπάθεια τοῦ «Νέου Σχολείου».

—Ἐμβάσατε τίς ὀφειλόμενες συνδρομὲς (ἀτομικὲς ἢ τοῦ Σχολείου σας) γιὰ τὰ προηγούμενα σχολικὰ χρόνια καὶ γιὰ τὸ νέο σχολικὸ ἔτος 1956—57. Σήμερὰ ἀρχίζει τὸ 1ον ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ περιοδικοῦ μας.

ΘΕΜΕΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Τοῦ κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Ὑποδιευθυντοῦ Μαρσαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Μέρος Α'—Γενικὸ

Εἰσαγωγή

Ἄδικα κατακρίνομε σήμερὰ, μέσα στὴ μοναδικὴ τεχνικὴ πρόοδο καὶ ἐξέλιξι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, τὸν πολιτισμὸν μας, ὅτι ἔχει δῆθεν παραμεληθῇ καὶ παραγνωρισθῇ ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς αὐτῆς τῆς προόδου, ὁ ἀνθρώπος. Ἄδικα, γιὰ τὸ εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ αἰῶνος μας καὶ ἰδιαίτερα τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς μας ὃ αὐτὸ τὸ σημεῖο: ἡ καταπληκτικὴ, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, αὐξήσις τῶν φροντίδων μας γιὰ τὸ παιδί (μὲ τὴν εὐρύτερή του ἔννοια ποὺ περιλαμβάνει δηλαδή δλόκληρη τὴ νέα γενεὰ) καί, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ ποικιλότητες προσπάθειες γιὰ τὸ ἀνέβασμα (τὸ οἰκονομικόν, τὸ κοινωνικόν, τὸ πολιτικὸν καὶ τὸ πολιτιστικὸν γενικὰ) τοῦ κοινοῦ, τοῦ μέσου ἀνθρώπου, τῶν λαϊκῶν στρωμάτων.

Ἄν ἐξετάσωμε τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα αὐτῶν τῶν δυὸ χαρακτηριστικῶν τοῦ αἰῶνα μας, καμμιά ἄλλη περίοδος τῆς ἱστορίας δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὴ δικιά μας ἐποχὴ, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δοκίμασε στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα δυὸ τρομεροὺς παγκόσμιους πολέμους καὶ ὑπέφερε τόσα δεινὰ. Φθάνει νὰ σκεφθῶμε, ὅτι ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἔχουν ἀπελευθερωθῇ, στὸν εἰκοστόν μας αἰῶνα, ἀπὸ πολιτικὰ συστήματα αὐταρχικά, ἀπὸ καθεστῶτα ὀλοκληρωτικά, ἀπὸ τὴν παντοειδῆ ἐκμετάλλευσιν τῶν συνανθρώπων τους! Καὶ ἡ λεωφόρος αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνεξαρτήτου τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου γίνεται ὁλόενα καὶ πὺ πλατεῖα, ὅσο προχωροῦμε. Ἐπειτα, μεγάλοι διεθνεῖς ὁργανισμοὶ ἔχουν ἀναλάβει τὴν προστασίαν τοῦ παιδιοῦ σὲ δλόκληρο τὸν κόσμον καὶ μέσα σὲ κάθε κράτος λειτουργοῦν διάφορες σχετικὲς ὁργανώσεις. Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, ἐπίσης, γιὰ ν' ἀναφέρωμε ἕνα ἄλλο παράδειγμα, ἔχει κάμει ἀλματώδεις προόδους καὶ ἡ διαφώτισις τῶν γονέων γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τοὺς ἀποτελεῖ σήμερὰ ἀναπόσπαστο μέρος κάθε προοδευτικῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς στίς ἐννομούμενες χώρες.

Ὅλα τὰ παραπάνω κατορθώθηκαν μὲ θυσίες ἀνείπωτες, μὲ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ ἀδιάκοπη, μὲ τόλμη καὶ θάρρος ἀνεξάντλητα, γιὰ τὴν ἀνθρώπινον ἀξιοπρέπειαν, τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν πλησίον μας καὶ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν πρὸς τίς ὁποῖτες ἀρετὲς τείνει τὸ καλλίτερον ἐγὼ μας καὶ ἀποτελοῦν ἀνώτερες ἀλήθειες, ποὺ δίδαξε σὸν κόσμον, πάνω ἀπ' ὅλους, ὁ πραγματικὸς Ἑλληνο—χριστιανικὸς Πολιτισμὸς! Καὶ τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ προδικάζουν τὴν αἰσιόδοξον ἐκβασὴν καὶ τῶν ἄλλων, ἄλυσαν ἀκόμη, παρεμφερῶν ζητημάτων, χωρὶς τὴν ἀπορία ὅμως τοῦ Γολγοθᾶ καὶ στὸ μέλλον, γιὰ τὸ δυστυχῶς κανένα ἀγαθὸ δὲν ἀποκτείνεται χωρὶς μόχθους, ἀγῶνες καὶ θυσίες.

1. Ὁ σκοπὸς μας

Ἐπιθυμῶ στὸ ἄρθρον τοῦτο εἶδω νὰ περιορισθῶ στὴν ἐξέτασιν τοῦ πρώτου χαρακτηριστικοῦ τοῦ αἰῶνος μας, ποὺ ἀνέφερα παραπάνω, στίς φροντίδες μας δηλαδή γιὰ τὸ παιδί, γιὰ τὴ νέα γενεὰ, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ποὺ σχετίζεται μὲ τὸ ἐφετεῖνὸ συνέδριον στὴν πρωτεύουσα τῆς χώρας μας γιὰ τὴν Προσχολικὴ Ἀγωγή.

Πιὸ συγκεκριμένα. ἐπιθυμῶ στὸ ἄρθρον μου αὐτὸ νὰ ἐξάρω μερικὰ ἀπὸ τὰ βασικότερα σημεῖα, μερικὸς ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους, πάνω στοὺς ὁποίους

στηρίζονται οι χίλιες δυο αυτές φροντίδες μας για το παιδί, που θα πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα, αν θέλουμε να βάλουμε γερά θεμέλια στο εθνικό μας οικοδόμημα, σε κάθε εθνικό, στο πανανθρώπινο οικοδόμημα, χωρίς βέβαια να αγνοήσουμε τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας και την ιδιοσυμστασία του λαού της. «As μη ξεχνούμε σχετικώς ότι η αληθινή αγωγή, η ολοκληρωμένη παιδεία, αποβαίνει η στερεώτερη βάση για μια πραγματική ειρήνη στον κόσμο. «Η ανθρωπότητα δεν μπορεί πραγματικά να ανυψωθεί και να καλλιερευση, αν εξακολουθούν να υπάρχουν χώρες προνομιούχες από εκπαιδευτικής και γενικά μορφωτικής απόψεως και χώρες καθυστερημένες! Ο πόλεμος τότε μόνο θα τεθεί εκτός νόμου, όταν η αληθινή Παιδεία — με γνώσεις γερές, με απασχόλησι του καθενός σύμφωνα με τις ικανότητές του, με φρόνημα υψηλό, ανθρωπιστικό και με μια ανώτερη κοσμοθεωρία φιλοσοφικοθρησκευτική — γίνει προσιτή σε όλους ανάλογα βέβαια με την αντιληπτικότητα τους. Τότε μόνο θα πλησιάσουμε στην πραγματική δημοκρατία, δηλαδή, στην «αριστοκρατική δημοκρατία». Και στην «αριστοκρατική δημοκρατία» βλέπουμε έμεις τη σωτηρία της σημερινής ανθρωπότητας, που κατέχεται από μια τόσο αλλά δικαιολογημένη αγωνία!»*

2. Προϋποθέσεις για μια γερή Προσχολική Αγωγή

Για να καρποφορήσει τώρα το έργο της Προσχολικής Αγωγής οφείλουμε, νομίζω, να έχουμε υπόψη τις εξής δύο προϋποθέσεις:

α) «Οτι η Προσχολική Αγωγή δεν είναι κάτι το αυτιστικό και το ανεξάρτητο, είτε από την καθόλου αγωγή και μόρφωση του ανθρώπου είτε από τις καταβαλλόμενες γενικά πολιτιστικές προσπάθειες, εκδηλώσεις και επιδράσεις πάνω στη ζωή μας ολόκληρη, πάνω στη συνολική μας ανάπτυξη και ανάπτυξι. Η Προσχολική Αγωγή αποτελεί απλώς έναν από τους κρίκους, ένα κρίκο σημαντικό βέβαια, στην αλυσίδα αυτών των πολιτιστικών προσπαθειών, εκδηλώσεων και επιδράσεων, που δέχεται ο άνθρωπος από την κούνια ως τον τάφο, για την εξέλιξί του.

β) «Οτι προκειμένου να αξιολογήσουμε την Προσχολική Ηλικία (μεταξύ 1 και 6 ή 7 χρόνια) σχετικά με τις λοιπές περιόδους της ανθρώπινης ζωής (με την καθενανού δηλαδή παιδική ηλικία: 6 ή 7—12, με την εφηβική: 12—18, με την μετεφηβική: 18—25 ή και 30, με την ώριμη και μάλλον μεταβαλλόμενη ηλικία: 25 ή 30—45, με την ώριμη και μάλλον σταθεροποιημένη: 45—65, και με τα γερατειά: 65 και άνω (και τα χρονικά αυτά όρια δεν μπορεί κανείς να τα καθορίσει με απόλυτη ακρίβεια) ή Προσχολική Ηλικία κυρίως με την μετεφηβική θα μπορούσε να συγκριθεί, τόσο ως προς τον βαθμό, ποσό και ρυθμό της ανάπτυξεως του ανθρώπου, όσο και ως προς τη σπουδαιότητα και κρισιμότητα για την ανθρώπινη ζωή, γενικά. Και ίσως το αποτέλεσμα από αυτή τη συγκρίσι να κίνη μάλλον υπέρ της μετεφηβικής ηλικίας, για τον εξής σοβαρότατο λόγο: «Οτι στα μετεφηβικά χρόνια (18—25 ή 30), τα τόσο κρίσιμα και σημαντικά, ο άνθρωπος, χωρίς δεκανίκια πλέον, είναι από τη φύση των πραγμάτων υποχρεωμένος όχι μόνο να αντιμετωπίσει αλλά και να λύσει σχεδόν μόνος του τα δυσχερέστερα προβλήματα της ζωής (την εκλογή του επαγγέλματός του, την κοινωνική και πολιτική του ιδεολογία και συμμετοχή, τις σχέσεις του δηλαδή με τους συνανθρώπους του, το πρόβλημα του γάμου και των σχέσεών του με το άλλο φύλο, τη θρησκευτική και φιλοσοφική του κοσμοθεωρία, τις σχέσεις του δηλαδή με το σύμπαν).** Στα μετεφηβικά μ' άλλα λόγια αυτά χρόνια, κυρίως, είναι που όλες οι ιδιότητές μας από την κληρονομικότητα και όλες οι

επιδράσεις από το άψυχο και έμψυχο περιβάλλο, έως τη στιγμή εκείνη, εκδηλώνονται τέλεια, μεταπλάττονται και διασκευάζονται μέσα μας μ' ένα τρόπο πρωτότυπο και διαφορετικό για τον καθένα μας και έτσι διαμορφώνεται η ιδιοσυμστασία μας και συμπληρώνεται η ατομικότητάς μας που μάς βοηθούν να αντιμετωπίσουμε και να λύσουμε, επιτυχώς ή όχι, όρθα ή όχι, τα παραπάνω δύσκολα προβλήματα της ζωής.*

3. Η σημασία της Προσχολικής Αγωγής

Με το να έχουμε τονίσει παραπάνω τη σπουδαιότητα της μετεφηβικής ηλικίας, δεν επιδιώκουμε καθόλου να μειώσουμε την πραγματική σημασία της προσχολικής ηλικίας, ούτε επομένως να υποτιμήσουμε την ορθότητα και την αναγκαιότητα των μέτρων που λαμβάνουμε ή οφείλουμε να λάβουμε σχετικά με την δογάνωσι και εξοστίασι του ανθρώπου στα πρώτα βήματα της ζωής του. Όσοι καταγίνονται κάπως σε κανένα κήπο γνωρίζουν πολύ καλά ποιά σημασία έχει η καλή ορτίσι του μικρού δένδρου, του φιντανιού που θέλουν να φυτέψουν, και η κατάστασι στην οποία βρίσκεται το δενδράκι, καθώς και το κατάλληλο έδαφος, οι συνεχείς φροντίδες για την περιποίησή του, για την προστασία του από δυσμενείς καιρικές συνθήκες, κλπ., κλπ. Ιδιαίτερα γνωρίζουν, επίσης, πολύ καλά, ποιαν άξια έχουν όλα αυτά τα παραπάνω στην αρχή κυρίως της ζωής του μικρού δένδρου, το πρώτο π.χ. και δεύτερο χρόνο, έως ότου δηλαδή αναπτυχθούν αρκετά οι ρίζες του και δυναμώση ο κορμός του. Οι φροντίδες αυτές δεν πρέπει βέβαια να σταματήσουν και αργότερα. «Ετσι συμβαίνει—ως ένα βαθμό και με τη ζωή του ανθρώπου. Το γνωμικό, «ή αρχή είναι το ήμισυ του παντός», εφαρμόζεται εδώ απόλυτα. Και η αλήθεια αυτή έχει τονισθεί «κατά κόρον» από την αρχαιότητα ως σήμερα και δεν χρειάζεται να αναφέρουμε τις γνώμες μεγάλων ανδρών και ειδικών επιστημόνων σχετικώς.

Ίσως μάλιστα θα έπρεπε να προσθέσουμε, ότι, κατά την ταπεινή μας γνώμη, η σημασία της προσχολικής ηλικίας και της προσχολικής αγωγής έχει κάπως υπερεκτιμηθεί. Γι' αυτόν τον λόγο θελήσαμε παραπάνω να επιστήσουμε την προσοχή των αναγνώστων μας και στην κολοσιαιά σπουδαιότητα που έχει η μετεφηβική ηλικία για τη ζωή του ανθρώπου. Τα έξη ή επτά πρώτα χρόνια της ζωής μας θεωρούνται τόσο σπουδαία—και φυσικά είναι σπουδαία—ακριβώς επειδή ξερονται πρώτα, αλλά και τα επόμενα έξη ή επτά χρόνια, και τα επόμενα... κοκ. είναι επίσης σπουδαία. Το δενδράκι μας από καλή ορτίσι που φυτέψαμε θα μαραζιάσει, αν το εγκαταλείψουμε στην τύχη του, και μετά τον δεύτερο, και τέταρτο... και δέκατο χρόνο! Με άλλα λόγια, η συστηματική δογάνωσις και η ολοκληρωμένη προστασία της νέας γενεάς, του ώριμου ανθρώπου γενικά—τηρουμένων βέβαια των αναλογιών του ανθρώπου έχει τον δικό της σκοπό, εξυπηρετεί ιδιαίτερες επιτακτικές ανάγκες και η μια περίοδος της ζωής επηρεάζει και επηρεάζεται από την άλλη. Πώς θέλετε π.χ. να εφαρμοσθή η υποχρεωτική φοίτησις, έστω και ως το δωδέκατο έτος της ηλικίας των παιδιών, όταν μια οικογένεια δυστυχή και διατηρεί το κράτος και η κοινωνία γενικά δεν είναι σε θέση να υποβοηθήσουν στην εφαρμογή, στην πραγματοποίησι αυτού του σκοπού; Η δογάνωσις και η προστασία, οι φροντίδες και οι μέριμνες, είτε διεθνείς είναι, είτε κρατικές ή ατομικές, δεν πρέπει να είναι μονόπλευρες και μονομερείς, γιατί τότε θα μοιάζουν με την τοποθέτησι τριγών διαφορετικού μεγέθους και ποιότητας στο ίδιο το άμαξι! Οφείλουμε, λοιπόν, να έχουμε το δλον, το σύνολο, όλους τους παράγοντες πάντοτε μ' εμάς, αν θέλουμε πραγματικά να επιτύχουμε τον όρατο μας σκοπό, την προστασία του παιδιού, στην προκει-

* Βλ. σύγγραμά μας: «Παιδεία και Πολιτισμός στη Σύγχρονη Αμερική», Αθήνα 1956, σελ. 11—12.

** Βλ. σχετ. σύγγραμμά μας: «Θέματα Παιδείας και Πολιτισμού», Αθήνα 1955, σελ. 115—116.

* Βλ. σχετ. σύγγραμμά μας: «Το Φαινόμενο της Αγωγής», Αθήνα, 1951, σελ. 24—25.

ΠΩΣ ΣΚΕΠΤΕΤΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΟ ΠΑΙΔΙ

του κ. ΑΘ. Κ. ΓΚΡΟΖΑ

Πολλοί δυστυχώς άνθρωποι νομίζουν πως το μικρό παιδί σκέπτεται σαν οι ηλικιωμένοι. "Άνθρωπος μικρός δεν είναι κι' αυτό; Μπορεί να σκέφτεται αλλοιώς, από τους μεγάλους, που το γέννησαν; Λοιπόν οι μεγάλοι που το παίρνουν έτσι το παιδί, το συμβουλεύουν, το διδάσκουν, το απαγορεύουν τούτο κι εκείνο και συχνά, συχνά, το τιμωρούν το κακόμοιρο, γιατί δεν συμμορφώθηκε προς τις υποδείξεις τις σοφές τους, προς την κανονική συμπεριφορά, που αυτοί νομίζουν αυτόνομη απ' αυτό κι εύκολη. Πόσο απατώνται όμως αυτοί! Δεν ξέρουν καλά ότι το παιδί σκέπτεται αλλοιώς απ' αυτούς, ότι ζή και κινείται σε κόσμο ξεχωριστό, άγνωστο σε πλείστους γονείς και δασκάλους! "Αν λοιπόν έτσι το πάρωμε το παιδί με την άπλη του ξεχωριστή φανταστική ζωή και παιγνιδιάρικη, θά μās ανοίξη μπροστά μας τόν ιδιαίτερο του αξιοθαύμαστο κόσμο. "Αν όμως το πάρωμε σαν «έν σμικρογραφία» ηλικιωμένο, τότε θά το διαπαιδαγωγήσωμε αντίθετα προς την ιδιαίτερη φύση και άτομικότητα και θά βγῇ αύριο ένας ελαττωματικός και νευρωτικός κατσοφιασμένος άνθρωπος, που δεν θά ξέρη να σκέπτεται και να δρά.

Το προσχολικό παιδί δεν σκέφτεται ακόμα συνειδητά. Δεν ακολουθεί κατά βήμα μια σειρά λογικής συνέχειας των σκέψεων. Η ψυχή του είναι ακόμα φτωχή από εμπειρίες, έννοιες και δεξιότητες. Γι' αυτό υλικά και ψυχικά σκοντάφτει έδω κι εκεί και κινεί τα γέλια μας. Το σκόνταμα αυτό για το παιδί είναι μάθημα άριστο, γιατί το κάνει να κοσινίξη και να έλέγξη πειραματικά τόν γύρω του υλικό κόσμο της οικογενείας του, του σπιτιού του, της συνοικίας ή του χωριού του και σ' αυτόν

μενη περίπτωσι. "Οφείλει δηλαδή μια συνθετική άποψις της ζωής * να διέπει κάθε σκέψι μας, κάθε συναίσθημά μας, κάθε ενέργειά μας. Τότε τα θεμέλια τοποθετούνται πιδ γερά, το οικοδόμημά μας γίνεται αντισεισμικό! Με τα παραπάνω όμως δεν άρνούμαι, ότι χρειάζεται περισσότερο ή καλή δογάνωσις και ή προστασία στη νεαρή ηλικία του ανθρώπου, στα πρώτα του βήματα, γιατί αντίθετα με τα ζώα, ο άνθρωπος έρχεται στὸν κόσμο άδύνατος, είναι εκτεθειμένος σε πολλούς κινδύνους και έχει περισσότερες ανάγκες και έλλειψεις και όλιγώτερο μ' εκείνα ένστικτώδη αυτοματισμό. Για τόν λόγο αυτόν οι φροντίδες για την προστασία και ένισχυσι της νέας γενεάς όφείλουν ν' άποτελούν ένα από τα κυριώτερα και πρωταρχικώτερα καθήκοντα κάθε ένδομουνμένης κοινωνίας. Να μη σταματούν όμως έδω οι μέριμνές μας!

"Επειτα, κι' ένας άλλος λόγος έξ' ύσου σοβαρός δικαιολογεί τη λήψι μέτρων καταλλήλων στην πρώτη αυτή περίοδο της ζωής του ανθρώπου: ότι δηλαδή όλες οι εκδηλώσεις της ζωής (βιολογικές, διανοητικές, πρακτικές, καλαισθητικές, κοινωνικές, ήθικες, θρησκευτικές, κλπ.) όφείλουν, σύμφωνα πάντοτε με τη δεκτικότητα και την αντίληπτικότητα κάθε παιδιού, να καλλιεργούνται «έξ άπαλὸν δυνάων». Γιατί έτσι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότης οι σπέρσι, τοποθετημένοι στὸ έδαφος με τόν δρθὸ τρόπο και στην κατάλληλη στιγμή, ν' άποδώσουν, όσο το επιτρέπει αυτό τὸ έδαφος, καλλίτερους καρπούς: μια κανονική δηλαδή σωματική διάπλασι και εύεξία και μια πλούσια ψυχο-πνευματική ώριμότητα στὸν άναπτυσσόμενο άνθρωπο. Κι' έδω πάλιν παρατηρούμε, από μια άλλως διόλου διαφορετική προοπτική, τη σημασία της συνθετικής άπόψεως για τη ζωή μας.

(συνεχίζεται)

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

* Βλ. σχετ. σύγγραμά μας: «Τὸ Έργον της Παιδαγωγικής Έπιστήμης» (Ευρέτηριο σ. ε').

τὸν υλικὸ περιβάλλοντα κόσμὸ χτίζει τὸν πνευματικὸ του μὲ εμπειρίες, γνώσεις, έννοιες, δεξιότητες, πρωτόγονες ακόμα και άτελείς, και σιγά, σιγά, συσσωρεύεται τὸ πνεῦμα του συσχετίζει αυτές τις γνώσεις κλπ.

Παίρνει άφθονες έντυπώσεις, που πέφτουν επάνω του στις συναναστροφές, στὰ παιγνίδια και τις άπλές του ἐπιζητήσεις. Τὸ παιδάκι τῶν πρώτων ἑξ ἑτῶν θά πνίγονταν στην άφθονία αὐτῶν τῶν έντυπώσεων, αν δεν άφηνε πολλές άπρόσεκτες άπ' αὐτὲς νὰ ξεγλυστοῦν έξω από τὸ κατῶφλι της συνείδησής του. Τώρα πιά ξεπεσεργάζεται μόνο εκείνες τις έντυπώσεις, που τοῦ κίνησαν πιδ πολὺ τὸ ενδιαφέρον του με τὴν λαμπρότητά τους, τὴν ἡχηρότητα και κινητικότητά τους. Αὐτὲς τις κινεῖ μέσα στὸ κεφάλι του συχνά με καταπληκτική ζωηρότητα και ἐμβριθεία. Τις ψηλαφεῖ με τις σκέψεις του, τόσο ὥραϊα και παιγνιδιάρικα, ὥπως στρέφη και μεταχειρίζεται τὰ υλικά αντικείμενα με τὰ χέρια του. Δεν ενεργεῖ λογικά, αλλά με τὰ τέτοια παιγνιδιάρικα ψηλαφίσματα μορφώνει άσυνειδήτητα και μυστηριώδικα τὸν έαυτὸ του σιγά, σιγά και χτίζει γερὰ θεμέλια ψυχικά, στερεές παραστάσεις.

Στὴν ἱερή αὐτὴ στιγμή τοῦ τρυφεροῦ παιδιοῦ μας, που πλάθει μόνο του τὸ ψυχικὸ και πνευματικὸ του μέλλον, ἐρχόμαστε δυστυχώς ἑμεῖς γονεῖς, νηπιαγωγοὶ ἢ δασκάλοι και τὸ κατακλύζομε με υποδείξεις, με χίλιες προφυλάξεις και ἀπαγορεύσεις, με άπειρες διδασκαλίες πιδ πολὺ πειστικές, γιά νὰ τὸ καταστήσωμε προσεκτικὸ σε ἑναν ἐπικίνδυνον γύρω κόσμὸ και νὰ τοῦ ἐξηγήσωμε άπ' ὑψηλοῦ και με αὐθεντία σοφοῦ, ὅλα κατὰ τὸ δυνατό. Δεν νοιώθωμε δυστυχώς, πὼς ἔτσι τοῦ ἐνοχλοῦμε τὴν άσυνειδήτη ἐλεύθερή του ἐκλογὴ κατὰ τὰ δικά του παιδικὰ μέτρα και σταθμά, τ' άγνωστα σ' ἑμᾶς. Αλλά ἔτσι μιὰ πνευματικὴ ὑπερτροφία μπορεί νάξη ἀμφίβολα ἀποτελέσματα, ὥπως μιὰ παράλογη ὑπερτροφία τοῦ σώματος, δηλαδή, νωθρότητα πνευματική, δύσθυμος και νευρωτικὸς τρόπος και συμπεριφορὰ και γενικά ἐλαττωματικὴ εξέλιξη. Καθμένοι γονεῖς και δασκάλοι πόσο αὐταπατάσθε! Με τέτοιες διδασχές, ἑνα παιδί πάντα θά φτωχαίνει πνευματικά και θά χωλαίνει στην αὐτενεργὸ και αὐθόρμητη σκέψη. Τὸ εἶδος μάλιστα και ὁ τρόπος, που προσφέρουμε στὸ παιδί γνώσεις, ἀντιστοιχοῦν τὰ λογικά ἐποικοδομητικά συμβάντα τῶν σκέψεων τοῦ ηλικιωμένου. Σε τέτοια μορφή άγωγῆς είναι ἀδύνατο τὸ παιδί νὰ γίνη κύριος τοῦ πλήθους τῶν έντυπώσεων, που θά μπορούσε νὰ ὑποδεχτῇ με τὸν παιγνιδιάρικὸ του τρόπο, αὐτενεργώντας, αὐτοεκλέγοντας, αὐτοελέγχοντας, αὐτοσυσχετίζοντας, όταν ἑμεῖς δεν τὸ ἐνοχλοῦμε από πάνω του. "Ας σκεφτῇ ὁ καθένας μας, πόσα πολλὰ έχει νὰ μάθῃ ἑνα παιδί τὸν πρώτο χρόνον της ζωής του και τὰ μαθαίνει πραγματικά με εὐκολία και μεγάλη φυσική, αὐθόρμητη ἐπίδοση. Μαθαίνει μιὰ γλώσσα και κάποτε δύο, τη χρῆσι τῶν σωματικῶν του ὁργάνων και τῶν γύρω αντικειμένων, τὴν κυριαρχία, πάνω στὰ καθημερινὰ ἀπαραίτητα και ἀνάγκαιά του.

Αὐτὰ ὅλα δεν θά μπορούσε νὰ τὰ κάνει, αν τὰ μαθάνει κατὰ τὸν τρόπο που μαθαίνει ὁ ηλικιωμένος. "Αν τώρα παίρνωμε από τὸ παιδί πρόωρα τὸν τρόπο της γνώσης του, γιά νὰ τὸ διδάξωμε κατὰ τὸν δικὸ μας τρόπο, θά γίνονταν τόσος φτωχὸς, ἀντὶ νὰ πλουτίζονταν σε γνώσεις και δεξιότητες. "Αν ἑνας ἐπιπόλαιος παρατηρητὴς μπορούσε νὰ προχωρήσῃ περισσότερο από τὸ αὐτοσημειωμένο στις δυνάμεις του παιδί, θά τὸ ξεπερνούσε μόνο φαινομενικά. Τὸ μικρὸ παιδί γίνεται πιδ ἱκανώτερο γιά τη ζωή, όταν τοῦ δίνωμε τὸν απαιτούμενον χρόνο νὰ τελειώσῃ τὰ πράγματά του κατὰ τὸν δικὸ του τρόπο. "Όταν όμως στὰ παιδιὰ προσφέρωμε τις παραστάσεις μας ἑτοιμες τὰ κάνωμε ἄστατα και ἐπιπόλαια κι ἐνοχλοῦμε και καταστρέφωμε ἔτσι τὴ φυσική και ψυχική εξέλιξη τους και πρόοδο. "Αντὶ νὰ παρατηροῦν τὰ ἴδια τ' αντικείμενα στην ἐνέργειά τους και νὰ βγάζουν αὐτενεργὰ θεωρητικά συμπεράσματα, μερικά άπ' αὐτὰ θά ἐρωτᾶνε ἑμᾶς γιά νὰ βροῦνε ἔτσι πολὺ ἀναπτυκτικώτερα τὰ συμπεράσματα αὐτὰ και τις αἰτίες, οἰκειοποιώντας τυφλὰ τις ἀπαντήσεις μας. "Ετσι όμως φυσικά βήμα πρὸς βήμα παραλύνει ἢ καθαρή ἰδιαίτερη κριτικὴ δύναμη τοῦ κάθε παιδιοῦ. Τέτοια παιδιὰ σαν ηλικιωμένοι δεν θά γίνουν ἱκανοὶ ἄνθρωποι κάποτε γιά νὰ συλ-

λάβουν πρωτότυπες εμπνεύσεις, που τόσο έχει ανάγκη ο κόσμος και ο πολιτισμός. Τέτοιες αιδόρμητες κι ανεπηρέαστες κρίσεις μεταξύ μας γίνονται σπάνια, γιατί στην προσχολική μας παιδική ηλικία μάθαμε παπαγαλίστικα και μηχανικά, επαναλαμβάνοντας μιμητικά, ότι μας έλεγαν ή μας έδειχναν οι ηλικιωμένοι. Οι δυνειρώδεις επεξεργασίες των εντυπώσεών μας κατά την μικρή αυτή ηλικία κατεστράφησαν κι άφησαν μέσα μας ψυχικά στίγματα και πνευματική αναπηρία, να μη ερμηνεύουμε τα φαινόμενα μόνοι μας κριτικά και δημιουργικά και να καταδικαζώμαστε σε πνευματική ακαρπία, από την οποία μαστίζονται τώρα οι πλείστοι διανοούμενοι και να κρίνεται η εποχή μας πεζή, ανούσια και στείρα πρωτοτυπίας και εμπνεύσης, στα γράμματα και στις ωραίες τέχνες.

Ο άνθρωπος δεν μπορεί ν' αποκτήσει παλαιόντας τίποτε, με μόνο το πνευματικό και τεχνικό σκαρφάλωμα, πάνω σε ξένες σκάλες. Είναι μὲν αὐτὸ ἀναγκαῖο γιὰ τοὺς περισσότερους, ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν φθάνει. Ξέρομε ὅλοι μας ὅτι ἓνα καλλιτεχνικὸ ἔργο ἂν δὲν βγῇ ἀπὸ ἐμπνευση, δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ψηλά, οὐτε νὰ ἐκφραστῇ με λεπτομέρειες καὶ σοφιστίες.

Ἀλλὰ ὅχι μόνο ἡ τέχνη, ἀλλὰ καὶ ὅλη μας ἡ ζωὴ ὑπόκειται στοὺς ἴδιους νόμους. Ἀπὸ τὰ παλὰ χρόνια πολλοὶ πρόσεξαν τὶς κινήσεις τῶν πλανητῶν καὶ τὶς περιέγραψαν ὁ ἓνας συμπληρώνοντας τὸν ἄλλο, ἐρευνώντας, ψηλαφώντας, εἰκάζοντας, με φλογερὴ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς καὶ ἀγωνία τοῦ πνεύματος, ὥσπου ἦρθε ἓνας ὅστερα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια καὶ πέταξε τὴν ξαφνικὴ ἰδέα: «Μήπως δὲν κινεῖται ἔτσι καὶ ἡ γῆ σὰν οἱ πλανῆτες ἐκεῖ;» Ξέτασε ἀλλεπάλληλα καὶ αἰτιολογημένα τὶς σκέψεις του με τὴ βοήθεια καθαρὰ κατανητῶν καὶ μετρημένων συμπερασμάτων καὶ κρίσεων μπόρεσε νὰ καθορίσῃ, ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ παρατηρήσεις, οἱ ὑποθέσεις καὶ οἱ κρίσεις ἦταν ὁ περιπόνητος ἀπὸ τόσα χρόνια ζητούμενος νόμος τῆς κίνησης τῆς γῆς γύρω στὸν ἑαυτὸ της καὶ γύρω στὸν ἥλιο. Τώρα καὶ οἱ ἄλλοι μαθαίνοντας τὴν νέα ἀνακάλυψη μπόρεσαν ἐπίσης νὰ συλλογιστοῦν κατὰ τὰ συμπεράσματά του καὶ τὶς κρίσεις του καὶ νὰ κερδίσουν κι αὐτοὶ τὴ μεγάλη γνώση, πὺν τοὺς εἶχε μείνει ἀποκλεισμένη ὅμως, γιατί δὲν τοὺς εἶχε ἔλθει ἡ τόσο σπουδαία ξαφνικὴ ἰδέα. Ἐτσι γίνεται ἀλυσσιδωτὰ με ὅλες τὶς φυσικὲς γνώσεις, πὺν εἶναι τὸ ὑπόστρωμα ὅλου τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ὁ ἓνας ἐποικοδόμησε ἀποτελεσματικὰ πάνω στὸ ἔργο τοῦ ἄλλου, πάντοτε με σκέψεις ἐκρηκτικές, δημιουργικὲς, αὐτενεργεῖς, ὥσπου σήμερα φτάσαμε με ἀκατάπαυστους ἀγῶνες τοῦ πνεύματος, στὴ διάσπαση τοῦ ἀτόμου.

Ἀπ' ὅλα αὐτά, πὺν ἦταν μιὰ παρέμβαση θεμελιακή, γιὰ τὴ βαρύτερη κατανόηση τῆς φύσης τῆς ἀγωγῆς τοῦ μικροῦ προσχολικοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς ἐλευθέρης σκέψης του, βγάδουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἓνας ἄνθρωπος, πὺν ἔχει χάσει τελειῶς τὸν τρόπο τῆς σκέψης τοῦ παιδιοῦ, μπορεῖ μὲν σὰν γονέας, ἢ νηπιαγωγὸς ἢ δάσκαλος νὰ μάθῃ καὶ νὰ διδάξῃ ἀρκετὰ παιδιά, φύσεις καλῆς ἰδιοφυΐας καὶ κληρονομικῆς προδιάθεσης, ἀλλὰ θὰ τοῦ γλυστορήσῃ καὶ θὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ πιὸ μικρὴ νέα γνώση, πὺν θὰ τὴ βγάλῃ ξεκάθαρη καὶ γεροδεμένη αἰτιολογικὰ τὸ ἴδιο τὸ παιδί με δική του κάποια ἀπλὴ ξαφνικὴ ἰδέα, πὺν τοῦ πετάχτηκε ἀπὸ μέσα του σὰν θεῖος σπινθήρας, ὅπως πετάχτηκε στὸν Κολόμβο ἡ ἰδέα νὰ σπᾶσῃ καὶ στηρίξῃ τὸ αὐγὸ, στὸν ἐφευρέτῃ τῆς ἀντλίας νὰ σηλώσῃ ψηλὰ τὸ νερὸ με τὴν ἀτμοσφαιρικὴ πίεση, στὸν ἐφευρέτῃ τῆς πρώτης κλωστής με τὸ στοίψιμό της, στὸν ἀγνωστο πρῶτο ἀγρότη πὺν σκέφτηκε νὰ σκεῖσῃ τὸν πρῶτο κόκκο τοῦ σταριοῦ καὶ νὰ τὸν πολλαπλασιάσῃ.

Ἡ πρώτη αὐτὴ ξαφνικὴ ἰδέα πρέπει νὰ θρῆφεται καὶ τώρα καὶ πάντοτε, νὰ ποτίζεται ἀπὸ μᾶς τοὺς μεγάλους καὶ νὰ μὴ ὑποβάλλεται ἔτοιμη στὸ προσχολικὸ παιδί τόσο, ὅσο καὶ στὸ σχολικὸ. Αὐτὴ δίνει τὸ νῆμα τῆς καλῆς καὶ εὐρετικῆς σκέψης μικρῶν καὶ μεγάλων. Στὴν ἀρχὴ φαίνεται ἀπλὴ τόσο, πὺν ὁ καθένας νὰ νομίζῃ ὅτι θὰ τὴν εὗρισκε πολὺ εὐκόλα. Ἡ ξαφνικὴ ἰδέα θάβγαίνει ἔτσι ἀπὸ πολλὰ παιδάκια. Θὰ εὗρισκαν μόνον τοὺς πολλὰ γύρω τοὺς ἂν, γονεῖς καὶ δασκάλους, δὲν σακάτευαν τὶς πιὸ δημιουργικὲς δυνάμεις τοῦ νέου ἀνθρώπου, στὴν τρυφερὴ ηλικία του, με τὴν ἀνούσια

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ἡ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ ΣΤΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Υπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ

«Τὸ παιδί εἶναι ἓνα σταυροδρόμι ἀπὸ κλίσεις καὶ ἀντιδράσεις...»

JEAN CHANZAL

1. Ἡ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

1. Ἡ ἐπίδραση τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ περιβάλλοντος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ εἶναι μεγάλη. Εἶναι οἱ δύο παράγοντες τῆς ἐγκληματολογίας κατὰ τὸν Γερναέκ. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ βεβαιώνεται περισσότερο ὅταν πρόκειται γιὰ τὰ πλημμελήματα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ νέου. Ἡ στατιστικὴ, ὅπως θὰ τὸ δείξουμε πιὸ κάτω, δείχνει ὅτι τὰ ἐλαττωματικὰ παιδιά εἶναι θύματα εἴτε τῆς κληρονομικότητος εἴτε τοῦ περιβάλλοντος των, τῶν ὅρων δηλαδὴ τῆς ζωῆς, ὅταν δὲν ἐνεργοῦν καὶ τὰ δύο πολλὲς φορές.

Ἡ θεωρία τοῦ γεννημένου ἐγκληματία τοῦ Lombroso¹ δὲν ἔχει σήμερα ὁπαδούς,

1. Ὁ Lombroso πιστεῖε ὅτι τὸ σύνολο τῶν συμπτωμάτων τῆς διαφθορᾶς καὶ κακοήθειας ἀναποκρίνεται σὲ μιὰ κακὴ κληρονομικὴ διασκευή τοῦ χαρακτῆρα, πὺν ἀντιπροσωπεύει ἓνα εἶδος ἐπαναστροφῆς πρὸς ἓνα

ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἀπηλλαγμένο ὁλότελα. Ἐχει μερικὲς κλίσεις νοσηρῆς, πὺν βρίσκουν τὴν ἀρχὴ τῶν στὴ φυσικὴ νοητικὴ κατάστασιν τῶν γονέων κατὰ τὴν στιγμή τῆς συλλήψεως.

Δὲν μποροῦμε πάλι νὰ ὑποστηρίξουμε τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους², ὅτι δηλαδὴ τὰ παιδιά εἶναι ἐπιρρεπῆ πρὸς ὅλα τὰ κακὰ ἐλαττώματα.

Οὐτε ἄλλωστε πιστεύουμε ὅπως ὁ J. J. Rousseau³, ὅτι δηλαδὴ τὸ παιδί

προγονικὸ τῆρο, μιὰ ἐπάνοδο τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου στὴν ὠμότητα τοῦ ἀρχαίου ἀνθρώπου. Ἡ διαφθορὰ θὰ ἦταν ἔτσι ἓνα ἀληθινὸ φαινόμενο ἐκφυλισμοῦ πὺν θὰ κατέληγε στὴν ἐγκληματικότητα ἀπὸ ἓνα ἀμείλικτο πεπρωμένο, πὺν θὰ προέρχονταν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ ἀτόμου. Βγάζει τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἀπὸ μερικὲς παρατηρήσεις, σὲς ὁποῖες πράγματι ἡ ἐγκληματικότητα φαίνεται κληρονομικὴ.

2. Ἡθικὰ Νικομάχεια, βιβλίον ΙΙΙ κεφ. XII
3. Emile βιβλίον Α'. 6. 5.

διδασκαλία τους, πὺν δίνει τὰ πάντα ἔτοιμα καὶ κάνει τὸ πνεῦμα ἀνάηρο καὶ χολό. Τὸ προσχολικὸ παιδί ἔχει τόσο ὁρσὸς πνεῦμα καὶ ψυχὴ, πὺν ἂν τοῦ δίνουμε ὅλοι μας τὰ κίνητρα μόνο, τὰ μέσα νὰ κινήθῃ μόνο του αὐτενεργά, κανένας δὲν ξέρει τί μεγάλος ἄνθρωπος θὰ γινόταν. Ἡ ρουτίνα, ἡ σχολαστικότητα, ἡ οἰτορεία, ἡ πληκτικὴ ἐπανάληψη ἀπὸ τὴν προσχολικὴν ηλικίαν, κάνουν μικροὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ ἂν μερικοὶ φτάσουν σ' ἀνώτερες θέσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς. Εἶναι πάντοτε μικροὶ-μεγάλοι!

Μητέρες, λοιπόν, ἀφήστε ἐλεύθερα τὰ παιδιά σας νὰ ἐνεργοῦν, νὰ πιάνουν, νὰ ἐπεξεργάζονται μόνον τοὺς τ' ἀντικείμενά, γιὰ νὰ πᾶσουν πηγαῖες ἀφθονες ἐμπειρίες, γνώσεις ἀπὸ τὸ πρῶτό τους χέρι καὶ ἰδιότητες, σχέσεις καὶ συνδέσεις, γιὰ νὰ μάθουν νὰ σκέπτονται. Ἀπατάσθε μητέρες καὶ νηπιαγωγοὶ με τὴ σκέψη σας νὰ δείχνετε στὰ μικρὰ πὺν νὰ σκέπτονται. Νὰ τὰ πιέζετε νὰ μάθουν πολλά, ὅπως τὰ πιέζετε νὰ φᾶνε πολὺ. Νὰ γιατί τὰ χαλνᾶτε τὰ παιδιά με τὴν ἐνοχλητικὴν σας ἐπέμβαση, τὴν στραγγαλιστικὴν.

Τὸ παιδί κατὰ τὴν δνειρωδὴ του σκέψη καὶ φαντασία θέλει δάσος, χαρὰ πρωτοβουλία, αὐτενεργεῖα καὶ αἰσιοδοξία νὰ σκέπτεται ὥραία καὶ θετικά, γιὰ νὰ γίνῃ αὐριο ἀπ' αὐτὸ ἓνας νέος λαὸς αἰσιοδόξος καὶ δημιουργικὸς σὰν στὴν ἀρχαία κλασσικὴ μας ἐποχή.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΓΚΡΟΖΑΣ

γεννιέται σε μία κατάσταση φυσικής καθαρότητας και η ζωή το διατηρεί. Διακρίνουμε καλώς μεταξύ των σωματικών και ψυχικών σχέσεων, ποιος προσδιορισμός διευθύνει την εξέλιξή του, ποιές ακριβείς προϋποθέσεις την διευθύνουν από την αρχή. Ξέρουμε από τους πειραματισμούς της μικρής ηλικίας ότι ο σχηματισμός σιγά-σιγά του χαρακτήρα σημειώνει μερικές ανεξάληπτες πλευρές, που προέρχονται από το περιβάλλον.

Η άποψη του Rousseau: ότι δηλαδή ο άνθρωπος γεννιέται εκ φύσεως καλός απασχολεί ακόμη μία μεγάλη μερίδα της κινεζικής φιλοσοφίας. Φαίνεται εξ άλλου ότι οι κοινωνικές άταξιες ώδηγουν άλλους Φιλοσόφους της χώρας αυτής, καθώς τόν Καο-τσέ¹ να υποθέτουν την εμφύση ήθικη αδιαφορία της ανθρωπίνης φύσεως, χωρίς και να το βεβαιώνουν το έμφυτο του κακού. Άλλοι πάλι πήγαν πιο μακριά και πίστεψαν ότι το ανθρώπινο γένος έχει κλίση προς το κακό και ότι η φύση του ανθρώπου είναι ουσιαστικά κακή².

2. Η επίδραση εξ άλλου του περιβάλλοντος είναι τόσο σημαντική που μπορούμε αδιατάκτως να βεβαιώσουμε την ύπεροχή της. Το παιδί βεβαίως λίγο ή πολύ είναι ο φορέας των ανθρωπίνων αρετών. Το περιβάλλον όμως, είναι εκείνο που θα επιτρέψει ή όχι την ανάπτυξη ή όχι των ιδιοτήτων αυτών. Χωρίς ανθρώπινη επαφή το παιδί θα γινόταν άγριο, ένα μικρό άφωνο τέρας. Αναθερμίζοντας σε μία κοινωνία πρωτόγονη θα πάρει τις συνήθειες και την συμπεριφορά της. Όταν ανατραφεί σε πολιτισμένη κοινωνία, θα προσομοιωθεί, οποιοδήποτε κι αν είναι οι εθνικοί πρόγονοι.

Το πιο έκλεκτο παράδειγμα που μπορούμε να δώσουμε είναι το αναφερόμενο από το Μάουκο³. Ένα βρέφος εγκαταλεημένο από μία ινδική φυλή, από τις πιο καθυστερημένες στον Αμαζώνιο πολιτισμό, βρέθηκε και ανατράφηκε από βραζιλιανούς καθηγητές, σαν προσωπικό των παιδι. Έτσι έγινε κοπέλλα μορφωμένη και από τις πιο έξυπνες της Βραζιλίας της πρωτεύουσας⁴.

1. Ch. PIEDVACHE: Sur éducation des enfants, σ. 13.

2. Ποβλ. Θ. Βορέα: 'Ανάλεκτα σελ. 80 ν.ε. (1937).

Γ. Θ. Σακελλαρίου: Ψυχολογία του παιδός (έκδ. τρίτη 1935 σ. 81).

3. G. MAUCO: Éducation de la sensibilité chez l'enfant σ. 119.

4. Ο Révérend J.A.L. Singh, επιφορτισμένος με το ορφανοτροφείο Midnapore στις 'Ινδίες ανέκαμψε το 1920 δυο κοριτσάκια που ζούσαν σε άγρια κατάσταση με τους λύκους στη ζούγκλα. Το ένα ήταν 8 χρόνων

Το παιδί υφίσταται τεράστιες εξωτερικές επιδράσεις, αρκεί να οδηγηθεί μικρό στο νέο περιβάλλον. Με τη μεριά του, όμως, επιδρά το άτομο στο περιβάλλον.

Το άτομο δηλαδή είναι: «υποκείμενο» και «άντικείμενο» ενέργειας και παθητικότητας συγχρόνως. Η επίδραση είναι αμοιβαία. Στο παιδί οι εξωτερικές επιδράσεις εξαρτώνται κυρίως από τους κοινωνικούς παράγοντες, που περιλαμβάνουν τους γενικούς όρους του περιβάλλοντος, αυτούς που οι οικονομικοκοινωνικοί παράγοντες το σπίτι και το περιβάλλον και τα εκπαιδευτικά συστήματα δημιουργούν.

Το νοσηρό περιβάλλον δημιουργεί ένα ασθενικό παιδί, άνικανο για τη ζωή. Το παιδί αυτό παραμελημένο κι άπαγο-

και το άλλο 1 1/2. Άφου συνελήφθησαν ο Singh άρχισε να τους κάνει διάφορες ασκήσεις για να βαδίζουν στα δυο πόδια, γιατί βάδιζαν όπως οι λύκοι, και να τους μάθι τα πρώτα στοιχεία του πολιτισμού. Την μεγάλη επίδραση του περιβάλλοντος μας την μαρτυρεί η Kamala, η μεγαλύτερη, επειδή η μικρότερη πέθανε ένα χρόνο μετά την εγρεσή της. Η Kamala μόλις το 1923 έμαθε να τρώει στο τραπέζι. Το 1924 έμαθε να προσφέρει μερικά πιάτα ένα χρόνο μετά την εγρεσή της. Το 1925 έμαθε να περπατάει με τα πόδια. Το 1926 παρουσίασε τις πρώτες μιμήσεις και την εμφάνιση αισθημάτων ντροπής κλπ. Μόλις συνήθισε στο μπάνιο. Ντρέπονταν να βγεί τέλος γυμνή και ζητούσε την ρόμπα της. Το 1927 προσπάθησε να έλθει σε επαφή στην Εκκλησία με τις αδελφές, αλλά τις τρομάξε με το ουρλιασμα. Τέλος το 1929 πέθανε ύστερα από πολυήμερη άγνωστη αργώσσεια. Έπρεξε ακόμη με τα τέσσερα άκρα. Παρ' όλο ότι έμαθε να κάνει μερικά βήματα με τα πόδια, ποτέ δεν μπόρεσε να βαδίσει. Πέθανε σε ηλικία 17 χρόνων, ή δε πνευματική της ηλικία ήταν περίπου 3 1/2 χρόνων. Εδώ βλέπουμε καθαρά την επίδραση των επικτητών παραγόντων. Δύσκολα προβλήματα για τους ψυχολόγους κι ακόμη για τον άνθρωπο τουλάχιστον ακαθόριστα. Μπορεί κανείς επάνω στο ζήτημα αυτό να διαβάσει δύο βιβλία:

α) Révérend Singh of professeur R. Zingg: «Wolf Children and Feral man». Harper and Brothers, New-York and London. Editions 1939, 1941, 1942.

β) A. Gesell: «Wolf Child and Human child». Harpers and Brothers, 1940.

1. Ποβλ. παρατηρήσεις μας στην υπό έκδοσιν μονογραφία μας V ΣV.

2. Ποβλ. τα δύο συγγράμματα του Fritz Kunkel α) Vitale Dialecte Leipzig, 1929 β) Einführung in die charakterkunde auf individu al psychologischer Grundlage. Leipzig, 1929.

τευμένο θα περάσει το ταξίδι του έδω στη γη, σε μία γωνιά. Θα κοιτάξει τη ζωή να περνά τόσο χαρούμενη και παρ' όλον ότι θα του χαμογελά δέν θα τολμά να την πλησιάσει. Θα μπορούσαμε λέγει ο Doltrens¹ ν' αποδώσουμε το αποτέλεσμα των έρευνών μας μόνο με μία φράση «το κακό περιβάλλον δημιουργεί τον κακό μαθητή».

Στη Βαρσοβία βρήκαν, σε 495 αγόρια και 295 κορίτσια ανώμαλα και δύσκολα ως προς τον χαρακτήρα, ότι 81ο) ήταν συνέπεια του κακού περιβάλλοντος. 2 1/2) δού τ' αποτελέσματα:

Νοσηρό οικογενειακό περιβάλλον: 53ο)ο
Νοσηρή σχολική επίδραση: 7ο)ο
Νοσηρή επίδραση της γειτονιάς: 21ο)ο
81ο)ο

Θύματα από την κοινωνία κυρίως τα παιδιά αυτά, που δείχνεται άνικανη να τα υπερασπίσει. Στο όνομα της ελευθερίας της, που δέν είναι παρ' ένας μύθος, και της ανεπάρκειάς της, αφήνει να προοδεύει και ν' αναπτύσσεται στον κόλπο της το παιδί του φυματικού, του συφιλιτικού, του αλκοολικού και του τρελλού μαζί με την καλλίτερη παραγωγική τητά της, στέλνοντάς την έτσι μια ώρα αργότερα στο θάνατο... Θύματα ακόμη, τα παιδιά που γεννιούνται μέσα σε ύλική ανεπάρκεια και πνευματική, γο-

νέων καθυστερημένων, που η κοινωνία τους χαμογελά ειρωνικά! Πόσο αληθινή είναι η σκέψη: «Οι κοινωνίες έχουν τους έγκληματες που τους λείζουν»³.

Θύματα κυρίως των πτωχών τάξεων! Σε 660 παιδιά, που διέπραξαν διάφορα πλημμελήματα, ο Ronbinovitch σημειώνει το 1933 στο Παρίσι 80ο) παιδιά της εργατικής τάξεως. Για τόν Heuyer υπάρχουν 20,23ο)ο που προέρχονται από γεωργικό περιβάλλον, 61,92ο)ο από χειρωνακτικά επαγγέλματα στο αστικό περιβάλλον, 15,09ο)ο από όρφανεία και έγκληματα.

Η Ρ. Ιμβριώτη⁵ σημειώνει στο βιβλίο της ότι από τις 64 οικογένειες του Π.Ε. Σ.Α. οι 58 ήτοι 78,1ο)ο ήταν χωρίς εργασία τακτική και ώριμην.

3. Το οικογενειακό περιβάλλον, όταν συνδέεται μ' ένα καλό αποδοτικό επάγγελμα παίζει σπουδαίο ρόλο για την ανάπτυξη της διανοητικότητας. Άλλες έρευνες το μαρτυρούν. Οι Goodenough και Terman-Merrill⁶ πειραματίστηκαν σε πολλά παιδιά προσχολικής ηλικίας για να βρουν το μέσο όρο του πνευματικού ηλικίου των, σύμφωνα με το επάγγελμα του πατέρα. Τ' αποτελέσματα είναι ενδιαφέροντα.

Πατρικό επάγγελμα	Goodenough (1928)	Terman et Merrill (1937)
1. Ελεύτερα επαγγέλματα	116	116
2. Ημieleύτερα (και διευθυντές)	112	112
3. Υπάλληλοι γραφείων (ή άτομα που προδιαθέτουν τις ίδιες περίπου ιδιότητες (εργασίες))	108	108
4. Κατώτεροι υπάλληλοι γραφείων	105	104
5. Λίγο ειδικευμένοι	104	95
6. Μη ειδικευμένοι σε κανένα επάγγελμα	96	94

1. Le progrès à l'école. Sélection des élèves ou changement des méthodes σ. 30.

2. Mme SZYMANSKA et KORYTOWSKA: Pronostic des troubles caractériels de l'enfance et de la jeunesse. Enfance, Mars 1951 σ. 162.

3. P. A. Lacassagne: Acte du 1er Congrès d'Anthropologie criminelle, Rome, 1885.

4. Enquête sur la délinquance Juvenile 1942.

5. P. IMBRIOTI: 'Ανώμαλα και καθυστερημένα παιδιά, σ. 30.

6. Η κλίμακα του Goodenough περιλαμβάνει 880 παιδιά από 18-54 μηνών της minneapolis. Η κλίμακα του Terman-Merrill περιλαμβάνει 881 παιδιά από 2-5 1/2 χρόνων. Στην κλίμακα αυτή παρουσιάζονται μία συμπληρωματική ταξινόμηση «ειδικότητες γεωργικών κτημάτων» που δίνει ένα π.π.=99 (L. charmichael: βιβλ. μν, σ. 399 τόμ. II).

Ο Terman συμπεραίνει ότι οι σχέσεις π.π. και περιβάλλοντος είναι μεγάλες.¹

4. Οι γεωγραφικοί έπλησης παράγοντες επιδρούν στην πνευματική ανάπτυξη. Διάφορες έρευνες απέδειξαν ότι τα παιδιά των πόλεων είναι άνωτερα των παιδιών της υπαίθρου. Ο Pintner² το 1937 διαπιστώνει ότι παιδιά της υπαίθρου όποτε

ρούν κατά 10 ο)ο (μέση νόση) των παιδιών της πόλεως. Οι Pyle και Collings βρήκαν το 1918 ότι το μέσον πνευματικό επίπεδο της υπαίθρου αντιπροσωπεύει το 72,73 ο)ο των παιδιών της πόλεως για τ. αγόρια και το 77,5 ο)ο για τ. κορίτσια.

Ο Terman και Merrill¹ το 1937 έδωσαν τ' ακόλουθα συμπεράσματα:

Ηλικία		2—5,5	6—14	15—18
Π. Π.	Πόλεις Περίχωρα Χωριά	106,3 100,6 105	105,8 104,5 95,4	107,9 105,9 95,7

Τέλος οι Heuyer και Pieron και Sauvy το 1950(1) σε μία έρευνα του Ίνστιτούτου της δημοσιογραφίας σε 100.000 παιδιά βρήκαν τα ίδια περίπου αποτελέσματα.

Πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας ότι η μετάφραση του αγροτικού ελαττώματος, για την ανεπάρκεια των μορφωτικών δυνατοτήτων, δεν προσφέρει παρά μερική διασάφηση. Είναι πολλοί οι παράγοντες που μας έμποδίζουν για μία απόλυτη κρίση και άπειρα τα προβλήματα που περιμένουν την λύση των.

5. Κανείς δεν αμφιβάλλει σήμερα ότι οι παράγοντες και οι αιτίες της ανάπτυξης εξαρτώνται όχι μόνο από το σπέρμα αλλά επίσης από το περιβάλλον, όχι μόνο από έσωτερικές δυνάμεις αλλά και από έξωωτερικές. Βέβαιον, όμως, είναι ότι οι έσωτερικοί παράγοντες έχουν την αρχή των³ στα σπερματοζώαρια, ενώ οι έξωωτερικοί παράγοντες εξασκούν μάλλον μία επίδραση διεγερτική ή μία τροποποίηση. Η διαφορετική μοίρα του καθενός προσδιορίζεται λοιπόν από τους έσωτερικούς όρους του ωαρίου του ίδιου⁴. Πρέπει να θεωρήσουμε το ωάριο

και το σπερματοζώαριο σαν «όντα» ζώντα και την αύξησή των σαν μία από τις ενέργειές των. Αν και το περιβάλλον τροποποιεί, το «είναι» προσδιορίζεται από την οργάνωση των σεξουαλικών κυττάρων.

Οι θεωρίες αυτές επηρέασαν και τα πιο μεγάλα πνεύματα της νεώτερης εποχής. Στις έμφυτες ιδέες και την ένισχυση της κληρονομικότητας, αναφέρονται τα όνόματα των Leibnitz, Kant, των φυσιολόγων Müller, Weber και Hering. Η έμπειρία με τη σημασία του περιβάλλοντος υποστηρίχθηκαν από τους Mill, Locke, Bain, Helmholtz κλπ.

Αν λοιπόν έχουν μέν δίκαιο, αν δηλαδή η κληρονομικότητα δημιουργεί τα πάντα και το περιβάλλον δεν μπορεί να κάνει τίποτε, καταντούμε στη χρεωκοπία των εκπαιδευτικών μεθόδων, αρχαίων και νεωτέρων. Αν αντίθετως το περιβάλλον είναι δυναμικό, το πάλι τότε εξαρτάται από την οικογενειακή ατμόσφαιρα, αυτή του σχολείου και του κοινωνικού περιβάλλοντος κι' εκεί πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας.

Ο Hogben² σ' ένα πλούσιο βιβλίο γράμμο από σπουδαία παραδείγματα για την επίδραση του περιβάλλοντος και της κληρονομικότητας, δείχνει ότι οι στατιστικές είναι καρποφόρες για την απόδειξη της μιας των επιδράσεων χωριστά, αλλά αμφιβάλλει για την σημασία των προσπαθειών που έγιναν για το λογαριασμό της επιδράσεως αυτής. Καμιά βεβαί-

σπερματοζώαριο είναι και τα δύο ζώντα και έχουν όλες τις γενικές ιδιότητες των ζώντων οργανισμών.

1. Bulletin de psychologie, Juillet 1952 σ. 698.

2. α) CARMICHAEL: Manuel de psychologie de l' enfant, τόμ. II, σ. 920.

β) P. GVILLAVME: La psychologie de l' enfant σ. 8.

1. α) Heuyer κλπ. Le niveau d' intelligence des enfants d' âge scolaire, 1950 (ι. διατίτρωσ το κειμ. του J. SUTTER σ. 41 κ.ε.)

β) Heuyer: Les enfants inadaptés, conference 1950 σ. 13.

γ) Ποβλ. F. CESSSELIN: Comment évaluer le niveau intellectuel σ. 14.

2. SHIMBERG: Archives of psychology (1929) No 104.

3. Edwin grant CONKLIN: L' hérité et le milieu. σ. 53.

4. Σ' όλα σχεδόν τα ζώα και τα φυτά η ανάπτυξη ενός ατόμου αρχίζει με την γονιμοποίηση ενός θηλυκού σεξουαλικού κυττάρου, του ωαρίου, από ένα άρσενικό σεξουαλικό κύτταρο, το σπερματοζώαριο. Το απόθεμα του Harvey: «omne vivum ex ovo» βεβαιώθηκε απ' όλες τις έρευνες. Το ωάριο και

Ψυχολογικά ζητήματα

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΟΙ

Του EDOUARD CLAPARÈDE

Εμίλησα πολλές φορές για την αίσθημα-τική λογική, για τη μοναδική επίδραση που εξασκούν τα πάθη μας επάνω στις γνώμες μας. Η καθημερινή μας ζωή μας προσφέρει άπειρα παραδείγματα. Πρέπει να συμμορφώνεται κανείς με το σοφό αξίωμα «Γνώθι σαυτόν» παρά να εξετάζει μερικές φορές την αφορομή τους.

Ακριβώς τα γεγονότα που απασχολούν

ότητα, λέγει, αναφερομένη σε γεννητική διαφορά, δεν έχει επιστημονική αξία, αν δεν συμπεριλαμβάνη κάποια ένδειξη του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο εκδηλούται μ' ένα ιδιαίτερο τρόπο! Και οι εργασίες μέχρι σήμερα είναι μπορεί να πη κανείς, ασυμπλήρωτες, ως προς την επίδραση των δύο παραγόντων μαζί.

Ίδου μερικές στατιστικές:

Ο Meignant¹ από 200 φακέλλους παιδιών, βαρυνόμενων με πλημμελήματα βρήκε ότι οφείλονται:

Στην κληρονομικότητα: αγόρια 8 (5ο)ο κορίτσια 5 (7ο)ο.

Σε αιτίες περιβάλλοντος αγόρια 37 (20 ο)ο κορίτσια 10 (20 ο)ο.

Κατ' άλλους συγγραφείς έχουμε τα εξής αποτελέσματα:²

Ο Gruhle βρίσκει ότι οφείλονται σε κληρονομικότητα 20,95 ο)ο των περιπτώσεων, στο περιβάλλον 9,25 ο)ο.

Ο Lund βρίσκει ότι οφείλονται σε κληρονομικότητα 12,13 ο)ο, στο περιβάλλον 48,09 ο)ο.

Ο Madisson βρίσκει ότι οφείλονται σε κληρονομικότητα, 26,70 ο)ο, στο περιβάλλον 9,30 ο)ο.

Ο Runge βρίσκει ότι οφείλονται σε κληρονομικότητα, 20,90 ο)ο, στο περιβάλλον 3,40 ο)ο.

Οι Reiter και Mischke βρίσκουν ότι οφείλονται σε κληρονομικότητα 20,90 ο)ο, στο περιβάλλον 11,30 ο)ο.

6. Πιστεύουμε ότι η κληρονομικότητα είναι ένα σπουδαίο στοιχείο, μ' αυτήν την έννοια όμως: ότι προσφέρει τα βασικά στοιχεία για την ανάπτυξη μιας προσωπικότητας, για τα θεμελιώδη χαρα-

σήμερα τον κόσμο και τον κρατούν σε αγωνία θα μας προσφέρουν την ευκαιρία να διαπιστώσουμε πόσο εύκολα γλιστρούν οι γνώμες μας από τη μία κατάσταση σε μία άλλη που είναι ακριβώς η αντίθετη όταν το ενδιαφέρον ή το αίσθημα το υπαγορεύει. Αυτές τις γνώμες δεν θα τις κρίνουν αυτές καθεαυτές, δεν θα ασχοληθώ με την πολιτική τους αξία ή την ήθική. Θα τις αντι-

κτηριστικά της σκέψεως, της θελήσεως, των ήθικών επιτηδειοτήτων και μάλιστα των αντίληπτικών ικανοτήτων, κινητικών, έκφραστικών και άλλων, ενώ το περιβάλλον δεν είναι ικανό να δημιουργήσει ή να χαρίσει φυσικά δώρα, που δεν υπάρχουν, αλλά μπορεί να εξευγενίσει, εξελίξει κι' αναμορφώσει έμφυτες δυνατότητες. Να τους δώση τα μέσα για την καλύτερη απόδοσή των.

Ούτε το περιβάλλον ούτε η κληρονομικότητα αποκλείονται μεταξύ των.

Και οι δυο παράγοντες είναι αναγκαίοι για την ανάπτυξη του οργανισμού. Έχουμε όμως τη γνώμη, την οποίαν σχηματίσαμε από πολλές παρατηρήσεις, ότι το περιβάλλον επιδρά άποφασιστικώς, μάλιστα το οικογενειακό στη δημιουργία της ιδιοσυγκρασίας και γενικά στην ανάπτυξη του ανθρώπου. Αν το περιβάλλον δεν είναι ευνόϊκο καταστρέφεται και ό,τι κληρονομείται, αν όμως είναι ευνόϊκο τουλάχιστον περιώζεται και εξελίσσεται το κληρονομούμενο.

Ο Decroly¹ επίσης συμπεραίνει ότι μπορούμε ν' αλλάξουμε τους κληρονομικούς αρχικούς όρους, αλλά μπορούμε να ενοήσουμε και υποβοηθήσουμε την ανάπτυξη των ή να τους περιορίσουμε. Ο δέ G. Heuyer υποστηρίζει ότι η κληρονομικότητα και το περιβάλλον είναι: δύο φάσεις του ίδιου προβλήματος, ή κοιλότητα και κυρτότητα της ίδιας καμπύλης².

(συνεχίζεται)

Γ. ΡΟΥΣΚΑΣ

1. Le bulletin médical, No 34 Αύγουστος 1939 σ. 666

2. M. SCHACHTER, S. COTTE. A. CRÉMIEUX: L' enfant devenu delinquant σ. 22.

1. J. E. SERGES: La psychologie de l' enfant normal et anormal d' après Decroly σ. 77.

2. L. MICHAUX: L' enfant pervers, σ. 102.

μετωπίσω από την άποψη του Συρίου και θα περιορισθώ μόνο στο να δείξω ότι ά- νόλογα με τις περιστάσεις λέμε τότε άσπρο, τότε μαύρο.

Έτσι μιά μερίδα του Γαλλικού τύπου και όρισμένα όργανα της χώρας, διακείμενα με συμπάθεια προς την επιθυμία της 'Ιταλίας να εξαπλωθεί στα έδάφη της 'Αβρυσυνίας, άδιαφορούν σχεδόν τελείως για τó ζήτημα του δικαίου και του σεβασμού των συνθη- κών τās όποιās υπέγραψε ελεύθερα ή Ρώ- μη. Αυτές οι εφημερίδες θεωρούν ότι ή ά- νάγκη αυτής της άποικιακής κατάκτησης άπou είναι μιά θανμασία τοποθέτηση» προέχει των δασικτών άξιωματών που μπορούν να προβάλλουν εναντίον των στρα- τωτικών έπιχειρήσεων που έχουν προορι- σμó να την εξασφαλίσουν. Και μιά από τις κυριώτερες καθημερινές εφημερίδες των Πα- ρισίων έφθασε μέχρι του σημείου να γράφει στις 18 'Ιουλίου: Έίτε τó θέλουν είτε όχι και όποιαδήποτε και άν είναι τά έπιχειρή- ματα τά όποια προβάλλουν ύπερ όρισμένων άξιωματών άπειρώς άξιων σεβασμού, τó πολι- τικό πρόβλημα προέχει έδώ του καθαρώς δικαστικού προβλήματος. 'Υπάρχει τó γε- γονός που δεν έχει κανείς τή δύναμη να παραμερίσει, οί άνάγκες της εξαίγλωσης της 'Ιταλίας». Με άλλα λόγια ή ανάγκη προη- γείται του δικαίου και τó άξιωμα του σε- βασμού» δεν θά μπορούσε να εναντιωθεί στις άνάγκες των κρατών.

Ενθυμούμαι ότι κατά τó 1914 και έπι πολλόν καιρό άργότερα, αυτές οι ίδιες έφη- μερίδες έλεγαν—και μάλιστα πολύ σοβαρά στον κ. Μπέρτμαν—Χόλλουεη γιατί είχε δηλώσει ότι μιά συνθήκη, στο κάτω κάτω άδεν είναι παρά ένα κουρελόχαρτο» και γιατί άκριβώς είχε προβάλει για δικαιολο- γία τó περίφημο Not kennt kein gebot.

Άλλά ή «ανάγκη δεν έχει νόμο» δεν είναι άκριβώς τó θέμα που υποστηρίζουν σήμερα για μιά στρατιωτική ενέργεια στην Αϊθιοπία; Αυτή ή θεωρία, την όποια χθές απέρριπταν με βδελυγμία, τούς φαίνε- ται σήμερα σαν ένα άξιωμα έντελώς φυσικό.

Σε μιά άλλη περίπτωση μπορούμε επί- σης να σημειώσουμε αυτή την αντιφατική συμπεριφορά. Στη Γαλλία, τόν τελευταίο καιρό κατηγόρησαν την 'Αγγλία ότι δείχθη- νε πολύ σταθερή απέναντι της 'Ιταλίας, είπαν ότι έτσι «έρριξε λάδι στη φωτιά» και δηλητηρίασε την κατάσταση, που θά έπρεπε να περιμένει πριν δείξει τά δόντια της, για να είναι βεβαία ότι τά πράγματα δεν διορθώνονται χωρίς αυτή.

Και όστόσο σε περιστάσεις που παρου- σιάζουν πολλές άναλογίες με τις σημερινές, αυτές που προηγήθηκαν από τόν πόλεμο του 1914 δεν άπηύθυναν στην 'Αγγλία μομ- φή άκριβώς αντίθετη; : 'Ότι δεν μίλησε παρά την τελευταία στιγμή και πολύ άργά.

Αυτός δ ίδιος τύπος από τόν όποϊον δα- νείζομαι τις παρατηρήσεις μου δηλώνει,

σχετικώς πάντοτε με την 'Ιταλοαιθιοπική σύγκρουση ότι αυτή ή σύγκρουση πρέπει πρό πάντος να την «προσανατολίση». Είναι αυτός ένας τρόπος να βλέπει κανείς τά πράγματα, που μπορεί προφανώς να υπο- στηριχθεί... Άλλά καθώς είπα δεν θά έμ- βαθύνω και την διαμάχη. Περιορίζομαι και έδώ άκόμη να υποστηρίξω ότι και αυτές άκόμη που σήμερα χρησιμοποιούν αυτή τή γλώσσα δεν υποστηρίζουν καθόλου αυτό τó ιδανικό «του προσανατολισμού» κατά τή διάρκεια του μεγάλου πολέμου, όταν χειρο- κροτούσαν κάθε φορά που εισήρχετο στον πόλεμο κάθε νέο κράτος, ή Ρουμανία, Πορ- τογαλλία, οί 'Ενωμένες Πολιτείες της 'Αμε- ρικής. Και ποιά μομφή απέδιδαν στους ούδτετέρους, με την άποκαθωτική τους «ή- θική ούδτετέροτητα» που βοηθούσαν χωρίς να παίρνουν ενεργό μέρος με την παράβαση μιάς συνθήκης και την καταπάτηση του δι- καίου και της δικαιοσύνης. 'Ενθυμούμαι ό- τι έλαβα ένα γράμμα έπί του θέματος αυ- του από ένα ξένο φίλο, ό όποιος διεμαρτύ- ρετο για τó γεγονός ότι ή 'Ελβετία διέτη- ρησε την ούδτετέροττά της και δεν έβάδισε στο πλευρό κείνων που υπερασπιζαν τή δικαιοσύνη και την ελευθερία. Του άπήντη- σα ότι ίσως να είχε δίκαιο και τόν έρώτη- σα εάν ή χώρα την είχε βαδίσει εναντίον του Τσάρου όταν αυτός, παρά τις πλέον κα- τηγορηματικές ύποσχέσεις στέργεσε την Φι- λανδία από την ελευθερία της.

Θά μπορούσε κανείς άνετα ν' αύξηση τά παραδείγματα αυτών των μεταστροφών. Κοιτάξτε άκόμη τούς ανθρώπους αυτούς που δεν παύουν να λαμπρύνουν την Κ.Τ.Ε. των όποιων οί αντίπρόσωποι, μη γνωρίζον- τας από πολλού καθώς λέγουν παρά να «άν- ταλλάσσουν συγκαρτηρία» δεν κατόρθωσαν να έμποδίσουν την 'Ιαπωνική προέλαση και άλλα άκόμη... Και οί όποιοι ύψωσαν φω- νή στεντορία όταν τελευταία χρησιμοποιή- θηκε μιά γλώσσα σταθερή και καθαρή στην τράπεζα του Συμβουλίου Κ.Τ.Ε.

Αυτό που δείχνουν όλα αυτά, είναι ότι όχι μόνον οί καθημερινές γνώμες μας άλλα άκόμη τά «μεγάλα άξιώματα» που τά θεωρούν «είσα» (σεβασμός των συνθηκών, δικαίωμα των λαών για τήν αυτοδιάθεση) και που τά θεωρούν «άπόλυτα» αντίθετως εκτιμούνται μ' ένα τρόπο σχετικό, τά πα- ρατηρούμε διαφορετικά άναλόγως του άν πλαισιώνουν ή όχι τά συμφέροντά μας (ύ- λικά ή πνευματικά) της στιγμής.

'Υπάρχει έδώ ένα φαινόμενο ψυχολογι- κό μεγάλου ένδιαφέροντος διότι είναι άκού- σιο και προκαταλαμβάνει την καλή μας πί- στη. Πρέπει λοιπόν να τó λάβωμε υπό ση- μείωση. Αυτό τó κατά τά άλλα χυδαίο φαι- νόμενο οδηγεί σε ένα νόμο ψυχολογικό που μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: Κάθε πράγ- μα άλλάξει άποψη άνάλογα με τó κείμενο στο όποϊον ολοκληρώνεται. Ένα πρόσωπο με κοστóυμι του μπάνιου δεν μάς κάνει τήν

ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΝ

Τού κ. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Τό «Νέο Σχολείο» μας από πολλόν καιρό έχει στη διάθεσή του την «'Υλην» του Νέου Ε. Α. Π. που έχει έκπονίσει τó Σον 'Υπουρ- γείον Παιδείας για την Στοιχειώδη Εκπαί- δευση. Άνέβαλε όμως τή δημοσίευσή του για- τί ύπήρχε ή διάδοση πως θά κυκλοφορούσε γρήγορα και θά στέλνονταν στους κ. κ. εκπαι- δευτικούς λειτουργούς «προς μελέτην και δο- κιμαστικήν εφαρμογήν».

Η έκτύπωση και κυκλοφορία του νέου Ε. Α. Π. από τó 'Υπουργείο Παιδείας καθυστέ- ρησε και θά καθυστερήσει ίσως άκόμη. 'Ισως για τó λόγο ότι δεν έχει διατυπωθεί άκόμη ή ύλη των συνδιδασκομένων τάξεων, (βγαίνει ό- μως μόνη της όταν παραβάλλουμε την ύλη των χωριστών τάξεων έχοντας πάντοτε όδηγό τή μέχρι τώρα πείρα μας), ίσως γιατί θάπρε- πε να έτοιμαστούν τά εισηγητικά προλογικά σημειώματα και τυχόν μεθοδικές οδηγίες στο τέλος της ύλης κάθε μαθήματος.

Έν τó μεταξύ μιά καθημερινή εφημερίδα και μιά δεκαήμερη έκπαιδευτική δημοσίευσαν μερικά άποσάσματα από τó Νέο Ε. Α. Π. Μά έτσι ύπάρχει κίνδυνος να μὴν μορφώ- σουν έγκαίρους οί συνάδελφοι γνώμη έπί του άκριβούς περιεχομένου του νέου Ε. Α. Π.

Τό «Νέο Σχολείο»,—που τόσους αγώνες

έκανε, από την πρώτη μέρα της εμφάνισής του, για τή μεταρρύθμιση του Ε.Α.Π. του 1913 και που τόσες μελέτες δημοσίεψε μέχρι τώρα πάνω στο θέμα αυτό, δεν νομίζει σκό- πιμο να σιωπήσει πιά και άποφασίζει να δη- μοσιεύη άρχίζοντας από σήμερα δόκλαιο τó γνήσιο κείμενο του Νέου Ε. Α. Π. όπως αυτό θά κυκλοφορήσει προσεχώς από τó Σον 'Υπουργείον Παιδείας. Θ' άρχίσουμε από τά Θρησκευτικά μαθήματα που ός γνω- στό, άποτελούν την κορωνίδα των μαθημά- των του Δημοτικού Σχολείου και θά κλεισού- με τó θέμα με την παράθεση των όρολογίων προγραμμάτων Πολυταξίων και 'Ολιγοταξίων, που όπως θά ίδουμε, παρουσιάζουν μερικές διαφορές από τά γνωστά του Ε. Α. Π.—1913.

Ός προς τή γενικώτερη άξία του Νέου Ε. Α. Π. δεν θά έκφέρουμε προκαταβολικά γνώμη. Θ' άφήσουμε τούς αναγνώστες να κά- νουν μόνοι τους τήν κριτική. 'Εμείς έχομε έκθέσει τις απόψεις μας προκαταβολικά στα ύπ' όρ. 9—10 και 11—12 τεύχης του «Νέου Σχολείου» μας. Άργότερα θά προβούμε σε σοβαρή καλοπροαίρετη κριτική του Νέου Ε. Α. Π. Παρακαλούμε όμως τούς αναγνώστες μας, άφου μελετήσουν τó Νέο Ε. Α. Π.— να μάς γράφουν τις κρίσεις των, μερι-

ΐδια έντύπωση όταν βρίσκεται σε μιά παρα- λία ήλιόλουστη, με αυτή που θά μάς κάνει άν τó συναντήσουμε σε ένα σαλόνι. Τά ίδια σημεία V και I δεν τά βλέπουμε τó ίδιο όταν άκολουθούνται άπ' μερικά γράμματα όπως στην λέξη (VIVRE) ή άν τά δούμε στο κανράν ενός έκκρεμους (VI). Στη μία περίπτωση τά βλέπουμε σαν γράμματα στην άλλη σαν αριθμούς και τούς δίνουμε έδώ και εκεί διάφορα όνόματα.

'Ε! λοιπόν τά ήθικά άξιώματα που ό- νομάζουμε «άπόλυτα» άκριβώς έπειδή θεω- ρούμε ότι πρέπει να υπερέχουν στις όσο- ληφίες του κόσμου αυτού, δεν διαφεύγουν από την επίδραση που έξασκούν επάνω τους τά κείμενα στα όποια παρουσιάζονται. Για τó λόγο αυτό αυτά τά ήθικά άξιώματα που μάς φαίνονται υπέροχα όταν βρίσκονται σε άρμονία με τά προσωπικά μας συμφέροντα (ό πόλεμος για τήν δικαιοσύνη και την ε- λευθερία) μάς φαίνονται πολύ ένοχλητικά όταν έρχονται σε σύγκρουση με τά συμφέ- ροντά μας. (Δέν μιλώ έδώ έννοείται, παρά για τις μεταστροφές της γνώμης στα έιλι- κρινή πρόσωπα και άφήνω στο περιθώριο εκείνους που άδιάφοροι σε κάθε άξιωμα υποστηρίζουν άπλώς τήν πολιτική που τούς

πληρώνει καλύτερα. Αυτή ή ήθικότητα δεν άποκαλύπτει ψυχολογία ίσορροπημένη).

Άς σημειώσουμε ότι αυτές οι μεταστρο- φές στις ψυχολογικές μας διαθέσεις δεν δι- γουν καθόλου την ήθική άξία των άξιωμά- των. Αυτή μένει άπόλυτη. Αυτή ή εφαρμο- γή των άξιωμάτων στη συγκεκριμένη ζωή κανοντάς την να εισχωρεί κάθε φορά σε ζωτικά κείμενα διάφορα, είναι εκείνη που μάς παρασύρει, άν δεν προσέξουμε, να τρο- ποποιούμε από τή μιά περίπτωση στην άλλη τή συμπεριφορά μας.

Άλλά άκριβώς πρέπει να προσέξουμε τó ζήτημα αυτό. 'Όπως ό φυσικός διορθώνει τά λάθη της συσκευής του για να είναι οί παρατηρήσεις του άκριβείς έτσι και έμεις πρέπει να προφυλασσόμεθα από τά σφάλ- ματα της έγκεφαλalκής μας συσκευής, άν θέ- λωμε γα μὴ κρίνουμε τά γεγονότα και τούς ανθρώπους με δύο μέτρα και δύο σταθμά.

Δέν μπορούμε να φθάσουμε τó άπόλυτο, άν μπορούμε ποτέ να τó φθάσουμε, παρά μόνον όταν αντίδρούμε συνεχώς στην επί- δράση των συμπερόντων μας και στην επί- κληση των ένστικτωδών συμπαθειών μας δηλ. με μιά συνεχή νίκη έπί του έαυτού μας.

(Μετάφρ. Χ. Π.) Ε. CLAPARÈDE

κός των οποίων (τις πιο αξιοπρόσεκτες) θα δημιουργήσουμε στο περιόδικό.

Ελπίζουμε πως ή τόσο έγκαιρη δημοσίευση της «Υλης» του Νέου Ε.Α.Π.—1956 (έτος συντάξεως, μπορεί όμως και να χρονολογηθεί από το έτος της οριστικής κυκλοφορίας του) να δώσει αφορμή και προς τα κάτω και προς τα άνω, για μια τελειωτική αναθεώρησή του στα σημεία, που τυχόν, θα κρίνει ο κλάδος, ότι επιβάλλεται.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

Ι. ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Η διδασκαλία του μαθήματος των Χριστιανικών Θρησκευτικών αληθειών εις τα σχολεία της Στοιχ. Εκπαιδευσης

Εισηγητική έκθεσις του Συμβούλου Α. Παπαγεωργακοπούλου (*)

Η χρησιμότης του Χριστιανικού θρησκευτικού μαθήματος εις τα σχολεία της Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, προς επίτευξιν του σκοπού της γενικής μορφώσεως των παιδων, είναι σήμερα παγκοσμίως ανεγνώρισμένη, διότι μόνον διά της καταλλήλου διδασκαλίας του μαθήματος των χριστιανικών θρησκευτικών αληθειών, ολοκληροῦται ἡ στοιχειώδης μόρφωσις των μαθητῶν της Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως καὶ ἰκανοποιούνται αἱ ψυχικαὶ ἀπαιτήσεις των μαθητῶν. Ἀλλὰ καὶ διότι, διὰ τὴν μόρφωσιν χαρακτηρὸς καὶ ἥθους των μαθητῶν, τὸ μάθημα των χριστιανικῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, ἀποτελεῖ τὸ δραστικώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον παιδαγωγικὸν μέσον.— Ἱστορικὸι δὲ καὶ ψυχολογικοὶ ὁροὶ καθιστοῦν ἀπαραίτητον τὴν χριστιανικὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν των παιδων καὶ ἰδιαίτερος των μαθητῶν των σχολείων της Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου, εἰς τὰ σχολεία της Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, ἀποτελεῖ ἕν δυσκόλον πρόβλημα, διότι οἱ διδάσκοντες αὐτὸ στεροῦνται τοῦ καταλλήλου καταρτισμοῦ καὶ τῆς εἰδικῆς μορφώσεως καὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς Χριστιανικῆς θρησκευτικῆς παιδαγωγικῆς καὶ οὕτω παραμελοῦσιν ἀνεύστοι εἰσέτι τῆς ἀναγκασιότατης δι' αὐτοὺς ἐπιστημονικῆς κατηχητικῆς μορφώσεως.— Διὰ τοῦτο δὲ ἡ διδασκαλία Χριστιανικῆς ὕλης εἰς τὰ σχολεία της Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, ὡς καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ζωηρῶς ἀπασχόλησε πάντοτε τοὺς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκάστοτε ἐντεταλμένους

(*) Ἡ θαυμασιὰ αὐτὴ εισηγητικὴ ἔκθεσις τοῦ κ. Παπαγεωργακοπούλου ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς διαρθρώσεως τῆς ὕλης των Θρησκευτικῶν στο Νέο Ε. Α. Π.

διὰ τὸν καθορισμὸν αὐτῆς καὶ τὸν κατάρτισμόν των σχολικῶν αὐτῆς προγραμμάτων.

Ὁ ἰδιαίτερος σύνδεσμος παρ' ἡμῖν τοῦ Ἔθνους μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς ὁποίας οἱ ἀγῶνες ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους συνήνωσαν αὐτὴν μετ' αὐτοῦ ἀδιάρρηκτως, ἐπιβάλλει τὴν ὑπὸ τῆς Κρατικῆς Παιδείας, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἔθνους, θετικὴν ἐπωφελεῖ καὶ οὐσιώδη χρησιμοποίησιν τοῦ μορφωτικοῦ στοιχείου τῆς Χριστιανικῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, διὰ τὴν ἀληθῆ καὶ γνησίαν Ἑλληνοχριστιανικὴν μόρφωσιν τῆς μαθητεούσης ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Στοιχειώδους Παιδείας Ἑλληνικῆς νεότητος. Αἱ δυσχερεῖαι δὲ αἵτινες ἀνακύπτουσιν ὡς πρὸς τὴν διδασκάναν ὕλην, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, δέον, κατὰ τὴν γνώμην, ἡμῶν, νὰ ρυθμισθῶσι κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἀποβῇ αὐτὴ διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, ὄντως μορφωτικὸν στοιχεῖον τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ χαρακτηρὸς αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ξηρὰ καὶ ἀκαρπὸς γνῶσις. Διότι κατὰ παιδαγωγικὸν ἀξίωμα ἀφετηρία τῆς ἐπιτυχοῦς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τὸν μαθητὴ εἶναι κυρίως τὸ κατάλληλον περιεχόμενον τῆς διδασκίας ὕλης. Αὐτὸ δύναται νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν μαθητὴν τὴν πρώτην σημαντικὴν ὥθησιν πρὸς ψυχικὴν καὶ θεωρητικὴν μόρφωσιν αὐτοῦ. Ἐάν δὲν δυναμέθα σήμεραν νὰ ἔχωμεν πλοῦσια τὰ ἀποτελέσματα τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος εἰς τὴν πράξιν τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι διδάσκειται συνήθως ὑπὸ τῶν διδασκόντων αὐτῶν, μᾶλλον ἡ ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ οὐχὶ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἐν τῇ καθημερινῇ πράξει τῆς ζωῆς, ὡς ἀποσκοπεῖ κυρίως ἡ ἐν τοῖς σχολείοις Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως διδασκαλία τοῦ θρησκευτικοῦ Χριστιανικοῦ μαθήματος. Καὶ τοῦτο, διότι οἱ διδάσκοντες τὸ μάθημα τοῦτο ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, δὲν τυγχάνουσιν οὐδεμιᾶς ἰδιαίτερας μορφώσεως, διὰ τοῦ ἰσχύοντος σήμεραν προγράμματος ἐν ταῖς Ἀκαδημαῖαις τοῦ Κράτους, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ψυχικῆς ἀναπλάσεως των μαθητῶν των διὰ τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς διαπαιδαγωγήσεως αὐτῶν.

Εἶναι δὲ νομίζομεν καιρὸς, νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι μὲ μόνον τὰ ἐφόδια μιᾶς γυμνασιακῆς θρησκευτικῆς χριστιανικῆς μορφώσεως, οὐδέποτε θὰ δυνηθῶσιν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως νὰ καταφθάσωσιν τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως, τὸ δὲ

Κράτος νὰ ἔχῃ ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ζωῇ τὰ ὑπ' αὐτοῦ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Τοῦτο κυρίως πιστοῦται ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως κυρίως των Σχολείων τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου χώρας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ πρὸς σχετικὴν θεραπείαν τοῦ ὑπάρχοντος κακοῦ, εἰσηγοῦμεθα τὴν διὰ διαγωνισμοῦ συγγραφῆν καταλλήλων μαθητικῶν βιβλίων δι' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μὲ ἡλεγμένην καὶ κατάλληλον ὕλην, διὰ τὴν ἐπιτυχεστέραν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος των ἀληθειῶν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θρησκείας.

Κατὰ τὸ ἰσχύον ἀναλυτικὸν ὠρολόγιον πρόγραμμα, ἡ διδασκία ὕλης των παντὸς εἶδους σχολείων τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως λαμβάνεται ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐκ τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τῆς Ὁρθόδοξου Χριστιανικῆς Κατηχήσεως, τῆς Λειτουργικῆς, τῆς ὀρθοδόξου Ἑκκλησιαστικῆς ἀσματολογίας καὶ ὕμνων.

Περιεχόμενον καὶ Μορφή τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος εἰς τὰ Σχολεία τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως

Τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν τοῦ Χριστιανικοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος ἐν τοῖς Σχολείοις τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως δέον νὰ προσδιορίσῃ κυρίως ὁ κατὰ Χριστὸν παιδαγωγικὸς παράγων. Διότι οἱ μαθηταὶ τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως δέον νὰ διδαχθῶσι κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν θρησκείαν διὰ νὰ ἀποβῶσιν οὗτοι δι' αὐτῆς ἐν καιρῷ ἀξία μέλη τῆς Ὁρθόδοξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὰς βασικὰς δὲ καὶ θεμελιώδεις ἀληθείας τῆς ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας δέον νὰ διδαχθῶσιν οὗτοι κατὰ σύστημα ἀπλοῦν, ἵνα διὰ τῆς καταλλήλου δὲ αὐτῶν καλλιέργειας τοῦ θρησκευτικοῦ των συναισθήματος αἰσθητοποιήσων αὐτὰς ἐν τῇ ἀτομικῇ καὶ κοινωνικῇ πράξει τῆς καθημερινῆς αὐτῶν ζωῆς, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος ἐπιδιωκόμενου μορφωτικοῦ σκοποῦ. Διότι ἡ γνῶσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς εἶναι κυρίως πρᾶξις τῆς ζωῆς καὶ οὐχὶ μόνον θεωρία τοῦ νοῦ.

Διὰ τῆς Χριστιανικῆς δὲ ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς πράξεως ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ των πιστῶν πραγματοποιεῖται ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς διὰ τοῦ χριστιανικοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος καὶ οὐδὲ δι' ἀπλῆς προσοχῆς ὑπὸ των μαθητῶν ξηρῶν μόνον γνῶσεων, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται νὰ κατορθώσωσι τὸ διὰ τοῦ μαθήματος προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Κατὰ ταῦτα, ἡ στοιχειώδης γνῶσις τῆς Ὁρθοδόξου Χρι-

στιανικῆς Κατηχήσεως, Λειτουργικῆς, τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τῆς Χριστιανικῆς τέχνης ὡς καὶ ἡ συμμετοχὴ των μαθητῶν εἰς τὴν Ἑκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ λατρείαν, ἀποβαίνει πλέον ἡ ἀπαραίτητος, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διὰ τοῦ μαθήματος των θρησκευτικῶν ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως ὑπὲρ των μαθητῶν καὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

1. Σκοπὸς τοῦ Χριστιανικοῦ μαθήματος ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως εἶναι:

α) Ἡ στοιχειώδης γνῶσις ὑπὸ των μαθητῶν τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἡθικοῦ καὶ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ Σταυρικοῦ Αὐτοῦ θανάτου καὶ.

β) Ἡ διὰ των γνώσεων των ἀληθειῶν τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς πίστεως θεμελιώσεως ἐν αὐτοῖς τῆς Ὁρθοδόξου Ἑκκλησιαστικῆς ὁμολογίας καὶ τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Χριστιανικοῦ φρονήματος.

Διδασκία Ὑλης

ΤΑΞΙΣ Α'.

α) Προσευχῇ

1. Προσευχῇ τοῦ μαθητοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως των μαθημάτων τῆς ἡμέρας δι' ἧς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν φωτίσῃ διὰ νὰ μὴ γράμματα καὶ νὰ γίνῃ καλὸς ἄνθρωπος.

2. Προσευχῇ τοῦ μαθητοῦ μετὰ τὴν λήξιν των μαθημάτων τῆς ἡμέρας, δι' ἧς εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι τὸν διεφύλαξεν ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ τὸν ἐφώτισεν εἰς τὸ νὰ μᾶθῃ τὰ μαθήματα τοῦ.

3. Προσευχῇ τοῦ μαθητοῦ κατὰ τὴν ἐσπέραν πρὸ τῆς κατακλίσεως δι' ἧς εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι τὸν διεφύλαξεν ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ στείλῃ τὸν Ἀγγελὸν Του, ἵνα φυλάξῃ αὐτὸν κοιμώμενον τὴν νύκτα ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

4. Προσευχῇ τοῦ μαθητοῦ τὴν πρωΐαν μετὰ τὴν ἐγερσιν ἐκ τοῦ ὕπνου, δι' ἧς εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι διεφύλαξεν αὐτὸν κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν φυλάξῃ ἐπίσης καὶ τὴν ἡμέραν.

5. Προσευχῇ τοῦ μαθητοῦ δι' ἧς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν διὰ υγείαν, καὶ εὐτυχίαν των γονέων αὐτοῦ καὶ των ἀδελφῶν του, τοῦ διδασκάλου καὶ των συμμαθητῶν του.

6. Ἐπὶ καιροῖς προσευχῇ των μαθητῶν ἐν καιρῷ γεγονότων συγκινοῦντων τὴν ψυχὴν αὐτῶν, οἷον ἀσθενειῶν, θορυβίων κλπ., δι' ὧν παρακαλοῦσι τὸν Θεὸν νὰ προφυλάξῃ αὐτοὺς καὶ τὴν πατρίδα ἐκ των κακῶν αὐτῶν καὶ τὸν εὐχαριστοῦ-

σι διὰ τὰ πολλά ἀγαθὰ τὰ ὅποια κάθε ἡμέραν παρέχει εἰς αὐτούς.

7. Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

β) Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀλφαβητηρίῳ περιεχομένων.

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θανάτων πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶνι χαρισάμενος.

Κατάλληλα ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶνται μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν προσευχῶν ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν μαθημάτων, σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν.

γ) Διδασκαλία ἀπλᾶς πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἐξῆς ἑορτῶν.

1) Τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 2) Τῆς Βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, 3) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. (Γ' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν), 4) Τῆς Κυριακῆς τῶν Βατῶν, 5) Τῶν Παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, 6) τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΤΑΞΙΣ Β'.

α) Προσευχαί.

Ὡς ἐν τῇ Α' τάξει.

1) Προσευχὴ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, 2) μετὰ τὴν λήξιν αὐτῶν, 3) πρὸ τοῦ φαγητοῦ, 4) μετὰ τὸ φαγητὸν, 5) πρὸ τῆς καταλύσεως τὴν ἑσπέραν πρὸς ὕπνον, 6) μετὰ τὴν πρωΐνῃν ἔγερσιν. 7) Εἰς γεγυῖα ἔκτακτα.

β) Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τῆς Β' τάξεως περιεχομένων.

γ) Διδασκαλία ἀπλᾶς πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἑορτῶν.

1) Τῶν ἀναγραφουμένων ἐν τῇ πρώτῃ τάξει, ἀλλ' ἐκτενέστερα πῶς, 2) Τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ, 3) Τῶν Γεννηθῶν τῆς Θεοτόκου, 4) Τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, 5) Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, 6) Τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου.

ΤΑΞΙΣ Γ'.

1. Ἱστορία ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

α) Ἡ πρὸ τῶν Πατριάρχων ἱστορία.

1) Ἡ Δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ πλάσις τοῦ ἀνθρώπου, 2) Ὁ Παράδεισος, ἡ παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἀπιστίας εἰς τὸν Θεὸν διὰ τῆς παρακοῆς καὶ ἡ ἐξώσις αὐτῶν ἐκ τοῦ παραδείσου. 3) Ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἀβελ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως, ὁ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀγρᾶφος νόμος τοῦ Θεοῦ, 4) Ὁ καταλυσμός καὶ ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ.

β) Οἱ Πατριάρχαι.

1) Ὁ Ἀβραάμ. (Ἡ μετανάστευσις τοῦ Ἀβραάμ. Αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Ἀβραάμ. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἀβραάμ ἐν τῇ ἐδαλωλατρικῇ χώρᾳ. Αἱ σχέσεις τοῦ Ἀ-

βραάμ πρὸς τὸν Λῶτ. Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ.

2) Ὁ Ἰσαάκ. (Ὁ Γάμος τοῦ Ἰσαάκ. Αἱ σχέσεις τοῦ Ἰσαάκ μὲ τοὺς Φιλισταίους).

3) Ὁ Ἰακώβ. (Τὸ ἐπεισόδιον τῆς πωλήσεως τῶν πρωτοκίων. Ἀναχώρησις τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐνύπνιον αὐτοῦ. Γάμος αὐτοῦ).

4) Ὁ Ἰωσήφ. (Αἱ δοκιμασίαι τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ. Ἀνάδειξις τοῦ Ἰωσήφ).

γ) Ἡ ἱστορία τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ὁ Μωϋσῆς.

Ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φαραῶ. Ἡ κλήσις τοῦ Μωϋσέως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ. Ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ μὲ τοὺς Ἰσραηλίτας. Ὁ Μωϋσῆς νομοθέτης.

δ) Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. (Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἀρχηγὸς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κατακτητὴς).

ε) Οἱ Κριταί. 1) Ὁ Σαμψών, 2) Ὁ Γεδεὼν. Ἡ κλήσις τοῦ Γεδεὼν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ συντριβὴ τῶν Μαδιανιτῶν. Ἀρνήσις τοῦ Γεδεὼν νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῶν Ἰσραηλιτῶν. 3) Ὁ Ἡλὶ καὶ 4) Ὁ Σαμουὴλ. Ὁ Σαμουὴλ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου ὑπὸ τῶν Ἡλὶ. Ὁ Σαμουὴλ ἰδρύει βασιλείαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ.

ε) Ρούθ.

στ) Οἱ βασιλεῖς. 1) Ὁ Σαούλ. Ἡ ἀνύψωσις τοῦ Σαούλ. Ἡ δρᾶσις τοῦ Σαούλ. 2) Ὁ Δαυὶδ. Ὁ Δαυὶδ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σαούλ. Ὁ Δαυὶδ ἐξόριστος καὶ φυγάς. Ὁ Δαυὶδ βασιλεὺς. Ἡθικὴ πτώσις καὶ ἀνόρθωσις τοῦ Δαυὶδ. 3) Ὁ Σολομών. (Τὰ πρώτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Σολομώντος. Οἰκοδομὴ τοῦ Ναοῦ ὑπὸ τοῦ Σολομώντος. Ἐθνικὴ εὐημερία τοῦ Ἰσραὴλ καὶ δόξα τοῦ Σολομώντος. Ἡθικὴ διδασκαλία καὶ συμπεράσματα ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Σολομώντος. 4) Ὁ Ροβοάμ καὶ Ἱεροβοάμ. 5) Ἡ κατάλυσις τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ αἰχμαλωσία τῆς Βαβυλώνας.

στ) Οἱ Προφῆται. 1) Ὁ Ἡλίας. Ἡ κατάστασις τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἡλίου. Ὁ Ἡλίας ὑπερασπιστὴς τῆς ἀληθινῆς θρησκείας τοῦ Ἰσραὴλ. 2) Ὁ Ἰσαΐας. 3) Ὁ Ἱερεμίας. 4) Ὁ Δανιὴλ. 5) Ὁ Ἰωνᾶς.

η) Ὁ Ἰώβ.

β) Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τῆς Γ' τάξεως περιεχομένων καὶ τῶν ἐν τῷ προγράμματι τῆς Ὡδικῆς ἀναγραφόμενων.

γ) Προσευχὴ αἱ ἀναγραφόμεναι διὰ τὴν Α καὶ Β τάξιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκτεταμέναι καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ νόημα τῆς διδασκαλίας τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τῶν θρησκευτικῶν προσωπικοτήτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Δ'. Γεωγραφία τῶν χωρῶν τῆς Π. Δ

ΤΑΞΙΣ Δ'.

Α'. Ἱστορία ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

α) Τὰ κατὰ τὴν Θεοτόκον. 1) Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου, 2) Τὰ Εἰσοδία τῆς Θεοτόκου, 3) Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, 4) Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

β) Τὰ κατὰ Ἰωάννην τοῦ Προδρόμου.

1) Ἡ Γέννησις τοῦ Ἰωάννου, 2) Τὸ Κήρυγμα τοῦ Προδρόμου, 3) Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

γ) Τὰ κατὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. 1) Ἡ Γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. (Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ, κλπ. ...)

Χριστὸς γεννᾶται κλπ. ... Ἡ Γέννησις σου Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν κλπ. 2) Ἡ Προσκύνησις τῶν Μάγων. 3) Ὁ Ἠρώδης καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Ἰησοῦ εἰς Αἴγυπτον. 4) Ὁ Ἰησοῦς δωδεκαετής ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ἱερουσαλῆμ. 5) Ἡ Βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ (Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζόμενος σου, Κύριε, κλπ. ...)

6) Ἡ Ἐκλογὴ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, 7) Τὸ θαῦμα τῆς Κανά, 8) Ἡ Ἀνάστασις τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας ἐν Ναϊν, 9) Ἡ ἀνάστασις τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαίρου, 10) Ἡ θεραπεία τῶν δέκα λεπρῶν, 11) Ἡ θεραπεία τοῦ παραλύτου ἐν Καπερναούμ, 12) Ὁ Ἐκατόνταρχος τῆς Καπερναοῦμ καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, 13) Ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ τῆς Ἱεριχοῦς, 14) Ὁ χορτασμός τῶν πεντακισχιλίων διὰ πέντε ἄρτων, 15) Ἡ θεραπεία τοῦ παραλύτου ἐν Βηθεσδα, 16) Ἡ κατάπαυσις τῆς τρικυμίας, 17) Ἡ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, 18) Ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Λάζαρος, 19) Ὁ θάνατος καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου (Τὴν κοινὴν ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σου πάθους πιστοῦμενος κλπ. ...)

20) Ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Ζακχαῖος, 21) Ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Σαμαρεῖτις, 22) Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀφρονος πλουσίου, 23) Ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, 24) Ἡ παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων, 25) Ἡ παραβολὴ τοῦ ἐλεήμονος Σαμαρείτου, 26) Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, 27) Ἡ εἰσόδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, 28) Ὁ Ἰησοῦς ὁμιλεῖ κατὰ τῶν Φαρισαίων, 29) Τὸ ἀνάτατον συμβούλιον καὶ ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα, 30) Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ἡ παράδοσις τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας, 31) Ἡ ἀγῶνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ Γεσθημανῇ καὶ ἡ σύλληψις αὐτοῦ, 32) Ὁ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ συνεδρίου, 33) Ἡ ἄρνησις τοῦ Πέτρου, ἡ μετάνοια αὐτοῦ. Τὸ τέλος τοῦ Ἰούδα, 34) Ὁ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Πλάτου, 35) Ἡ σταύρωσις τοῦ Ἰησοῦ (Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου... κλπ.) 36) Ἡ Ταφὴ τοῦ Ἰησοῦ (Ὁ Εὐαγγέλιον Ἰωσήφ... κλπ.). Ὁ τε ἐκ τοῦ ξύλου Σὲ νεκρὸν... κλπ.) 37) Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Χριστὸς ἀνέστη, Τὸ φαίδρον τῆς ἀναστάσεως κήρυγμα κλπ. Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον ἀναδέδεικται κλπ. 38) Ἡ Ἀνάλη-

ψις τοῦ Ἰησοῦ (Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ κλπ.) 39) Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Μεταμορφωθείς ἐν τῷ ὄρει κλπ.).

Β'. Προσευχαί.

Ὡς καὶ ἐν τῇ Τρίτῃ τάξει, ἀλλ' ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Γ' Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ, ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ περιεχομένων καὶ ἐν τῷ προγράμματι τῆς Ὡδικῆς ἀναγραφόμενων.

Δ'. Γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης.

ΤΑΞΙΣ Ε'.

Α'. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.

1) Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Εὐλογητὸς εἰ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους... κλπ.), 2) Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ἐκλογὴ διακόνων πρὸς περιθαλψίν τῶν Χριστιανῶν, ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, ὁ Φίλιππος, 3) Ὁ Παῦλος, αἱ σπουδαὶ τοῦ Παύλου, ὁ Παῦλος ἀπὸ σφοδρᾶτος διώκτου καθίσταται θερμότητος κήρυξ τῆς νέας θρησκείας. Ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Συρίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κύπρῳ καὶ ἰδρύει ἐκκλησίας. 4) Ὁ Παῦλος ἰδρύει ἐν Φιλίπποις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Βερρόλι ἐκκλησίας. 5) Ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις κηρύττει περὶ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ. Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, 6) ὁ Παῦλος ἐν Κορίνθῳ ἰδρύει ἐκκλησίαν, 7) ὁ Παῦλος ἐπιστρέφει εἰς Ἱερουσαλὴμ, συλλαμβάνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ρώμην. Τελευτὴ τοῦ Παύλου, 8) Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόθρονος κλπ. ...)

9) Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας (ὡς τῶν ἀποστόλων πρωτόκλητος κλπ. ...)

10) Ὁ Ἀπόστολος Λουκάς, 11) οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, 12) ὁργανισμός τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ διοικήσις αὐτῶν, διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, ἐπαρχιακοὶ σύνοδοι, 13) Ἀποστολικά ἐκκλησιαί, σχέσεις αὐτῶν, 14) διώγμοι τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Νέρωνος, Δεκίου, Δομιτιανοῦ, Διοκλητιανοῦ κλπ., Μάρτυρες τῆς νέας θρησκείας καὶ μεγαλομάρτυρες, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, κλπ. Μέγαν εὐρατό ἐν τοῖς κινδύνοισι ὑπέρμαχον κλπ. Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς καὶ τῶν πτωχῶν... κλπ.), 15) ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος προστάτης τῆς νέας θρησκείας τὸ λαβαρον' ὁ τίμιος σταυρὸς καὶ ἡ Ἁγία Ἐλένη, ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως. Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον κλπ.) 16) Ὁ Ἀρειος καὶ ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (Καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν κλπ.), 17) Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος (Στύλος γεγονας ὁδοβοῦλας κλπ., ὁ Ἅγ. Νικόλαος, ὁ Ἅγ. Σπυρίδων 18) Ὁ Ἰουλιανὸς πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

νισμού, 19) ὁ Μέγας Βασίλειος, 20) ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, 21) ὁ Θεοδόσιος καταδιδάσκων τοὺς ἐθνικούς, 22) Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (Τοὺς τρεῖς μεγάλους φωστῆρας κλπ.) 23) ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, 24) Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ ἀκάθιστος ὕμνος, (τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τῇ νικητήριᾳ κλπ.), ἡ Ὑψώσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου κλπ.), 25) ὁ μοναχικὸς βίος, οἱ ἀσκηταί, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος, 26) Οἱ εἰκονομάχοι, Κυριακὴ τῆς ὁρθοδοξίας (τὴν ἀχραντὸν εἰκόνα σου κλπ.), 27) ὁ Φώτιος, αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν καὶ τὸ σχίσμα ἑκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων (Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, 28) Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δύσει ὁ Λούθηρος, αἱ ἐκκλησίαι τῶν διαμαρτυρουμένων, 29) Ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ τὰ πρόνοια, 30) Τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν δουλείαν, φύλακές τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ τῆς θρησκείας, 31) Ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθεροῦ κράτους μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, 32) Τὰ ἄλλα πατριαρχεῖα.

Β'. Προσευχαί

1) Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κλπ., Βασιλεῦ οὐράνιε, παράκλητε κλπ., Ἅγιος ὁ Θεός, κλπ. Δόξα Πατρὶ κλπ. Παναγία Τριάς κλπ. Πάτερ ἡμῶν κλπ. 2) Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ προσδεχάμενος τὰ παιδιά ἐλθόντα πρὸς σέ κλπ., 3) Θεοτόκε Παρθένε, κλπ., χαίρε κεχαριτωμένη Μαρία κλπ.,

Γ'. Ποιήματα καὶ ᾠδα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ περιεχομένων καὶ τῶν ἐν τῷ προγράμματι τῆς Ὡδικῆς ἀναγραφόμενων.

Δ'. Ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία περικοπῶν τῶν Εὐαγγελίων ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'.

Α'. Λειτουργική.

1) Ὁ ναὸς καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ, Ρυθμοὶ Χριστιανικῶν ναῶν, οἱ ἐπισημότατοι τούτων, 2) Ἱερὰ σκεύη, 3) Κινητὰ καὶ ἀκίνητα, Δεσποτικὰ καὶ Θεομητορικὰ ἑορταστικά, 4) Ἱερὰ ἀκολουθία, ἐρμηνεία τῆς λειτουργίας.

Β'. Κατήχησις

Περὶ θρησκείας· εἶδη θρησκειῶν, αἱ μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ αἱ διάφοροι χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, ἡ ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ ἐκκλησία, 2) πηγαί τῆς ἡμετέρας χριστιανικῆς θρησκείας (ἀγία Γραφὴ καὶ ἱερὰ παράδοσις). Τὰ βιβλία τῆς ἀγίας Γραφῆς,

3) Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως· ἐρμηνεία αὐτοῦ, 4) ὁ δεκάλογος· ἐρμηνεία αὐτοῦ, 5) τὰ μυστήρια, 6) περὶ προσευχῆς ἡ Κυριακὴ Προσευχή.

Γ'. Προσευχαί.

1) Κύριε, ὁ τὸ πανάγιόν σου πνεῦμα κλπ., 2) ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ κλπ., 3) εὐφρανὰς ἡμᾶς, Κύριε ἐν τοῖς ποιήμασί σου καὶ ἐν τοῖς ἔργοις κλπ., 4) Δέσποινα πρόσδεξι τὰς δεήσεις κλπ., 5) τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου κλπ.

Δ'. Ποιήματα καὶ ᾠδα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ περιεχομένων καὶ τῶν ἐν τῷ προγράμματι τῆς Ὡδικῆς ἀναγραφόμενων.

Ε'. Ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία παραβολῶν, τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁμιλίας, καὶ ἄλλων ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου περικοπῶν.

Μεθοδικαὶ ὁδηγίαι

1) Ἡ ὕλη τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν δέον νὰ παρέχεται εἰς τοὺς μαθητὰς οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεολογικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

2) Διὰ τῆς προσφερομένης ὕλης δέον οἱ μαθηταὶ νὰ καθίστανται ἱκανοὶ νὰ συνάγῳσιν ἠθικὰ συμπεράσματα, δυνάμεσιν νὰ ἐνισχύσῳσιν τὴν βούλησιν αὐτῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἐν τῇ ζωῇ τῶν χριστιανικῶν πράξεων.

3) Ἀπαραίτητος ἡ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἑκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ λατρείαν (Τακτικὸς ἐκκλησιασμός, συμμετοχὴ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἑκκλησίας, ὁρθόδοξος θρησκευτικὴ καὶ κατηχητικὴ κίνησις, ἐν τῇ τάξει τῇ ἐποπτεία τοῦ διδασκόντος, ἀτομικὴ καὶ ὁμαδικὴ ἀσκῆσις τῶν μαθητῶν εἰς ἔργα χριστιανικῆς ζωῆς καὶ φιλανθρωπίας ἀναλόγου πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν καὶ τὴν δυνατότητα. Διότι οὕτω καλλιιεργεῖται σπουδαῖος παρ' αὐτοῖς τὸ ὁρθόδοξον θρησκευτικὸν συναίσθημα, χαλινάγεται ἡ ἐγωιστικὴ τῆς τάσεως τῶν μαθητῶν καὶ ὁ ἀτομισμὸς αὐτῶν, ἀφυπνίζεται τὸ ἐντὸς αὐτῶν ὑπνῶτον συναίσθημα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καὶ θεμελιούται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μαθητοῦ ἡ κατὰ Χριστὸν ταπεινοφροσύνη, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν βάσιν πάσης τῆς κατὰ Χριστὸν περαιτέρω πολιτιστικῆς αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἐκδηλώσεως καὶ ἀγωγῆς. Οὕτω θὰ βεβαιωθῇ ὁ μαθητὴς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀτομικῆς του θρησκευτικῆς ζωῆς ὅτι ἡ ἀληθὴς γνώσις τοῦ ζώντος Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, εἶναι κυρίως πράξις τῆς ζωῆς καὶ οὐχὶ ξηρὰ γνώσις ἡ ἀπλὴ θεωρία τοῦ νοῦ.

(Στὸ ἐπόμενο τεύχος θὰ δημοσιευθῇ ἡ ὕλη τῆς ΙΣΤΟΡΙΑΣ).

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ

Τοῦ κ. ΜΙΧ. ΡΩΞΑΝΑ

1) Τί εἶναι ἐκθεση

Γιὰ νὰ εὕρῃ κανεὶς τὸν σωστὸ τρόπο τῆς διδασκαλίας ἐνὸς μαθήματος πρέπει νὰ πάρῃ σωστὴ στάση ἀπέναντι τοῦ μαθήματος. Τὸ παλαιὸ Σχολεῖο ἐδίδασκε μὲ ἐσφαλμένον τρόπο τὸ παιδί, διότι εἴχε ἐσφαλμένην στάση ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ. Τὸ νέο Σχολεῖο διδάσκει, διαπαιδαγωγεῖ μὲ καλὸτερον τρόπο τὸ παιδί, διότι ἔχει σωστὴν στάση ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ.

Ὡστε ἡ σωστὴ στάση ὁδηγεῖ στοῦ σωστοῦ τρόπο.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ πάρῃ κανεὶς τὴν σωστὴν στάση ἀπέναντι ἐνὸς ζητήματος πρέπει νὰ καταλάβῃ καλὰ τὸ ζήτημα, νὰ μορφώσῃ σωστὴ ἀντίληψιν περὶ τοῦ ζητήματος. Τὸ παλαιὸ Σχολεῖο εἴχε ἐσφαλμένην στάση ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ, διότι εἴχε ἐσφαλμένην ἀντίληψιν περὶ αὐτοῦ. Ἐνόμιζε ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἕνας μικρὸς ἐνήλικος. Ἡ ἐσφαλμένη αὕτη ἀντίληψις τὸ ἔκαμνε νὰ πάρῃ ἐσφαλμένην στάση. Τὸ νέο Σχολεῖο ἐξέρει ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἕνας τέλειος ὁργανισμὸς γιὰ τὸν ἑαυτοῦ. Ἡ σωστὴ αὕτη ἀντίληψις τὸ κάμνει νὰ πάρῃ σωστὴν στάση. Ὡστε ἡ σωστὴ ἀντίληψις εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν σωστὴν στάση.

Γιὰ νὰ πάρῃ κανεὶς καὶ ἐμεῖς τὴν σωστὴν στάση ἀπέναντι τοῦ μαθήματος τῶν ἐκθέσεων πρέπει νὰ μορφώσωμε σωστὴ ἀντίληψιν περὶ τοῦ μαθήματος τούτου. Νὰ καταλάβωμε καλὰ τί σημαίνει, τί πράγμα εἶναι ἡ ἐκθεση. Ἄν καταλάβωμε καλὰ τί πράγμα εἶναι ἡ ἐκθεση τότε θὰ πάρῃμε τὴν σωστὴν στάση ἀπέναντι τοῦ μαθήματος αὐτοῦ, ἡ ὅποια θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ στοῦ σωστοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν τί πράγμα εἶναι ἡ ἐκθεση.

Ὁ ὅρος ἐκθεση παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα ἐκθέτω ποὺ σημαίνει ἐξω θέτω δηλαδὴ βγάζω ἐξω, ἐξωτερικεύω ἕνα ὕλικό ποὺ ἔχω μέσα μου, στοῦ νοῦ μου, στὴ ψυχὴ μου. Μερικοὶ τὴν ἐκθεση τὴν λέγουσιν σύνθεσις καὶ νομίζουν ὅτι λέγουσιν τὸ ἴδιον πράγμα. Ἐνῶ δὲν εἶναι καθόλου τὸ ἴδιο.

Ἄλλο εἶναι ἡ ἐκθεση καὶ ἄλλο εἶναι ἡ σύνθεσις. Διότι σύνθεσις σημαίνει συναρμολόγησις, δηλαδὴ σύνθεσις, φτιάξιμο νέου ὕλικου. Διότι κάθε σύνθεσις παράγει νέον ὕλικό. Ἄλλο δὲ πράγμα εἶναι νὰ βγάξῃ κανεὶς ἐξω ἕνα ὕλικό καὶ ἄλλο

πράγμα εἶναι νὰ συναρμολογήῃ, νὰ συνθέτῃ ἕνα νέο ὕλικό.

Εὐτυχῶς σήμερα σπανίως ἀκούομε νὰ λέγουσιν τὴν ἐκθεση σύνθεσις. Σήμερα ὅλοι σχεδὸν τὲς ἐκθέσεις τὲς λέγουσιν ἐκθέσεις καὶ ὄχι συνθέσεις. Αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐχάριστο διότι φανερώνει ὅτι ἀρχίσαμε νὰ μπαίνομε στοῦ νόημα τῶν ἐκθέσεων. Φαίνεται ὅμως πὺς ἀκόμα εἴμαστε ρηχά. Δὲν ἐπροχωρήσαμε βαθιά, στὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος. Διότι ἂν καὶ ὅλοι σχεδὸν λέγουσιν τὴν ἐκθεση ἐκθεση, ἐν τούτοις ὅλοι σχεδὸν μεταχειρίζονται στὴν πράξιν τὴν ἐκθεση σὰν σύνθεσις. Ἐχω ὅπ' ὅψει μου ἕνα συνάδελφο ὁ ὁποῖος μοῦ ἔλεγε ὅτι εἰσάγει τοὺς μαθητὰς του στὴν ἐκθεση ὡς ἐξῆς:

Παρουσιάζει εἰς τὴν τάξιν ἕνα ἀντικείμενο, π.χ. ἕνα φυτζανάκι τοῦ καφέ καὶ λέγει εἰς τοὺς μαθητὰς του νὰ τοῦ ποῦν προτάσεις γιὰ τὸ φυτζανάκι τοῦ καφέ. Ἐνας μαθητὴς τοῦ λέγει μία πρότασις γιὰ τὸ φυτζανάκι τοῦ καφέ. Τοῦ ζητεῖ καὶ δευτέρη καὶ τρίτη πρότασις. Ὑστερα ἄλλη καὶ ἄλλη. Καὶ ἔτσι σχηματίζεται, λέγει, μία ἐκθεση γιὰ τὸ φυτζανάκι τοῦ καφέ.

Μὰ αὕτη ἡ ἐκθεση, ποὺ λέγει ὁ μαθητὴς, δὲν εἶναι ἐκθεση. Εἶναι σύνθεσις. Ὑπεροχὴ ἀσφαλῶς σύνθεσις, μὰ ὄχι ἐκθεση. Διότι ὁ μαθητὴς ψάχνει ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ μέσα στοῦ νοῦ του, μέσα στὴ ψυχὴ του καὶ εὕρισκε προτάσεις γιὰ τὸ φυτζανάκι τοῦ καφέ. Τὲς βάζει τὴν μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, τὲς συναρμολογεῖ, τὲς συνθέτει καὶ ἔτσι φτιάχνει ἕνα νέο ὕλικό καὶ τὸ ἐκθέτει. Δὲν ἐκθέτει ἕνα ὕλικό ποὺ ἔχει μέσα του, ὅπως ἀπαιτεῖ ὁ ὅρος ἐκθεση. Διότι ὁ μαθητὴς βλέποντας τὸ φυτζανάκι τοῦ καφέ εἶναι πιθανόν νὰ σκέπτεται π.χ. ὅτι κάποτε ἔσπασε ἕνα φυτζανάκι τοῦ καφέ καὶ ὅτι κατόπιν τούτου εἴχε μὲ τὴν μητέρα τοῦ ἕνα ἐπεισόδιο κτλ. κτλ. Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ὅρου ἐκθεση αὐτὸ τὸ ὕλικό ποὺ ἔχει μέσα του, ποὺ σκέπτεται, ποὺ ἐνθυμεῖται, πρέπει νὰ ἐκθέσῃ καὶ ὄχι νὰ ἐκθέτῃ κατὰ παραγγελίαν προτάσεις γιὰ τὸ φυτζανάκι τοῦ καφέ, διότι αὐτὸ ὅπως εἴπαμε εἶναι συναρμολόγησις, σύνθεσις, σχηματισμὸς δηλαδὴ νέου ὕλικου.

Ἄλλοτε πάλιν μοῦ ἔλεγε ὁ συνάδελφος, ὁδηγεῖ τοὺς μαθητὰς του πλησίον ἐνὸς λόφου στοῦς πρόποδες τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει ἕνα ἀμπέλι καὶ τοὺς λέγει νὰ τοῦ ποῦν προτάσεις γιὰ τὸ ἀμπέλι. Οἱ μαθητὰς του τοῦ λέγουσιν ὅτι τὸ ἀμπέλι

εύρεται στους πρόποδες του λόφου, ότι περιφράσσεται από τοίχους κτλ. Και αυτό πάλιν το υλικόν είναι σύνθεση δηλαδή νέον υλικόν. Δεν είναι υλικόν που έχει ο μαθητής μέσα στη ψυχή του και το εκθέτει. Διότι ο μαθητής βλέποντας το άμπελι είναι πιθανόν να ένθυμείται π.χ. ότι μία φορά στο άμπελι του πάπου του μπήκε ένα ζώον και έκανε ζημιά κτλ. Αυτό δε το υλικό που ένθυμείται πρέπει να εκθέση σύμφωνα με τη σημασία του όρου εκθέση. (Η προσπάθεια του συναδέλφου μου είναι αξία εξάρσεως γιατί τη διδασκαλία του αρχίζει πάντοτε από τέτοιες έπισκέψεις, από παρατηρήσεις, έποπτείες κλπ. Πρόκειται όμως επαναλαμβάνω περί συνθέσεως).

Ώστε βλέπουμε ότι την έκθεση στην πράξη την μεταχειρίζονται σαν σύνθεση αν και την λένουν έκθεση.

2. Σκοπός του μαθήματος των εκθέσεων.

Σύμφωνα με την σημασία του όρου έκθεση, σκοπός του μαθήματος των εκθέσεων είναι να αναπτύξη εις τον μαθητή την ικανότητα του να εκθέτη, να εξωτερικεύη το υλικόν που έχει μέσα του, στη ψυχή του, δηλαδή τις σκέψεις του, τις ένθυμησης του και τα άλλα ψυχικά του γεγονότα. Στηρίζεται δε η ικανότης του εκθέτει εις την ψυχικήν λειτουργία της συλλήψεως, δηλαδή της αίχμαλωσης του ψυχικού υλικού. Αυτή την ψυχική λειτουργία της συλλήψεως, της αίχμαλωσης έχει σκοπόν πρωτίστως να αναπτύξη το μάθημα των εκθέσεων. Διότι διά να εκθεθί, να εξωτερικευθί ένα υλικόν πρέπει προηγουμένως να συλληφθί, να αίχμαλωτισθί. Η ψυχική λειτουργία της συλλήψεως είναι άρκετά δύσκολη, διότι το ψυχικόν υλικόν ρέει άκαταπαύτως εις την συνείδηση. Τα ψυχικά γεγονότα περνούν μία στιγμή μπροστά από το μάτι της ψυχής και χάνονται έπειτα στην σκοτεινή περιοχή του ύποσυνειδήτου. Χρειάζεται επομένως η ψυχή να έχη μεγάλη επίδεξιότητα, ικανότητα, για να τα συλλάβη και να τα εκθέση. Την δυσκολία αυτή της συλλήψεως των ψυχικών γεγονότων αντιλαμβάνομεθα όταν βαστούμε το μολύβι και γράφουμε τις σκέψεις μας, το ψυχικό υλικό μας. Τότε αναγκάζομεθα να γράφουμε πολύ γρήγορα, συντεταγμένο, για να προλάβωμε το νήμα των ιδεών μας.

Το μάθημα λοιπόν των εκθέσεων έχει πρωτίστως σκοπόν να αναπτύξη την ψυχικήν αυτήν λειτουργία της συλλήψεως εις τον μαθητήν, να τον κάμη δηλαδή ικανόν να συλλαμβάνη, να αίχμαλωτίζη τις σκέψεις του, τις ιδέες του, το ψυχικόν του υλικόν.

‘Αλλ’ ίσως έρωτηση κανείς. Βλάπτει αν συγχρόνως με την σύλληψη, την αίχμαλωση του ψυχικού υλικού, γίνη και κάποια συναρμολόγηση, κάποια σύνθεση;

Ναί, βλάπτει. Διότι για να γίνη συναρμολόγηση, σύνθεση πρέπει να φύγη, να διωχθί το υλικόν που υπάρχει επάνω στη συνείδηση, να φύγουν, να διωχθούν οι σκέψεις, οι προτάσεις που υπάρχουν επάνω στη συνείδηση και να έλθουν νέες, για να συναρμολογήσουν, να συνθέσουν, να σχηματίσουν νέο υλικό. Αναγκάζεται δηλαδή να φύγη το υπάρχον ψυχικόν υλικόν για να συντεθί, να σχηματισθί το νέον. Επομένως δεν εκπληρώνεται ο σκοπός του μαθήματος των εκθέσεων, ο οποίος είναι η σύλληψη, η αίχμαλωση και όχι το διώξιμο του υπάρχοντος ψυχικού υλικού της συνείδησεως. Και όχι μόνον δεν εκπληρώνεται ο σκοπός του μαθήματος, αλλά καθώς καταλαβαίνουμε γίνεται και κάτι αντίθετο προς τον σκοπόν του μαθήματος. Αφού διώχνεται το ψυχικόν υλικό, αναγκάζεται να φύγη, να μὴν παρουσιάζεται. Έτσι γίνεται καταστροφή αντί ωφελείας. Και αποτέλεσμα της καταστροφής αυτής είναι ότι τα παιδιά κατά κανόνα την ώρα που γράφουν έκθεση χάνουν τον εαυτό τους. Χάνουν τις αληθινές, τις πραγματικές σκέψεις τους. Χάνουν το φυσικόν τους. Γι’ αυτό και κοινή παρατήρηση όλων των επιθεωρητών των Σχολών είναι ότι εκθέσεις των παιδιών είναι άφύσικες. Και βέβαια. Διότι δεν εκθέτουν το φυσικόν υλικό που έρχεται εις την συνείδησή τους, αλλά διώχνουν αυτό και εκθέτουν ένα άλλο φτιαχτό, άφύσικο, νεκρό υλικό.

Αυτό το καταστρεπτικό αποτέλεσμα έχει η συναρμολόγηση, η σύνθεση.

‘Αλλά πάλι ίσως να έρωτηση κανείς. Μά το υλικόν που έρχεται εις την συνείδηση και που πρέπει να συλληφθί για να εκθεθί έχει άφ’ εαυτού του σύνθεση, ώστε να μὴ έχη ανάγκη της ιδικής μας επέμβασεως, αλλά να έχη ανάγκη μόνο, αίχμαλώσεως και εκθέσεως; Και βέβαια έχει άφ’ εαυτού του σύνθεση. Διότι ούτε υπάρχει ούτε μπορεί να έννοηθί ψυχικόν υλικό χωρίς σύνθεση, άσύνδετο, άτακτοποιητό, άταξινόμητο ούτε μπορεί να έννοηθί ψυχή χωρίς άυτενέργο σύνθεση. Διότι η ψυχή άκριβώς είναι σύνθεση, σύνδεση, όργάνωση, ταξινόμηση.

Κατά την έκθεση, αυτήν την όργάνωση, αυτήν την σύνθεση, αυτήν την σύνταξη της ψυχής πρέπει να σεβαστούμε άπολύτως, για να μωρέσωμε να επιτύχωμε την άκεραίαν σύλληψη, την άκεραίαν αίχμαλωση του ψυχικού υλικού που θα εκθέσωμε. Τουτό μόνο μπορούμε και πρέπει να κάμωμε. Αφού συλλάβωμε τις σκέψεις μας, το ψυχικό μας υλικό και το

εκθέσωμε, το βάλομε πάνω στο χαρτί, τότε πρέπει να το τακτοποιήσωμε, να το διορθώσωμε. Αυτό είναι το λεγόμενο χτένισμα, «ρετουσάρισμα» της εκθέσεως. Αυτό δεν βλάπτει, διότι η σύλληψη του ψυχικού υλικού έχει πιά γίνη. Το ψυχικό υλικό το έχωμε πιά στα χέρια μας, πάνω στο χαρτί και μπορούμε να το κάμωμε ό,τι θέλωμε, να το διορθώσωμε, να το φτιάξωμε καλύτερο. Κάμνωμε άκριβώς ό,τι κάμνει και ο φωτογράφος, ο οποίος αφού φωτογράφηση ένα τοπίον, αφού το βάλε πάνω στην πλάκα, κατόπι το καθαρίζει, το διορθώνει, το «ρετουσάρη». Διότι η έκθεση είναι μία φωτογραφία. Μία φωτογραφία της ψυχής. Το να ζητούμε δε από το παιδί να μάς δώση διαφορετική έκθεση, σύνθεση διαφορετική από αυτή που έχει μέσα του, είναι σαν να ζητή ο φωτογράφος από το φακό της μηχανής του να φωτογραφίση ένα τοπίο διαφορετικό από εκείνο που έχει εμπρός του.

3. Αξία των εκθέσεων.

Η γλώσσα, δηλαδή η ικανότης του ανθρώπου να παραστήνη τις έννοιες με ήχητικά σύμβολα, λέξεις, έχει μεγάλην αξία διότι αυτή εξεχώρισε τον άνθρωπο από τα ζώα. Όμως τη γλώσσα έδημιούργησε η ικανότης του ανθρώπου να εξωτερικεύη, να εκθέτη τις σκέψεις του, τον έσωτερικό του κόσμο. Εάν άχρηστευθί η γλώσσα του ανθρώπου δεν άχρηστεύεται η ικανότης της εκθέσεως των ιδεών του. Εάν όμως άχρηστευθί η ικανότης της εκθέσεως των ιδεών του ανθρώπου άχρηστεύεται και η γλώσσα του. Αρα η αξία της εκθέσεως των ιδεών του ανθρώπου είναι υπέρνω της γλώσσας του. Η ικανότης του ανθρώπου να εκθέτη τις σκέψεις του τον εξεχώρισεν από τα ζώα. Χωρίς την ικανότητα της εκθέσεως ο άνθρωπος θα ήταν άδύνατο να προοδέυση, να πολιτισθί.

Τα βιβλία τα οποία είναι οι πηγές της μορφωσέως μας είναι εκθέσεις ιδεών των συγγραφέων. Είναι λοιπόν η έκθεση το θεμέλιον της πνευματικής μας ζωής. Είναι ο πνευματικός μας καρπός. Όπως το δένδρο με τις ρίζες του άπορροφά από το έδαφος θρεπτικές ουσίες για να κάμη καρπούς έτσι και ο άνθρωπος μορ-

φώνεται για να δώση πνευματικούς καρπούς. Όταν λέγωμε στο μαθητή να μάς γράψη μία έκθεση είναι σά να του λέγωμε να μάς δώση τον πνευματικό του καρπό.

4. Η μέθοδος της διδασκαλίας των εκθέσεων.

Όπως για τη διδασκαλία της πρώτης άναγνώσεως ή καλύτερη μέθοδος είναι εκείνη που λαμβάνει ύπ’ όψει τις ψυχικές λειτουργίες που τελούνχι κατά την ώρα που ο άνθρωπος άναγινώσκει. Έτσι και για τη διδασκαλία των εκθέσεων ή καλύτερη μέθοδος είναι εκείνη που λαμβάνει ύπ’ όψει τις ψυχικές λειτουργίες που τελούνται κατά την ώρα που ο άνθρωπος εκθέτει τις σκέψεις του. Όπως δε είδαμε κατά την ώρα που ο άνθρωπος εκθέτει τις σκέψεις του τελείται μία βασική ψυχική λειτουργία: η ψυχική λειτουργία της συλλήψεως της αίχμαλώσεως του ψυχικού υλικού. Η μέθοδος της διδασκαλίας των εκθέσεων που λαμβάνει ύπ’ όψει την ψυχικήν αυτήν λειτουργίαν της συλλήψεως είναι ή καλύτερη.

Η σύλληψη όμως είναι ψυχική λειτουργία που άφορά την έξοδον, την έξωτερίκευση του ψυχικού υλικού. Πριν άπ’ αυτήν την ψυχικήν λειτουργίαν τεταί άλλη ψυχική λειτουργία, η ψυχική λειτουργία της έμφανσεως, της ροής του ψυχικού υλικού. Η ψυχική αυτή λειτουργία που άφορά το περιεχόμενον, την σύνθεση του ψυχικού υλικού, ρυθμίζεται από έσωτερικά έλατήρια, τα βιώματα, που υπάρχουν στο ύποσυνείδητο και τα όποια έμφανίζονται, ρέουν εις συνείδησιν άκούσια, άυθόρμητα. Πρέπει λοιπόν άκόμη να έχωμε ύπ’ όψει τα βιώματα και την άυθορμία αυτών, για να στηρίζεται η μέθοδος της διδασκαλίας των εκθέσεων σε ψυχολογικές βάσεις, σύμφωνα με όσα είπαμε προηγουμένως στο άρθρο μας «οί ψυχολογικές βάσεις της διδασκαλίας των εκθέσεων» («Νέο Σχολείο» — Τεύχος 39 — 40 Νοεμβρίου — Δεκεμβρίου 1953).

ΜΙΧΑΗΛ Α. ΡΟΞΑΝΑΣ

Η ΓΕΩΠΟΝΙΑ ΚΑΙ ΖΩΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τού κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΧΛΙΟΥΔΑΚΗ, Δ/λous

Πρὶν ὑπεισέλθω εἰς τὸ κύριον θέμα μου θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ τὸ προλογίσω μὲ ὀλίγα λόγια τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῶν γεωπο- νικῶν μαθημάτων εἰς τὴν Μαράσλειον Παι- δαγωγικὴν Ἀκαδημίᾳ Ι. Χαΐμαν τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξε μαθητὴς τὰ ὁποῖα μᾶς ἐξεφώνησε εἰς τὸ πρῶτον μάθημα τῶν Γεωπονικῶν μα- θημάτων ὅταν γιὰ πρῶτὴ φοράν ἄκουσα δι- δασκαλίαν τούτων κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχο- λικοῦ ἔτους 1938—1939.

»Σπουδασταί. "Ἠλθατε εἰς τὴν παιδαγω- γικὴν Ἀκαδημίαν ἀπὸ ἀγάπην εἰς τὸ διδα- σκαλικὸν λειτουργήμα. Ἠλθατε νὰ γίνετε δασκάλιοι καὶ νὰ διασκορπισθῆτε εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ διαπαιδα- γωγήσῃτε τὴν νέαν γενεάν. Μὴ νομίσητε ὅ- μως ὅτι ὅταν γενῆτε δασκάλιοι διὰ ἀπομα- κρυνθῆτε ἀπὸ τὴν μητέρα γῆν ἥτις μᾶς χα- ρίζει τὰ πάντα. Μὴν νομίσητε ὅτι θὰ φορη- τε πάντοτε κουτσουμια, γραβάντες καὶ θὰ ἔ- χετε καθαρὰ τὰ χέρια ἀπὸ τὰ χρώματα τῆς γῆς. Κάθε ἄλλο. Θὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ ὀπλι- σμένοι μὲ γνώσεις Γεωπονίας καὶ ζωοτεχνίας καὶ θὰ διασκορπισθῆτε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπαίθρον ἣ ὅποια σᾶς περιμένει νὰ διαφω- τίσῃτε τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς πατρί-δος μας. Οἱ ἴδιοι πρέπει νὰ δημιουργήσῃτε σχολικοὺς κήπους, θὰ λαρώσῃτε τὰ χέρια σας σκάπτοντες καὶ μόνοι σας τὴν μητέρα γῆν ἣ ὅποια μᾶς δίδει τόσα αγαθά. Θὰ δη- μιουργήσῃτε πρῶτοπα φυτώρια καὶ ζωοτρο- φεία. Τὸ ἔργον τοῦ δασκάλου στενὰ συνδέε- ται μὲ τὸ ἔργον τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ κτηνο- τρόφου.

Αὐτὸ νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας. "Οχι μόνον τὴν φύσιν, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ διδάσκαλος ὡς ἐποπτικὰ μέ- σα διὰ τὰς διδασκαλίας του, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν γεωργικὴν συνείδησιν νὰ ἀναπτύσσῃ καὶ νὰ καλλιεργῇ ἀγάπην πρὸς αὐτήν.

Σπουδασταί, ἡ πατρίδα μας σχεδὸν εἰς ἅπαντα τὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊ- όντα δὲν εἶναι αὐτάρχη καὶ ἐξ αἰτίας τού- του καθημερινῶς φεύγουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἑκατομμύρια δραχμῶν πρὸς ἀγορὰν τούτων. Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται νὰ διαφωτίσῃτε τὸν ἀ- γροτικὸν πληθυσμὸν, διὰ νὰ καλλιεργηθῇ ἡ Ἑλληνικὴ γῆ ἐντατικώτερα καὶ ἐπιστημονι- κώτερα, ἵνα οὕτω καταστήσῃται μὴν Ἑλλά- δα αὐτάρχη. Σεῖς θὰ γίνετε οἱ καλλιεργη- τὰί τῆς γεωργικῆς συνειδήσεως, οἱ δημιουρ- γοὶ τοῦ νέου γεωργοῦ καὶ κτηνοτρόφου. Ἐ- σεῖς αὖριον θὰ σφουρηλατίσῃτε τὰ τρυφερά βλαστάρια τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ ἀναπτύξουν ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων οἱ πραγματικοὶ ἐκμεταλλεῖται τῶν Ἑλληνικῶν ἐδαφῶν διὰ

νὰ δώσουν ζῶην καὶ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν.....»

"Ολοι φρονοῦμεν ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη εἶναι ἄγονα, γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἑλλάδα συγκα- ταλέγεται μεταξὺ τῶν πτωχῶν κρατῶν. Ἀν- τίθετα λέγω ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη εἶναι πλούσια, ἀλλὰ ἀναμένουν τὴν ἐκμετάλλευσίν των, γιὰτὶ ὡς σήμερα δυστυχῶς μένουν ἀνεκ- μετάλλευτα.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἓνα σημαντικὸ μέρος τῆς Πατρίδος μας εἶναι ὀρεινὸ ἀλλὰ ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἡ θεία πρόνοια ἐφρόντισε φαίνεται πρὸς ἀντιμετώπισιν τούτων καὶ μᾶς ἐστείλεν ἄλλα καλὰ. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ καθαρὸς οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπάρχει εἰς ἄλλο μέρος τῆς γῆς ὡς ἐπίσης τὸ ὠραῖον κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπάνιον νὰ εὐρεθῇ.

"Ομοίως τὰ ἄφθονα καὶ γάργαρα νερὰ τὰ ὁποῖα κυλοῦν ἀπὸ τῆς πλαγιᾶς τῶν βουνῶν μας ποτίζουν πολυάριθμους πεδιάδες καὶ κοι- λάδες τῆς πατρίδος μας. Ὁ καθαρὸς οὐρα- νὸς, τὸ ὠραῖον κλίμα, τὰ ἄφθονα νερὰ τῆς πατρίδος μας συντελοῦν εἰς τὸ νὰ εὐδοκι- μοῦν φρονιτὸδένδρα, λαχανικά, ἄνθη κλπ. καρποφόρα δένδρα ὡς ἐπίσης ἡ ὀρεινὸς πο- τισμὸς καὶ ἡ σιτοτροφία, ἡ σιτοτροφία, ἡ προ- βατοτροφία καὶ λοιποὶ κλάδοι τῆς ζωοτρο- φίας, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ πλουτοπαραγωγικαὶ αὗται πηγαὶ εἶναι ἀνεκμετάλλευτοι.

Τὰ αἰτία δὲν εἶναι ἄγνωστα. Οἱ γεωργοὶ μας καὶ οἱ κτηνοτρόφοι μας καὶ γενικῶς ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς στερεῖται γνώσεων γεωπονίας καὶ ζωοτεχνίας. Εἰς τὰς περισσο- τέρας περιοχὰς τῆς πατρίδος μας τώρα ἀκό- μη στὴν ἐποχὴν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας με- ταχειρίζονται οἱ ἀγρόται μας τὸ ξύλινον καὶ σιδερένιον ἄροτρον. Οἱ πλείστοι τῶν γεωρ- γῶν μας δὲν γνωρίζουν τὴν λειτουργίαν τῶν νεωτάτων καὶ συγχρονισμένων εργαλείων τῆς γεωργίας. Μὲ λίγα λόγια ἡ γεωργία σὲ πολ- λὰ μέρη τῆς χώρας μας γίνεται μὲ σύστημα πρωτόγονον.

Τὴν ἀξίαν τῶν χημικῶν λιπασμάτων ὅλοι οἱ γεωργοὶ τὴν γνωρίζουν, δὲν γνωρίζουν ὅ- μως οἱ περισσότεροι ὅτι πρὶν λιπάζωμε ἓνα κτῆμα πρέπει ἀπαραίτητως νὰ ἐξετάσῃ ἀπὸ ὀρυκτολογικῆς πλευρῆς γιὰ νὰ εὐρωμεν ἀπὸ τί εἶδους λιπασμα πρέπει νὰ τὸ λιπάζωμεν.

Ἀπὸ ἄγνοιαν λιπασματολογίας οἱ γεωρ- γοὶ μας λιπαίνουν τὰ κτῆματά των χωρὶς σύ- στημα καὶ ὅπως τυχαίως, π.χ. λιπαίνουν ἓνα κτῆμα μὲ φωσφορικὸν λιπασμα ἐνῶ ἔχει ἀ- νάγκη ἀπὸ ἄζωτοχὸ λιπασμα. Ἀγνοοῦν τε- λείως τὴν ἀνάμειξιν τῶν λιπασμάτων.

Ἡ καλλιέργεια ὡς καὶ αἱ ἀσθένειαι τῶν

ὀπωροφόρων δένδρων εἰς τοὺς περισσότερους γεωργοὺς μας εἶναι ἄγνωστος. Ἡ καλλιέρ- γεια γίνεται ὅπως τυχαίως. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχομεν ἄφθονα φρούτα, ἐνῶ ἔπρεπε μὲ τὸ κατάλληλον κλίμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὰ ἄ- φθονα νερὰ νὰ ἔχομε μεγάλην ἐξαγωγή καὶ νὰ ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια κονσερβῶν φρούτων καὶ ἐτοὶ θὰ εἴχαμε ἓνα αἰσθητὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα.

Ἡ χώρα μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ διάφορα ἄγρια καρποφόρα δένδρα τὰ ὁποῖα ὅταν θὰ ἐξημερωθῶν δὲν βελτιώσουν τὴν ζῶήν μας, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται μιὰ μεγάλη ἐξόρμησις πρὸς τοῦτο. Ἡ χώρα μας ἐπίσης στερεῖται ἡσῶν καὶ εἰμῆθα ἀναγκασμένοι νὰ κάνωμεν εἰσα- γογὴν ξυλείας ἀπὸ διάφορα κράτη καὶ νὰ δίδωμε ἓνα σωρὸ χρημάτων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀναδασωθῶν ὅλα τὰ βουνὰ μας. Χρειά- ζεται γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν νὰ γίνῃ μιὰ με- γάλῃ σταυροτροφία ἀπὸ ὅλους γενικῶς. Πρό- πει τὸ σχολεῖον νὰ ἐμφυσῇ εἰς τὸν μαθη- τὴν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ πράσινον. Ἡ ἀνδο- κομία εἰς τὸν τόπον μας εἶναι τελείως ἄγνω- στη. Τὰ λίγα λουλούδια τὰ καλλιεργοῦμε ὡς ἔτυχε μέσα σὲ γλάστρες καὶ γιὰ καλλωπισμὸ τῆς αὐλῆς μας ἐνῶ μπορούμε νὰ καλλιεργού- με ὀλόκληρες ἐκτάσεις καὶ νὰ ἔχομε σημαν- τικὰ κέρδη.

"Ομοίως οἱ κλάδοι ὀρνιθοτροφία, μελι- σοκομία, κωνικλοτροφία, σιτοτροφία, ιππο- τροφία καὶ βοοτροφία τυχαίως καὶ μοιραίως θεραπεύονται ἄνευ συστήματος καὶ ἄνευ τῶν στοιχειωδῶν βασικῶν γνώσεων καὶ συνεπῶς δὲν κατορθώνουν νὰ ἐπαρκέσουν τὰ ἐξ αὐ- τῶν παραγόμενα προϊόντα εἰς τὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ διὰ τοῦτο εἰσά- γομεν ἄφθονα συναφῆ προϊόντα ἐκ τοῦ ἐξω- τερικοῦ καὶ διώχνομεν ἐτοὶ πολλὰ ἑκατομ- μύρια δραχμῶν τοῦ ἐθνικοῦ μας πλοῦτου εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Κάθε ἀγροτικὴ οἰκογένεια μπορεῖ νὰ δια- τηρῇ χωρὶς ἐξόδα πολλὰς ὀρνίδες. Ἐτοὶ τὰ μέχρι τώρα ἀπρόσιτα διὰ τοὺς πολλοὺς πτη- νοτροφικὰ προϊόντα, αὐγά, πουλερικά θὰ καταστοῦν εὐθὺνὰ λαϊκὰ τρόφιμα πρὸς ἐξα- σφάλισιν τῆς ὑγείας καὶ εὐημερίας τοῦ πλη- θυσμοῦ μας.

Ἡ ἀνάθεια ὁμως τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυ- σμοῦ ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη γίνεται αἰτία νὰ ἐξολοθρευθῶνται πολλὰς φορὲς ὅλα τὰ ὀρ- νιθιδῆ λόγω ἐπιδημικῆς ἀσθενείας καὶ πολ- λὰ χωρία νὰ μενουν ἐπὶ πολὺ χρόνον ἄνευ ὀρνιθοκομικῶν προϊόντων καὶ ἐτοὶ ἀνακα- ζόμεθα νὰ κάνωμεν εἰσαγωγὰς αὐγῶν καὶ πουλερικῶν.

Τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν κωνικλοτροφίαν ἣ ὅποια ἂν γινόταν μὲ σύ- στημα θὰ ἐξασφάλιεν εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰ- κογένειαν ἄφθονον, νόστιμον καὶ ὑγιεινὸν κρέας. Πολλὰς ἀγροτικῆς οἰκογένειας διατη- ροῦν κωνίλους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέσα εἰς τὸ σπίτι εἰς τὸ ὁποῖον κατοκοῦν καὶ ἐτοὶ

οἱ κόνικλοι προξενοῦν ὄχι μόνον ζημίαν κα- τασκάπτοντες τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ ἀσθένειες μὲ τὴν βρώμα τους ἣ ὁποία προδιαθέτει ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εἰς διάφορες ἀσθένειες, τοὺς δὲ κωνίλους πολλὰς φορὲς νὰ ἐξολο- θρευθῶνται κυριολεκτικῶς.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ὡς γνωστὸν εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν μελισσοκομίαν. Δυστυ- χῶς ὁμως καὶ αὕτη εἶναι παραμελημένη καὶ τὸ μέλι ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀντικαταστήσῃ εἰς τῆς περισσότερας ἀνάγκης τὴν ζάχαρην εἶ- ναι ἄγνωστο εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς οἰκογέ- νειας καὶ ἐτοὶ κάθε χρόνον εἰσάγομεν χιλιά- δες τόννους ζάχαρην.

Τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ διὰ τὴν προβατοτροφίαν, αἰγοτροφίαν, καὶ βοοτρο- φίαν. Καὶ αὗτες εἶναι παραμελημέναι. Λόγω τῆς ἀμαθείας τοῦ ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ ἀπὸ γνώσεις γεωπονίας καὶ ζωοτεχνίας πολ- λὰς φορὲς χιλιάδες αἰγοπρόβατα ἀπέθνησκον καὶ ὀλόκληρα κτηνοτροφικὰ χωρία ἐρημοῦν- το. Ἀγνοοῦσαν τελείως τὴν κτηνιατρικὴν ὑ- πηρεσίαν καὶ ἀπέδιδαν τὴν ἐπιδημίαν τῆς ἀσθενείας τῶν ζῴων εἰς σατανικὸ αἷτιον.

Ἡ χώρα μας μέχρι σήμερον δὲν εἶναι αὐτάρχη οὔτε εἰς κρέας οὔτε εἰς γαλακτομι- κὰ προϊόντα καὶ εἰμῆθα ἀναγκασμένοι νὰ κάνωμεν εἰσαγωγὰς καὶ νὰ διατηροῦνται αὐτὰ εἰς ὑψηλὰς τιμὰς ἀπρόσιτες στὸν περισσότε- ρο κόσμον. Κατήντησε τὸ κρέας, τὸ τυρὶ, τὸ βούτυρο εἶδος πολυτελείας.

Ἀν φαντασθῶμεν ὅτι τὸ κρέας πολλὰς φορὲς ὑπερβαίνει τῆς 40 δραχμῆς ἓνας ὑπάλ- ληλος πρέπει νὰ διαθέσῃ ὀλόκληρον τὸ ἡμε- ρομισθίον του γιὰ νὰ ἀγοράσῃ μίαν ὀκτὰ κρέας. Ἐκατομμύρια κοῦτὰ γάλα κάθε τόσο εἰσάγονται εἰς τὴν χώραν μας καὶ καθημερι- νῶς διώχνομε σὲ τὸ ἐξωτερικὸν τὰ χρήματά μας. Κάθε τόσο διαφημίζονται εἰς τοὺς κινη- ματογράφους οἱ μάρκες διαφόρων ἐργοστα- σίων κονσερβοποιήσεως γαλακτος.

Κάθε τόσο διανέμονται προκηρύξεις δια- φημιστικῆς κονσερβοποιημένων γαλακτων. Κάθε τόσο βλέπομε εἰς τὰς πόλεις εἰς διά- φορα σημεία ἐπιγραφὰς διαφημιστικῆς ξένων γαλακτων.

Διαφημίζονται τὰ ξένα γάλατα διὰ νὰ διώχνωμε τὰ χρήματά μας σὲ τὸ ἐξωτερικόν καὶ γιὰ νὰ θρηνησῶμε καὶ κανένα ὄμμα ἀπὸ δηλητηρίαση κονσερβοποιημένου γαλακτος καὶ δὲν εὐρέθῃ μιὰ ἐπιγραφὴ, μιὰ προκηρύξις ἀπὸ τὴν κτηνιατρικὴν ὑπηρεσίαν ἣ ὁποία νὰ λέγῃ «Ἐνισχύσατε τὴν οἰκιακὴν κτηνοτρο- φίαν ἣ ὁποία ἀποτελεῖ ἔθνικον πλοῦτον, πρῶτοπα πάντοτε φρέσκον γάλα».

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐνισχυθῶν ὅλοι οἱ ἀνωτέρω κλάδοι τόσο τῆς γεωπονίας ὅσον καὶ τῆς ζωοτεχνίας. Τὸ ἐπιβάλλει τὸ ἐθνικὸν μας συμφέρον.

Ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν ἀναμένο- μεν τὸν πραγματικὸν πλοῦτον διὰ τῆς ἐπα- νήσεως τῶν ἐκτεθέντων κλάδων, καθ' ὅσον ἐτοὶ τὰ ἐξόδα τῆς παραγωγῆς εἶναι πολὺ μι- κρότερα ἀπὸ τὰ ἐξόδα τῶν μεγάλων ἐπιχει-

ρήσεων. Ο μέλλων αγρότης ή όποιος θα άναπνήδη από τή Δημοτικό Σχολείο πρέπει εϊς τή σχολείον νά όπλισθή άπαραϊτήτως μέ γνώσεις γεωπονίας και ζωοτεχνίας τίς όποιες έχων ύπ' όψη τον θα έφαρμογή εϊς τόν βίον του και θα έπαυξηση τή προϊόντα του καθιστών έτσι τήν ζωήν του άνετη και εύ- τυχη. Καθίσταται όθεν άνάγκη όπως εϊς τή Δημοτικό Σχολείον άπαραϊτήτως εϊσαχθή ι- διαίτερον μάθημα ύπό τήν έπωνυμίαν «Στοι- χεία Γεωπονίας και Ζωοτεχνίας» διά νά κα- ταρτίζωνται οϊ μέλλοντες έκμεταλλευται τής Έλληνικής γής ή όποία μέχρι σήμερον μένει άνεκμετάλλευτος.

Η διδασκαλία τού μαθήματος αύτου θα γίνεται εϊς τούς μαθητάς τής ΣΤ' τάξεως άνά δύο ώρες εβδομαδιαίως, θα περιέχη δέ τήν κάτωθι ύλην:

- 1) Σκοπός και σημασία τής γεωπονίας και ζωοτεχνίας ως και ή σημασία των διά τήν Ελλάδα.
- 2) Άνθοκομία και λαχανοκομία.
- 3) Δενδροκομία.
- 4) Αασκοκομία.
- 5) Λιπασματολογία.
- 6) Τά νεώτερα γεωργικά εργαλεία.
- 7) Όρνιθοκομία.
- 8) Μελισσοκομία.
- 9) Προβατοτροφία.
- 10) Αίγοτροφία.
- 11) Τά άπαραίτητα τυροκομικά και συτ- τοκομικά εργαλεία και μηχανήματα.
- 12) Ίπποτροφία.
- 13) Βοοτροφία.
- 14) Χοιροτροφία.
- 15) Σηροτροφία.
- 16) Αί συνήθειες άσθένει των οϊκοσίων ώων.
- 17) Όλίγα περί βιομηχανίας.

Παράλληλα μέ τήν θεωρίαν εϊναι εύνόη τον ότι πρέπει νά γίνωνται εϊ δυνατόν σχετικές πρακτικές ασκήσεις. Εύνόητον επί- σης εϊναι ότι διά τήν διδασκαλίαν τού άνω μαθήματος άπαιτεί κατηρητισμένον πρό- τούτο δίδασκαλον. Διά τούτο φρονώ ότι ό μέλλων δίδασκαλος πρέπει νά άποκτή εϊς τήν παιδαγωγικήν Άκαδημίαν γνώσεις άρκε- τες γεωπονίας και ζωοτεχνίας και γιά νά ά- γαπήση τήν Έλληνικήν γήν τής ύπαίθρου και τήν άγροτικήν ζωήν. Έτσι θα μπορεί καλλίτερα νά έμψυχήση εϊς τούς μαθητές του τόν ένδοξασισμόν προς τήν Γεωργίαν, τήν Έλληνικήν φύσιν, τήν άγάπην προς τή ζωή, προς τόν άγρον και τήν άσσο, θα μπο- ρήσει νά τούς πείση ότι όταν μελλοντικός έ- πιδοθούν μέ ζήλον εϊς τήν γεωργίαν και κτη- νοτροφίαν και γενικά εϊς τήν άγροτικήν ζωήν άπλυσμένοι μέ γνώσεις γεωπονίας και ζωο- τεχνίας, θα έξασφαλίσουν άφθονα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα και συνεπώς θα ζών άνετον και εύτυχη ζωήν και επί πλέον θα συντελέσουν έτσι εϊς τήν εύτυχίαν τής Πατρίδος μας μέ τήν έπαύξησιν τού έθνικου μας πλούτου. Εύνόητον εϊναι ότι όταν ό ά-

γρότης εύθυμής τού φεύγει τή άίσθημα τής άστυφιλίας τή όποιον σήμερα έχει καταλάβει τούτον ένεκα τής δυστυχίας του και ή ύπαι- θρός μας τείνει νά έρημωθή εϊς βάρος τής έθνικής μας οικονομίας.

Καθημερινώς έγκαταλείπεται ή Έλληνική ύπαιθρος και καθημερινώς συσσωρεύεται πλήθος εϊς τās πόλεις μας εϊς βάρος τής έ- θνικής μας οικονομίας. Τά εργατικά χείρα τά όποία καλλιεργούν τήν Έλληνικήν ύπαι- θρον καθημερινώς έλαττούνται.

Γιά τήν αντιμετώπισιν τού κακού τούτου πρέπει νά φροντίση ό δίδασκαλος νά διαφω- τίση. ν άγροτικών πληθυσμόν νά άγαπήση τήν Έλληνικήν γήν, τήν άγροτικήν ζωήν και έτσι θα μπορεί νά καταπολεμήση τήν άστυ- φιλίαν. Αί δύο ώρες εβδομαδιαίως διδασκα- λίας γεωπονικών μαθημάτων πού άναγρά- φονται εϊς τήν ύπολόγια προγράμματα των παιδαγωγικών Άκαδημιών δέν εϊναι άρκε- ται. Φρονώ ότι πρέπει νά αύξηθούν εϊς 4 ώρες εβδομαδιαίως διά νά καταρτίζωνται καλλίτερα οϊ μέλλοντες δίδασκαλοι. Παράλ- ληλα όμως μέ τήν εϊσαγωγήν τού άνωτέρω μαθήματος εϊς τήν Δημοτικό Σχολείον πρέ- πει νά ληφθούν και τά έξης μέτρα.

1) Νά πυκνωθούν οϊ γεωργικές σχολές και νά προσλαμβάνουν περισσότερους μα- θητάς.

2) Διά νόμον νά μετεκπαιδεύωνται εϊς τίς ώς άνω γεωργικές σχολές έξ έκάστης περι- φερίας ίσος αριθμός των σχολείων διδά- σκαλοι.

3) Εϊς τίς συγκεντρώσεις γονέων και κη- δεμόνων παράλληλα μέ τίς παιδαγωγικές ό- μιλίες νά γίνωνται τοιαύται μέ θέματα γεω- πονίας και ζωοτεχνίας διά νά διαφωτίζεται και καταρτίζεται έπαγγελματικώς ό άγροτι- κός πληθυσμός.

4) Νά διοργανώνωνται εϊς τή Σχολεία έορταί τού κήπου και των δένδρων ως π.χ. έορτή τού πρασίνου, έορτή άναδασώσεως, έορτή των άνθέων κλπ.

5) Η γεωργική και κτηνοτροφική ύπηρε- σία έκάστον Νομού νά διαφωτίξη έπαγγελ- ματικώς τόν άγροτικών πληθυσμόν διά δια- λέξεων, προκηρύξεων, δελτίων, τύπου κλπ. μέσων.

6) Νά μεριμνήσουν άπαντα τή Σχολεία νά ιδρύσουν σχολικών κήπον όποιος άποτελεί άναπόσπαστον μόριον τής όλης σχολικής ζωής και νά πλουτισθή ούτος μέ ζωοτεχνι- κές έγκαταστάσεις.

7) Νά χορηγηθή ύπό τού κράτους πίστω- σις εϊς τή κεντρικά άγροτικά σχολεία γιά ζωοτεχνικές εγκαταστάσεις.

8) Νά άφιερωθή ειδική ώρα καθ' έκά- στην από τόν ραδιοφωνικόν σταθμόν ύπό τήν έπωνυμίαν «ή ώρα τού άγρότου μας» κατά τήν όποιαν διά τού ραδιοφώνου μας νά γίνεται όμιλία σχετική μέ τήν γεωπονίαν και ζωοτεχνίαν.

EMMAN. Γ. ΧΑΙΟΥΝΑΚΗΣ

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΗΠΟ

Τού κ. ΚΩΝ/ΝΟΥ Γ. ΜΠΟΥΚΑ, Δ/λου

Έπειδή τό σημερινό σχολείο έχει σκο- πό νά δώση γνώσεις πολλές και ζωντανές στό παιδί, βγαλμένες μέσα από τήν πραγ- ματικότητα και όχι από τούς τέσσερες τοίχους των αίθουσών τού σχολείου, αλλά άπ' έξω, άπ' τήν ζωή, άπ' τήν φύση, γι' αύτό εϊναι άπαραίτητο, έκτός άπό τή έπο- πτικά μέσα πού θα πρέπει κάθε σχολείο νά έχη, νά διατηρή μικρά σπιτάκια γιά ζωά διάφορα και κήπον πλαισιωμένον άπ' όλα τή είδη των φυτών, λουλουδιών κλπ. πού εϊναι δυνατόν.

Γιά νά διδαχθή τό παιδί νά περιποιεί- ται τή ζωά και νά τή σπουδάση, εϊναι ά- νάγκη νά τή πλησιάση και νά τή έξετάση μέ προσοχή, πρέπει μ' άλλα λόγια νάχη τό ίδιο τό σχολείο ένα ζωό τού όποιου τήν ζωή θα παρακολουθούν οϊ μαθηταί.

Νάχη κήπο μέ όλα τή φυτά πού εύδο- κιμούν στόν τόπο και άλλα άκόμη, πού μπορεί νά εύδοκιμούν άλλα δέν έχομε προσέξει τήν καλλιέργειά τους, καθώς και διάφορα όπωροφόρα δένδρα, διαφόρων ποι- κιλίων και άνθόκηπους, επί πλέον δέ σπο- ρείον και φυτώριον, γιά νά μπορούν οϊ ίδιοι οϊ μαθηταί νά τή δημιουργούν μόνοι τους, όταν θα τούς χρειαστούν βγαίνοντας άπ' τό σχολείο. Έκτός δέ τούτων, περιποιώντας μόνοι τους οϊ μαθηταί όλα τή παραπάνω, άντλούν πολλά διδάγματα παραστατικά και έποπτικά πού ούτε ό καλύτερος δά- σκαλος δέν θα τή δίδασκε έτσι.

Μπορούν νά παρακολουθήσουν τήν ά- νάπτυξη τους και τίς άρρώστιες των δια- φόρων φυτών, λουλουδιών και ζώων, άτο- μικά και όμαδικά και καταγράφοντας τίς παρατηρήσεις και τίς δυσκολίες τίς όποιες θα συναντούν θά βγάξουν μόνοι τους συμ- περάσματα και θάχουν και υλικό γιά άτο- μικές και όμαδικές εργασίες.

Έτσι ή μορφή αύτής τής δουλειάς άν- ταποκρίνεται στό σκοπό τού σημερινού σχολείου. Και κάθε δάσκαλος πού έτοι σκέφτεται θά πρέπει άπαραίτητα νά δη- μιουργή τή παραπάνω. Όλα όμως αύτά γιά νά γίνουν, άπαιτούν όρισμένες προϋ- ποθέσεις, όπως μέρος κατάλληλο και πρό πάντων νά έχη μέσα νερό ή και άν δέν έχη μέσα νά μήν εϊναι πολύ μακριά και δάσκαλο δημιουργικό και δραστήριο.

Στήν δικιά μας περίπτωξη εύτυχώς, πού και τό μέρος μας εύνόησε τό δέ νερό εϊναι κοντά, επίσης δέ ή θέληση και ό ζή- λος και τό πνεύμα συνεργασίας και κατα- νοήσεως, ύπήρχε άφάνταστο μεταξύ των συναδέλφων, διδασκαλισών Βασ. Παντή

και Λιλ. Ταμπάκη άργότερον δέ και τής διδασκαλίσσης Ζωής Παπαναγιώτου.

Θυμομαι πέρυσι τόν Φλεβάρη, όταν γιά πρώτη φορά πού ήλθα στό σχολείο τήν χαρά πού αίσθανθηκα, βλέποντας ότι διέθετε προϋποθέσεις γιά νά εργασθή κα- νείς άποδοτικά, καθώς και τήν στοργήν και κατανόησιν των συναδελφισών Παν- τής και Ταμπάκης.

Ο κήπος μας ήταν ένα χωράφι άπλώς όργανο και κάτι σωροί σαν άναχώματα χωρίς αυτό τό χωράφι όριζόντιως και καθέτως, δημιουργώντας έτσι 16 τμήματα προς καλλιέργειαν.

Όμως προκειμένου νά δημιουργήσωμε ένα κήπο σχολικό, πού σκοπό θάχε νά δι- δη φώτα και έκτός τού σχολείου, άλλα παράλληλα νά πληροί και τούς όρους τής αισθητικής πλευράς, έπρεπε τό σχέδιο αύτό νά μετατραπή και τό μετατρέψαμε. Πήραμε τότε τίς διαστάσεις, φτιάξαμε σ' ένα χαρτί ένα πρόχειρο σχέδιο και τό χω- ρίσαμε ως έξης. Έξάραμε πρώτα τό κέν- τρον μ' ένα μεγάλο τετράγωνο και δύο κύκλους έσωτερικά, πού δημιουργούν ένα φαρδύ κυκλικό διάδρομο και τέσσερα όρ- θογώνια τρίγωνα κατάλληλα γιά άνθη έ- σωτερικώς. Συμπληρώσαμε επίσης τήν έ- ξαρσι αύτή τού κέντρου και μέ ένα κεν- τρικό φαρδύ διάδρομον, θέσαμε επίσης τούς δύο άνθόκηπους δεξιά και άριστερά τής εισόδου τού κεντρικού διαδρόμου, έ- πειδή τό μάτι έκ φύσεως θά πέση στά σημεία αύτά. Έτσι σχηματίζοντας τή κυ- ριότερα αύτά σημεία ως τμήματα άνθο- κήπων, προχωρήσαμε στό ύπόλοιπο τεμά- χισμα τού κήπου μέ μικρότερους διαδρό- μους σέ τμήματα καλλιέργειας. Τό κέν- τρον πλαισιώσαμε άκόμη και μέ ένα όρι- ζόντιο φαρδύ διάδρομο, ό όποιος καταλή- γει σέ δύο άκρατους δεξιά και άριστερά. Σχηματίσαμε κατ' αύτόν τόν τρόπο 12 καλλιέργειμα τμήματα, δύο άνθόκηπους και τό κέντρον. Τούς άνθόκηπους χωρίσα- με επίσης όμοίως και τούς δύο, μέ ένα ρομβοειδή διάδρομο, ό όποιος δημιούργη τέσσερα όρθογώνια τρίγωνα έξωτερικά και ένα ρομβοειδές επίσης σχήμα έσωτερι- κά. Τό κέντρον δέ κάθε άνθόκηπου τό έ- ξάραμε μέ ένα κυκλικό σχήμα μασοβή.

Αύτή ή δουλειά δημιουργήθηκε πέρυσι, όσον άφορά τήν δημιούργια του από τεχ- νικής πλευράς. Φυτέψαμε επίσης τήν άρχή δένδρα, όπως άνακατευτήκαμε, και όλες αύτές οϊ δουλειές τέλεσαν άπό τήν άρχή χωρίς πέρυσι νά αίσθανθώ τήν χαρά

της καλλιεργείας του κήπου και τις ωφέλειές του.

Αυτό όμως το πετύχαμε φέτος. 'Απ' την αρχή της σχολικής χρονιάς συλλάβαμε ένα σχέδιο και μία πορεία δουλειάς, όσον αφορά την καλλιεργεία του. Τίποτε δεν κάναμε χωρίς να υπολογίσουμε γιατί πρέπει να γίνει έτσι και εκείνο που προσπαθήσαμε να πετύχουμε και το πετύχαμε είναι να καλλιεργήσουμε:

1) Κάθε είδος με δύο τρόπους, με τον συνηθισμένο του αγρότου και τον επιστημονικόν του γεωπόνου. Πάνω σ' αυτό το σημείο αρκετές φορές χρειαστήκαμε και την συμβουλή των γεωπόνων της 'Επαρχίας μας κ.κ. Πατρινού και Καλογερογιάννη. 'Ετσι δίδεται η ευκαιρία στο παιδί να παρακολουθήσει, την διαφοράν της εξέλιξης και αποδόσεως που πέτυχε ή έπιστήμη, τους κάνουμε δε έρευνητικό το πνεύμα και τους αναπτύσσουμε την κρίση.

2) 'Αν και ξέραμε απ' την αρχή της χρονιάς, ότι τον κήπο μας θα τον έπεσκέπτονταν πολλοί συνάδελφοι, δεν προσπαθήσαμε καθόλου να φανερώσουμε πράγματα θεαματικά, που αυτά θα είχαν αντίκτυπο στη σωστή πρόοδο της καλλιεργείας του κήπου, δηλαδή, ενώ δουλέψαμε υπεραρκετά, αν κανείς ρίξει μία ματιά επιφανειακή ίσως να μην εύχαριστηθούν διότι, θα δούν δύο τμήματα γυμνά από πράσινο, όμως μείζεν δεν θα έχουν εύχαριστώντας το επιφανειακό κοίταγμα να συγκεντρώσουμε σε ένα τμήμα το (πολύ) δύο και εκείνα άκρια, την ανοιξιότατη καλλιεργεία και να φυτέψουμε ως επί το πλείστον φυτά που τώρα θα είχαν ύψος και χρώμα εξαιρετικό, στα περισσότερα τμήματα.

3) Κανονίσαμε τα φυτά που η ανάπτυξη τους δημιουργεί ανομοιομορφία, να μη είναι μαζί. 'Ετσι βάλαμε στη μία πλευρά φακές, σκόρδα, κρομμύδια και ρεβύθια που έχουν το ίδιο ανάστημα και σιτάρι, καλαμπόκι, κουκιά και άμπέλι στην δυτική πλευρά.

4) Προσέσαμε επίσης να μην φυτέψουμε το ίδιο φυτό στο ίδιο τυχόν μέρος όπου ήταν πέρυσι και έτσι δεν έχομε την πραγματική απόδοση.

5) 'Επειδή το χωριό, εκτός απ' την καλλιεργεία, έχει ανεπτυγμένη και την κτηνοτροφία, με την οποία πολλά παιδιά θ' ασχοληθούν φεύγοντας απ' το σχολείο, φροντίσαμε και φυτέψαμε και φυτά που χρησιμεύουν για τροφή των ζώων, ώστε αύριο να τα καλλιεργούν μόνοι τους και να μην τ' αγοράζουν.

6) Φροντίσαμε επίσης να φυτέψουμε και φυτά που δεν υπάρχουν στο χωριό όπως ρύζι (και μέρος κατάλληλο εδώ έχουν στο ποτάμι) το οποίο προμηθευθήκαμε από τη Λαμία, που να μπορούν όμως να καλ-

λιεργηθούν. Καθώς και μία ποιότητα καλαμποκιού που προμηθευθήκαμε από τα έργα Ξυνιάδος. Φυτέψαμε επίσης και φυστίκι κ.ά. των οποίων η καλλιεργεία δεν γίνεται σε εύρεία κλίμακα, βαμβάκι, πατάκες, και κηπουρικά, τα οποία ο τόπος δύναται να παραγάγει, οι κάτοικοι όμως τα προμηθεύονται απ' τον Τύρναβο και

7) 'Αρχίζοντας είχαμε πάντα υπ' όψιν μας, σκόπιμα, να δημιουργούμε και ώριμες τμηματικές στο κάθε είδος άποτυχίες, για να μπορούμε να βρίσκουμε καλύτερα το σωστό τρόπο, καθώς και τι δεν έπρεπε να γίνει. Τουτό έγινόνταν πάντα εν άγνοιά των μαθητών.

'Ετσι έχοντας όλα αυτά υπ' όψιν κάναμε το ξεκίνημα στην εργασία. 'Ο κήπος έπειτα απ' την θερινή εγκατάλειψη ήτο σε πολύ άσχημη κατάσταση είχε χορταριάσει ολόκληρος. Κατ' αρχάς έπρεπε να του κάνομε ένα γενικό ξεκαθάρισμα, ούτως ώστε να φανή η πραγματική του όψη, να δώσουμε δηλαδή, την όψη του παρατημένου νεκροταφείου, όπως πολύ όρθα τον παρομοίωσε ένας μαθητής. Βάλαμε λοιπόν ένα φθινοπωριτικό απόγευμα όλους τους μαθητές μέσα. Τα παιδιά μανιασμένα άρχισαν να ξεριζώνουν χορτάρια, όμως μερικά κουράστηκαν σύντομα, και άλλα παραινέθηκαν για την ολιγωρίαν μερικόν.

'Ετσι δημιουργήσαμε στα παιδιά συνθήκες, ώστε μόνα τους θέλησαν να γίνουν καταμερισμός δουλειάς, να χωριστούν δηλαδή σε ομάδες και κάθε μία ν' αναλάβει το τμήμα της. Σε γενική δε συγκέντρωση, κατόπιν συζήτησεως, καταλήξαμε να χωριστούν σε ομάδες, ομάδες δε και ομάδες να έχουν απ' όλη την τάξη, τα δε μέλη της κάθε ομάδας να είναι απ' όλες τις τάξεις, καθώς και στην κατανομή να ληφθούν υπ' όψιν οι δυνατόι και αδύνατοι, να μοιραστούν εξ ίσου. 'Αναγνώρισαν δε τα ίδια τα παιδιά σάν καθηκόν τους να ύπακούουν τον ομάδρχη τους, ότι θα πρέπει να υπολογίζουν την θέλησιν του καθ' ενός και να μην αξιούν εργασίαν έντονότερη των δυνάμεων από κάθε μέλος της ομάδος. Συζητήσαμε δε και για τα όφελή της τέτοιας εργασίας, ότι δημιουργείται έτσι μία άμυλλα ευγενής, μεταξύ τους, ότι η κάθε ομάδα θα σέβεται τις άλλες ακόμη δε έπειδή η εργασία της κάθε ομάδος ενδιαφέρει και τις άλλες, να κρατούν, και ώρισμένες σημειώσεις, ούτως ώστε να μπορεί η ομάδρχης ν' αναπτύσσει σε άλλη ομάδα την δράσιν της, καθώς και σε τυχόν έπισκέπτας, ότι θα πρέπει να βοηθούνται μεταξύ τους. Βγάλαμε δε επί πλέον μία ομάδα υπεύθυνη εργάσιων και από όλες τις ομάδες βγάλαμε δύο παιδιά και δύο κορίτσια, τα οποία άπετέλεσαν την έπιτροπή κήπου,

την όποια όλοι, άναγνώρισαν. Σκοπό αυτή θα έχη να κρατά το βιβλίο κήπου και την ευθύνη της γενικής δουλειάς στον κήπο, όπως διαδρόμους κλπ. Τέλος δε ώρισαμε το τμήμα της κάθε ομάδος δίνοντας στις ομάδες των κοριτσιών τμήματα που ταιριάζαν περισσότερον στο φύλο τους, όπως άνθοκήπους κλπ.

Δέν παρολεύω ν' αναφέρω την χαράν των μαθητών όταν τους χωρίσαμε, τα σχόλια, τις συζητήσεις, τις επιδιώξεις κλπ. γύρω από το τμήμα της ομάδας. Με αυτόν τον τρόπο εργασίας διεπιστώσαμε την μεγάλην χαράν, την όρεξη και τον ζήλον του παιδιού καθώς και την σοβαρότητα που δίνει, στην εργασία που θα του ανατεθή. Το γεγονός αυτό κ. συνάδελφοι μου έφερε προσωπικά ίδιαίτερην συγκίνησιν. Δημιουργείται δε μεταξύ τους το πνεύμα της όμοδικής εργασίας, το πνεύμα της έμπιστοσύνης άτομου εις άτομον, η κοινωνικότητα των άτόμων, πράγματα σπουδαία στην αύριανή τους ζωή.

'Η δουλειά μας πιά κ. συνάδελφοι μπαίνει στην κανονική της ροή. Τα είδη που άπεφασίσαμε και βάλαμε είναι τα έξης—άμπέλι—3 ποικιλίες σιτάρι—κουκιά—δύο ποικιλίες καλαμπόκι (σημειώσις άρσενικό) δύο ποικιλίες βαμβάκι—σιγάμι—πατάτες—φυστίκια—ντομάτες—μελιτζάνες—μάμινες—πιπεριές—κολοκυθίες—άγγουριές—καρπούζιες—πεπονιές—μαϊντανό—σπανάκι—ρόβι—λαθοόρι—λεμονοειδή—ποικιλία χόρτου για ζωά—ρεβύθια—κρομμύδια—μαρούλια—σκόρδα—καπνό—φακές—ρύζι και λουλούδια γιαφορά—όπως πανσέδες—λύκους—μαργαρίτες—λεβαντίνη—κρίνους κλπ καθώς και φυτώριο από πυρακάνθους και άμυθαλιές και δύο συκιές μεταφυτευμένες πάνω στις όποιες άργότερα θα διδάξουμε τον ένοφθαλμισμό.

Τώρα θα σάς από δύο λόγια για το κάθε τμήμα καθώς και συμπεράσματα από σκόπιμες δοκιμές άποτυχιών καθώς και για τα έμπόδια που συναντήσαμε.

Το άμπέλι μας το φυτέψαμε πέρυσι, βάλαμε άγρια κλήματα 20 και 4 ήμερα. Τα άγρια τα έμβολιάσαμε φέτος απ' τα όποια πολλά πιάσαν, δηλαδή πετάξαν βλαστούς. Οι ποικιλίες τις όποιες διαλέξαμε είναι ντεπαντική, ροζάκι, μοσχάτο. Με την διαφορά λοιπόν αυτή των ποικιλιών καθώς και των 4 ριζών ήμερων κλημάτων μας δίδεται η ευκαιρία να παρακολουθήσουμε.

α) Την άρρώστια της φυλλοξήρας αν τυχόν παρουσιαστή στα ήμερα.

β) Τον χρόνον καρποφορίας των ήμερων ριζών καθώς και των άγρίων άφουμπολιάστων κλπ. και

γ) Τόν χρόνο αποδόσεως και την ποσότητα της κάθε ποικιλίας. Αυτά φυσικά

δεν τα είδαν ακόμη οι φετεινοί μαθητές. Είναι δε αυτά πράγματα όχι και πολύ άγνωστα στους χωρικούς άμπελουργούς. Προβλέπουμε επίσης στα κλήματα αυτά να δημιουργήσουμε και άλλες συνθήκες άναπτύξεως και καλλιεργείας που εδώ ακόμη δεν γίνονται ήτοι:

α) 'Εδώ όπως παρατηρείται καλλιεργούν όλοι χαμηλά άμπέλια δηλαδή το κλάδευμα που τους κάνομε δεν τους άφίνει να δημιουργήσουν κορμό μεγάλο—θα φτιάξουμε λοιπόν μία σειρά τέτοια.

β) μία σειρά θ' άφίσουμε ν' αναπτύξει κορμό 60 πόντους και από εκεί θα γίνη η διακλάδωσις και η καρποφορία. Κέρδος που προβλέπεται έν σχέσει με το πρώτο σύστημα είναι ότι έτσι άερίζονται καλύτερα τα σταφύλια, δεν άκουμπούν στο χώμα να σαπίζουν.

γ) Δεν μπορούν όλα τα ζωά να τα φτάσουν και να τα φάνε.

δ) Δεν λερώνουν με λάσπη από τυχόν βροχή διότι θα βρίσκονται ψηλότερα.

ε) Καλλιεργούνται με μεγαλύτερη ευκολία και όταν το χωράφι είναι γερό έχομε μεγαλύτερη απόδοσι.

στ) 'Αλλη σειρά θα φτιάξουμε με πασάλους γερούς τους όποιους θα συνδέσουμε με δύο-τρία σύρματα πάνω στα όποια θα δεθούν βέργες από κλήματα δημιουργώντας έτσι σύστημα κρεβατινας. 'Από αυτό το σύστημα έλπίζομε τεράστια άπόδοσι, άπαιτεί όμως γερό έδαφος το όποιον αν δεν μας βοηθήσει θα το ένισχύσουμε έμεις με λιπάσματα, θα τους διδάξουμε επίσης κλάδευμα καλό, καθώς και πιο σωστή καλλιέργεια και περιποίηση όπως πέταμα της παλιάς φλούδας που αυτή δεν γίνεται σε κανένα άμπέλι εδώ. Εύνόητον είναι σ' όλα αυτά ότι θα συμβουλευόμαστε τους ειδικούς, όπου πιστεύομε ότι ύστερομε.

Ερχόμαστε κατά σειράν στο σιτάρι. Σιτάρι βάλαμε τρεις ποικιλίες, μία από αυτό που καλλιεργείται στο χωριό και δύο άλλες νούμερο 30.082, 85.067.

'Η σπορά έγινε και κοινή και γραμμική για να μπορούν οι μαθητές να παρακολουθήσουν τις διαφορές όφελους.

Πρίν σπαρή λιπάνουμε το μέρος, η λίπανση έγινε από έμένα, όπου σκόπιμα σε μερικές μεριές δεν έριξα λιπάσμα. Όταν άργότερα έγινε η φύτευση και η ανάπτυξη, παρατηρήσαμε την τεράστια διαφορά όσον άφορά την ανάπτυξη του λιπασμένου με το μη λιπασμένο μέρος. 'Εγινε σχετική διαπίστωση από τα παιδιά και τουτό το διορθώσαμε ως έξης, κατά την ανοιξιότατη λίπανση: λιπάνουμε τα αδύνατα μέρη και έτσι στο πειραματικό μέρος φέραμε τον ίσολογισμό. Παρατηρήσαμε επίσης ότι ένα από τα νούμερα παρου-

σίασε τεράστια ανάπτυξη μέσα στις ίδιες συνθήκες με τ' άλλα, και χρειάστηκε επί πλέον από τα άλλα δύο ψαλιδίσματα. "Όσον αφορά το μέγεθος ταύ σταχυού δεν παρετήρησαμε την διαφορά. Συμφέρει λοιπόν η σπορά της ποικιλίας αυτής εάν βεβαίως η τακτική βοσκή του δεν εμποδίζει στην απόδοσή του, άλλως όχι, διότι η ανάπτυξη του καθώς και το λίγο λεπτότερο κοτσάνι του το κάνουν πιο ευαίσθητο στις βροχές και στον άνεμο. Παραλείπουμε δέ ν' αναφέρουμε τον τρόπο καλλιεργείας όσον αφορά το σκάψιμο κλπ. Ράντισμα δέ με ζιζανιοκτόνο δεν έγινε διότι δεν παρήσθη ανάγκη.

Το τρίτο κατά σειράν τμήμα το βάλαμε κουκιά. Έκει όλος τυχαίως οι κόττες της γειτονιάς δημιούργησαν συνθήκες παρατηρήσεως όρισμένων γεγονότων. Σκάψιμο, σπορά κλπ. έγινε κανονικά, όμως συχνά διώχναμε τις κόττες από μέσα. Έτσι μετά από λίγες ημέρες, ενώ μερικά φυτρώσανε, άλλα όχι και άλλα είχαν το φυτό κομμένο απ' έξω. Ανγκαστήκαμε και δημιουργήσαμε πρώιμη και δψιμοσπρά. "Όμως το συχνό σκάψιμο αυτών των καυστερημένων φυτών καθώς και το συχνό πότισμα απ' ενός, απ' έτερου δέ οι καιρικές συνθήκες (κρύο) για τα πρώιμότερα, που τα έμποδισαν να μεγαλώσουν, μάς έκανε να δημιουργήσουμε αυτά κατά τέτοιον τρόπο ώστε να νομίζη κανείς ότι δεν έχουν διαφορά στην σπορά. Τελευταίως μάς παρουσιάστηκε και λίγη μελίγκρα, αλλά επειδή δεν μπορούσε να κάνει ζημία, κόψαμε μόνον ώρισμένες κορφές για να περιορίσουμε την μετάδοσή της.

Στο τμήμα του καλαμποκιού έχουμε δύο ποικιλίες, ή μία εγχώρια και ή άλλη ή οποία δίδει καλαμπόκι με χίλια σπυριά κάθε κορμός, που καλλιεργήθηκε πέρυσι στην Ξυνιάδα και τουτό διακρίνεται σε άρσενικό που το έξω μέρος του σπυριού είναι ίσιο και θηλυκό που το έξω μέρος φέρει μία λακουβίτσα. Για σπόρο είναι κατάλληλο το θηλυκό, όμως κάθε χρονιά θα πρέπει το θηλυκό να προέρχεται από γονιμοποίηση με άρσενικό για να ξανασπαρή. Βάζουμε δηλαδή μία σειρά θηλυκό και μία άρσενικό και όταν ανθίζουν, κόβουν το άνθος από την μία σειρά και από την άλλη το άφίνουν. Έτσι η γονιμοποίηση στο μόν κομμένο θα μάς δώσει, θηλυκό, στο δέ άκοπο άρσενικό.

Έν συνεχεία ερχόμαστε στο τμήμα βαμβάκιου και σισαμιού για τα οποία δεν έχουμε τίποτε να πούμε, καθότι δεν φυτρώσανε ακόμη. Το τμήμα πατατών καθώς και του φυσιτικού το όποιον τώρα φυτρώνει, δεν έχουμε επίσης να πούμε τίποτα, εκτός απ' την κανονική καλλιέργεια και ανάπτυξη. Επίσης και στα τμήματα

της φακής, σκόρδων, λαθουριού, σπανακιού και κηπουρικών, εκτός απ' το των κρομμυδιών όπου η φύτευση έγινε πρώιμη και αντί να έχουμε απόδοση σε κρομμύδια φαγητού, βγήκαν σχεδόν όλα άρσενικά, τούτο μόν κατ' αρχάς έγινε έν άγνοία μας, όταν δέ το αντίληφθήκαμε ήτο άργά, όμως κατόπιν συμβουλής γεωπόνου, κόψαμε από μερικά τις ντουντούκες μήπως γυρίζοντας ο χυμός κάτω δημιουργηθή κεφάλι.

Επίσης και το τμήμα των ρεβυθιών το ξανασπείραμε, διότι τα πρώτα άπερίσκεπτα τα λιπάνανε και τα κάψαμε, ύποβοήθησαν σε τούτο και οι παγωνιές.

Στους άνθόκηπους δεν κάναμε όμοιομορφη φύτευση και στους δύο διαφόρων λουλουδιών απ' τα όποια, μερικά αγοράσαμε απ' την Λάρισσα, πολλά δέ έμεις οι ίδιοι δημιουργήσαμε από σπόρους σε γλάστρες. Σε γλάστρες επίσης δημιουργήσαμε και είδη κηπουρικών, όπως ντομάτες, πιπεριές και μελιτζάνες.

Στα σχήματα δέ, φυτέψαμε λεβαντίνη, ούτως ώστε μεγαλώντας να γίνη όμορφος ο διαχωρισμός των τμημάτων, πλάι δέ του κεντρικού διαδρόμου καθώς και της κεντρικής εισόδου των άνθοκηπων, φυτέψαμε τριανταφυλλίες και καναρίνι, επίσης δέ στα τρίγωνα του κέντρου σπείραμε τριφύλλι και στις δύο πρώτες γωνιές δύο πυρακάνθους.

Έπειδή δέ ή Ελλάδα μας εξελίσσεται σαν χώρα γεωργική και έρχεται σάν απαραίτητα απ' ενός μόν για τον γεωργό συνδεδεμένη ή ανάπτυξη της περιστροφείας, όρνιθοτροφείας και κοινκλοτροφείας, απ' έτερου δέ ή άξια του ως μέσον διδασκαλίας και γενικής εργασίας του σχολείου, έχει σπουδαία σημασία, δεν παραλείψαμε ν' αναπτύξουμε και αυτά, ύψώνοντας τον περιστεριώνα στο κέντρον του κήπου, δημιουργώντας έτσι ένα όμορφο θέαμα, κάτωθεν δέ του όποιου φτιάξαμε μία μικρή στερνίτσα για ψάρια.

Συμπληρώνοντας δέ από καλλιτεχνικής πλευράς την εμφάνιση, περιφράξαμε το κέντρον και το μεταξύ κέντρου και εισόδου, καθώς και στο μεταξύ των δύο άνθοκηπων διάστημα κάναμε διαδρόμους με καλάμια, τα όποια χρωμάτισαμε λευκά.

Έκείνο όμως το όποιον δίδει και προβλέπομεν ότι θα δώσει ζωή και χάρη τόσο στην εμφάνιση του κήπου, όσο και του σχολείου σάν σύνολο είναι τα καρποφόρα δένδρα. Έξήντα έχουμε φυτέψει συνολικά κατά ίσα διαστήματα στον περίγυρο του κήπου και έν συνεχεία του προαυλίου του σχολείου, από διάφορες ποικιλίες δένδρων και ποικιλίες του ίδιου δένδρου, όπως έληές, μηλιές, άχλαδιές, βερυκοκιές, ροδακινιές, δαμασκηνιές, βυσινιές, ροδιές, μία σικιά και μία κυδωνιά, την περιποίη-

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Του κ. ΣΤ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ Δ)τού Σχολ. Θ)κης

1. Το Νέο και το Παλιό Σχολείο

Έδω και δύο δεκαετίες και περισσότερο, ξοδεύθηκε αρκετή μελάνη και πολύτιμη ένκεφαλική φαία ούσία για να καθορισθή ο σκοπός, το περιεχόμενο και γενικά ή ούσία του Νέου Σχολείου, που πήρε πολλές όνομασίες, όπως λ.χ. Σχολείο της Ζωής, της Δράσης, Πράξης, Αύτενεργείας, Έργασίας κλπ.

Τελικά στη Παιδαγωγική έπεκράτησε ό όρος «Σχολείο Έργασίας» με την ευρύτερη σημασία του νέου, διαφορετικού, γι' αυτό λέγεται από πολλούς παιδαγωγούς και διδύλους «Νέο Σχολείο».

ση των όποιων προσέχουμε συστηματικά, για να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε κατά το ύποδειγματικόν στους κατοίκους του χωριού.

Γενικά ό κήπος μας είναι στη γένεσή του ακόμη, οι δυσκολίες, που συναντούμε απ' όλες τις πλευρές είναι μεγάλες άν ληφθή ύπ' όψιν, ότι από άπόψεως έργαλείων το σχολείο μας διαθέτει μόνον μία τσάπα, μία τσουγκράνα, και δύο τρία σκαλιστήρακια.

Οικονομική εύχέρεια δεν έχουμε για να μπορέσουμε ν' αναπτύξουμε την όρνιθοτροφεία για την όποια φτιάξαμε το όκημα. "Ότι φτιάξαμε και ότι χρειαστήκαμε ν' αγοράσουμε τ' αγοράσαμε από χρήματα που τα ίδια τα παιδιά μαζέψανε κατά τις έορτές των Χριστουγέννων από τα κάλαντα και από μία λαχειοφόρο αγορά που κάναμε κατά τον Εύαγγελισμό. Έτσι ή οικονομική έλλειψη απ' ενός αλλά και ό χρόνος απ' έτερου, διότι έφέτος έπισκευάσαμε και το κατεστραμένο σχολείο μας, μάς δημιούργη ή παρακάτω ακόμη έπιδιώξεις.

α) Την συστηματική ανάπτυξη της όρνιθοτροφείας που φέτος δεν κατορθώσαμε. β) Την πιο καλή και συστηματική εξέλιξη της περιστεριοτροφείας και κοινκλοτροφείας, γ) Την προμήθεια και πρόοδο μελισσών που είναι χρησιμώτατες όσον αφορά και το σχολείο και τους κατοίκους. δ) Την ανάπτυξη της βορείας πλευράς του προαυλίου με πεδικά στα όποια φέτος είχαμε άποτυχία, ε) Την μόνιμη εγκατάσταση δια σωλήνων νερού για τον κήπο και το σχολείο και την κατασκευή συντριβανιού μικρού στην μικρή στερνίτσα του κέντρου. στ) Την κανονική περίφραξη της δυτικής και νοτίας πλευράς καθώς και της βορείας

Η σύγχρονη παιδαγωγική ξεχωρίζει για καλά απ' την παλιά με τη μάχη και τον συνεχή άγώνα της ένάντια στη παλιά.

Το Νέο Σχολείο, το λεγόμενο σύγχρονο Σχολείο εργασίας, αγωνίζεται ένάντια στο σχολείο της παθητικής μθησης, της λογοκοπίας, της μηχανικής, κατανγκαστικής διδαχτικής δράσης, για να δημιουργήση και να διαπλάση ανθρώπους ζωντανούς, δραστήριους, ένεργητικούς, ώφελίμους στο σύνολο και στον έαυτό τους, με δυνατή θέληση.

Παιδαγωγοί μεγάλοι, ξένοι και δικοί μας, άσχοληθήκανε φαρδιά-πλατειά με τις παιδαγωγικές και ψυχολογικοδιδαχτι-

του κήπου με σήττα που να έμποδίζει στις κόττες του χωριού κλπ. ζώα να μπαίνουν μέσα και η) Έπειδή τόσο οι άνθοκηποι όσον και το κέντρον και όλος ό κήπος γενικά θα έχει έπισκέπτες, προβλέπεται ή τοποθέτηση τεσσάρων παγκαίων στις 4 έσωτερικές άκρες του κεντρικού κυκλικού διαδρόμου όπου θα μπορούν ν' άναπαύονται και να συζητούν οι έπισκέπται.

Την τελειωτική του δέ μορφή θα πάρη, όταν μεγαλώσουν τα δένδρα και τα μόνιμα καλοποτικά φυτά, όπως, τριανταφυλλίες, καναρίνια, πυρακάνθοι, πασχαλιές κλπ. καθώς και όταν γίνη ή αντικατάσταση των καλαμιών στον κεντρικό διάδρομο.

Η δουλειά που απαιτείται είναι πολύ μεγάλη αλλά ή άξια της δημιουργίας ενός σχολικού κήπου είναι τέτοια, ώστε επιβάλλεται ή δημιουργία του.

Φρονούμεν ότι υπό όλων συνδύλων θα πρέπει να καταβληθή προσπάθεια να γίνη, για να μπορή και το σχολείο να καρπωθή και τις ύπολοιπες ώφέλειές του, αλλά και στο χωριό να είναι ένα στολίδι και ένα κέντρον που θα σκορπά τις νέες γεωργικές προόδους της έπιστήμης.

Σημ. «Ν. Σ.». Συγκρίνουμε τον έργατικό συνάδελφο για τις προσπάθειές του. Η δημιουργία Σχολικού Κήπου είναι ένα από τα πρώτα καθήκοντα των δασκάλων στα άγροτικά μας σχολεία. Μπορεί ή έκθεση πεπραγμένων του κ. συνδύλου να είναι κάπως άπλοική. Η έργασία του όμως είναι περίφημη. Κι όπου μιλούν τα έργα, καμιά άξια δεν έχουν τα λόγια. Το εύχόμαστε να συνεχίση γιατί ή έπιτυχία θα έπιστέψει τελικά στην ώραία του προσπάθειας. Χ. Π.

Γ. ΜΠΟΥΚΑΣ

κές αρχές του Νέου Σχολείου και με το περιεχόμενο της ουσίας και της διαφοράς του με το παλιό σχολείο της αδράνειας, της μηχανικής μάθησης, του βερμπαλισμού.

Τα ψυχολογικά και παιδαγωγικά θέματα του Νέου Σχολείου, οι διαφορές του με το παλιό και το αληθινό του περιεχόμενο, άπασχολήσαν την στήλη πολλών παιδαγωγικών, ξένων και Έλληνικών περιοδικών, ήταν το θέμα πολλών παιδαγωγικών συνεδρίων και συγκεντρώσεων των εκπαιδευτικών και αρμοδίων παιδαγωγικών αρχών και μέχρι σήμερα εξακολουθεί να πασχολεί την οικογένεια των διδίων της Πατρίδας μας.

Τιμή, έπαινος και βαθυστόχαστη γνώμωνσή, συγκερασμένη με διάπυρο θαυμασμό, αφήνει δε όλους αυτούς τους πρωτοπόρους και σταυροφόρους της Νέας Παιδαγωγικής και Διδακτικής Έπιστήμης. Οι διαφορές των δύο σχολείων, του Παλιού και του Νέου, είναι ουσιαστικές, βασικές, ριζικές στα εξής γενικά σημεία τους:

1) Στο σκοπό της Άγωγής και Διδακτικής.

2) Στον τρόπο (τη μέθοδο) της μετάδοσης της ύλης (των γνώσεων).

3) Στις γενικές Διδακτικές αρχές, που συνοψίζονται στις μερικότερες αρχές α) 'Η αρχή της αυτενέργειας β) 'Η αρχή της εποπτείας γ) 'Η αρχή της έρ-
γασίας (χειριού — πνεύματος δ) 'Η αρχή της ελεύθερης πνευματικής εργασίας ε) 'Η αρχή της Ζωής και στ) 'Η αρχή της καλλιέργειας της ατομικότητας, που περιλαμβάνεται στο σύνθημα: Ξεκινάτε από το παιδί, που έγινε παιδαγωγικό έ-
ξωμα της σύγχρονης παιδαγωγικής επιστήμης, γιατί, κατά την γνώμη και την πίστη των παιδαγωγών της ύψηλου, σάν αφετηρία, σάν επίκεντρο, σάν ψυχή δ-
λων των προσπαθειών μας που όλοι μας κάνουμε για την καλύτερη, πρόοδο και αγαγέννηση της Παιδείας και του πολιτισμού μας, πρέπει να είναι το παι-
δαγωγικό μας έμβλημα: «Ξεκινάτε από το παιδί», πράγμα που διεκήρυξε και ο συγγραφέας του Αιμιλίου Γάλλος παι-
δαγωγός Ρουσσώ: «Δέν γνωρίζουμε το παιδί. Νά γνωρίσουμε το παιδί, τον τρό-
φμό μας, να πάρουμε μία συνολική ε-
ικόνα της ψυχής, της ατομικότητας του παιδιού». Και ή αυτή «Ξεκινάτε από το παιδί» επαναλαμβάνεται πολύ συχνά από Γάλλους, Γερμανούς και Έλ-
ληνες παιδαγωγούς, στο βήμα των εκ-
παιδευτικών περιοδικών και συνεδρίων της πατρίδας μας. Γι' αυτό κι' ή άρ-
χή αυτή, κατά την αντίληψη όλων μας είναι πρώτη και στο σημείο του της Γενικής Παιδαγωγικής αρχής, πρέπει να

προσέξουμε καλά το παιδί, το Έλληνό-
πουλο, να το γνωρίσουμε πολύπλευρα
και κατόπιν να ρυθμίσουμε και να προσαρ-
μόσουμε την σχολική μας εργασία σύμ-
φωνα με τις φυσικές, βιολογικές και ψυ-
χικές απαιτήσεις, την δυναμικότητα και
τά διαφέροντα του παιδιού, τα κίνητρα
κάθε άγωγής και διδγίας που άποφέρου-
νε πλουσιοπάροχους καρπούς.

Δέν επιδιόκουμε ν' αναλύσουμε στις
λεπτομέρειές τους κάθε διαφορά και άρ-
χή, γιατί ή εργασία αυτή θέλει χρόνο
και χώρο, που δέν είναι στο σκοπόν της
σύντομης τούτης μελέτης μας.

Υπάρχει εύτυχως άφθονη βιβλιογρα-
φία, ξένη και έγχωρια, όπου ό καθένας
μας μπορεί να πάρη και ν' άντλήση δι-
δάγματα πλούσια, πολύτιμα, άρκει να
έχη θέληση, έφεση και ψυχική δίψα για
επιμόρφωσή του.

2. Προσανατολισμός ψυχής και σκέψης

Άσφαλώς κανένας μας δέν γεννήθηκε
Παιδαγωγός και Δάσκαλος άριστος, άλ-
λά γίνεται με το πέρασμα του χρόνου,
με τη μελέτη, με τη Διδακτική τέχνη,
με τη σχολική πείρα, με τη κοινωνική
ζωή.

Ούτε όλοι μας μπορέσαμε να μάθου-
με, ή να χωνέσουμε καλά στο έπακρο,
όλες τις παιδαγωγικές αρχές και μέθο-
δες του Νέου Σχολείου, μέσα στα Διδ-
λεία και τις Ακαδημίες. Άλλωστε άλ-
λο πράγμα είναι ή θεωρία και άλλο ή
πράξη, ή ατομική πείρα, που διδάσκει
πάμπολλα και γερά όλα τα ζητήματα
της ζωής μας. Τούτο όμως δέν μάς άπο-
κλείει να προσανατολισθούμε πάντοτε
ψυχικά και πνευματικά προς τις νεώτε-
ρες και συγχρονισμένες παιδαγωγικές
θεωρίες και αρχές, ν' αναβαπτισθούμε
με πίστη και ζήλο στην κολυμβήθρα του
Νέου Σχολείου άρκει μόνο να μη θεωρη-
θούμε καθυστερημένοι και άσυγχρόνιστοι,
διά να μη ζούμε έξω του χρόνου και τό-
που, μακριά από την έλληνική σύγχρο-
νη πραγματικότητα. Εύτυχώς στο ση-
μείο αυτό έχουμε πλούσια έλληνική,
συγχρονισμένη παιδαγωγική βιβλιογρα-
φία και καλά περιοδικά, μέσα στα ό-
ποια ξεχωρίζει και λάμπει σάν βιβλικό
άστέρι το «Νέο Σχολείο» του έκλεκτου
μας συναδέλφου κ. Χάρη Πάτση.

Αντιλαμβάνομαι και είμαι γνώστης
της πραγματικότητας των φτωχών διδα-
σκαλικών μας βαλάντιων, αλλά μη ξε-
χνούμε ότι κοντά στη καλή θέληση και
διάθεση χρειάζεται και λίγη θυσία, άτο-
μική και όλική, γιατί, όπως έλεγαν οι
πρόγονοί μας, «Μπροστά στις άρετές,
οι Θεοί βάλανε κόπο, ιδρώτα, θυσία, ά-
γωνα. Άνηφορικός είναι ό δρόμος που
όδηγεί στο Άγαθό και στην Άρετή».

ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ Α' ΚΑΙ Β' ΤΑΞΗ

Τού κ. ΔΗΜ. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ Δ)τού Σχ. Καλαμπάκας

Υπό την προεδρία του Έπιθεωρητού
Καλαμπάκας κ. Κων. Κων. Πλακούτση,
συνεκροτήθη την 21ην και 22αν Άπρι-
λίου 1954, τοπικών παιδαγωγικών συ-
νεδρίων εις τό όποιον παρέστησαν
όλοι οι συνάδελφοι της Περιφέρειας
μας. Τούτο έτίμησαν και ό Γενικός
Έπιθεωρητής Αρρίσης τότε και σήμε-
ρον Άθηνών κ. Εύάγ. Παπαϊωάννου,
ό Έπιθεωρητής Τρικάλων κ. Δημό-
πουλος και πολλοί συνάδελφοι της
ριφέρειας του.

Στό συνέδριο έγιναν τρεις ύποδειγμα-
τικές διδασκαλίες. Για μία τους διε-
τέθη δίδρον, για την Ένιαία στις
συνδιδασκόμενες Α' και Β' τάξεις
του σχολείου Καλαμπάκας, την όποια
παραθέτομε.

—Στόν τοίχο δείχνει ένας ήμεροδεί-
χτης άρκετά μεγάτος «Μ. ΤΡΙΤΗ 21 Α-
ΠΡΙΛΙΟΥ». Ένα παιδί διαβάζει.

ΔΙΔ. Άς πούμε παιδιά τά νέα μας.
Όσα παιδιά κι άν μίλησαν, μάς έλεγαν
για τις άγρυπνίες που άρχισαν από προ-
χτές. Έννοείται ότι τό έξεταξόμενο κέν-
τρο «τό Πάσχα» είχε άρχισεί από τό
Σάββατο του Λαζάρου.

Άπ' τις ανακοινώσεις των παιδιών ά-
κουονόμαστε περιληπτικά την πρόταση.
«Όλος ό κόσμος πήγε πές στην έκκλη-
σία». Καλούμε έναν να γράψη την πρό-

ταση στόν πίνακα, ενώ έμείς έτοιμάζομε
ταινία με την παραπάνω πρόταση, την
όποια κολλούμε δίπλα σε φύλλο ήμερο-
δείχτη 21 Άπριλίου, σε ειδικόν πίνακα
ήμερολόγιο της τάξης» στόν όποιο ύ-
πήρχε και ή χτεσινή περιληπτική άνα-
κοίνωση. Μ. Δευτέρα 20 Άπριλίου «Χτές
στην έκκλησία πήραμε βάνια» (!) Και
προχωρούμε.

ΔΙΔ. Αυτές τις μέρες στην έκκλησία
για ποιδν άκούω, παιδιά:

Γιολάντα. Για τό Χριστό μιλούν όλοι.
ΔΙΔ. Την Κυριακή που είχε πάει ό

1. Στην κριτική που έπακολούθησε
είπώθηκε ότι την πρόταση που έγραψαν
τά παιδιά στόν πίνακα, έπρεπε να τη
γράφωμε έμείς. Σε τούτο δέν συμφώνη-
σαμε, ούτε συμφωνούμε, πιστεύοντας ότι
θα στερούσαμε τά παιδιά την ίκανοποίη-
σή τους να έκφράσουν τά ίδια και γρα-
φικώς τό δημιουργημά τους, την άνακοί-
νωσή τους. Άκούη και για τεχνικούς λό-
γους. Θέλοντας να κερδίσωμε κάτι άπ'
τόν περιορισμένο χρόνο της δίωρης διδ-
γίας μας, ώστε, όταν τά παιδιά θα γρά-
ψαν στόν πίνακα—παραλείπω την άσκη-
σή τους στη γραφή— έμείς έτοιμάσαμε
την ταινία μας, με την όποια κοντά στις
άλλες θα είχαμε τό εβδομαδιαίο ήμερο-
λόγιο της τάξης.

Δίχως κόπους, δίχως προσπάθειες, δι-
χως άγώνες, τίποτε τό καλό, τό δημιουρ-
γικό και πολιτισμένο έργο δέν γίνε-
ται, όπως μάς διδάσκει ή πραγματικότη-
τα της κοινωνικής ζωής, ή πείρα του
βίου.

Ό χειρότερος σύμβουλος κι' όδηγός
στη ζωή του ανθρώπου, συνεπώς και του
πραγματικού κι' αληθινού διδγλου, είναι
ή άδιαφορία, ή παθητικότητα και ή έλ-
λειψη ζωτικών διαφερόντων προόδου.
Μή ξεχνάμε ότι, ό σημερινός δάσκαλος
πρέπει να διαβάζει διαρκώς, σάν πρωτο-
πόρος, σάν σταυροφόρος της Άλήθειας,
της επιστήμης, της Κοινωνίας και της
ζωής, διά να καλλιεργήση την επιστήμη
του, διά να τελειοποιηθ, να αυτομορ-
φωθ, ν' αναπτύξη την πνευματική του
προϊκα, για να δράση δημιουργικά, έπι-
στημονικά, συγχρονισμένα μέσα κι' έξω
του σχολείου του, να φωτίζη και ν' ά-
κτινοβολή στο σχολείο και στη ζωή,
για ν' άνεβασθ τό άτομό του σε πνευ-
ματικό άνθρωπο, και την έλληνική κοινω-

νία σε ψηλότερα πνευματικά πεδία ζωής.
Και κάθε δάσκαλος, που έχασε την ά-
γάπη προς τό βιβλίο και προς επιμόρ-
φωση του ατόμου του, της ψυχικής και
πνευματικής του ζωής, κάθε δάσκαλος,
που δέν κάνει αναθεώρηση του προγράμ-
ματος, των μεθόδων και διδακτικής του
τέχνης, των επιστημονικών του έφοδίων
και όπλων, και παίρνει όριστικό διαζύ-
γιο από τό βιβλίο, την αυτομόρφωση και
αυτοαγωγή, νομίζομε ότι, δέν άνταπο-
κρίνεται στην άποστολή του και ζημιώ-
νει τον κλάδο και την έλληνική παιδεία,
είναι ζημία και πληγή του Δημοσίου
προούπολογισμού.

Ό μεγάλος και άειμνηστος πρόεδρος
των Ήνωμένων Πολιτειών της Άμερικής,
ό Άβραάμ Λίνκολν, έλεγε συχνά τό εξής:
«Έκείνα που έλάω να μάθω βρίσκον-
ται στα βιβλία. Ό καλύτερος φίλος μου
είναι, όποιος μου βρεί ένα βιβλίο, που
δέν έχω διαβάσει».

(Συνεχίζεται)

Χριστός:

Χρηστάκης... στην Ίερουσαλήμ, και τὸν δέχτηκαν με βάγια.

Σιούλης. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς τὴν Κυριακὴ πήραμε στὴν ἐκκλησιὰ βάγια.

Διδ. Τί εἶπαμε χτές, πὼς ἔκαναν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀγαποῦσαν τὸ Χριστό; (στὴ χτεσινὴ διδ)λία ἔμαθαν τὰ παιδιὰ τοὺς σκοποὺς καὶ ἀποφάσεις τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισσαίων).

Λεωνίδας... Νὰ πιάσουν τὸ Χριστὸ καὶ νὰ κὼν σκοτώσουν.

Διδ. Ναί, παιδιά μου. Καὶ τὸ βράδυ ποὺ θὰ πάμε στὴν ἐκκλησιὰ, πάλι γιὰ τὸ Χριστὸ θ' ἀκούσουμε. Τί λέτε σεις ὅτι θὰ διαβάσῃ τὸ βράδυ ὁ παπάς;

Μαρία. Ἄν ἔπιασαν τὸ Χριστό... Βούλα. Πῶς τὸν ἔπιασαν. Στέφος. Τί τὸν ἔκαναν. Ἐλενίτσα. Κύριε, σὲ παρακαλοῦμε, πές μας τα ἐσὺ τώρα.

Διδ. Τί θέλετε νὰ σᾶς πῶ; Χολέβα. Πῶς ἔπιασαν τὸ Χριστὸ καὶ τί τὸν ἔκαναν. Διδ. Εὐχαρίστως, παιδιά μου! Ἀκούστε λοιπόν.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ. (Κολακεύομαι νὰ πιστεῦω ὅτι ἡ διήγησή μου ἦταν ὠραία, ἡ πλησίαζε τοὺς ἀκούσαντες νὰ εἶναι τέτοια ποὺ πρέπει νὰ εἶναι μιὰ διγ)κὴ διήγηση σὲ μικρὰ μάλιστα παιδιὰ).

—Σάν αὔριο, τετάρτη, παιδιά μου, ὁ Χριστὸς μας πήρε τοὺς μαθητὲς του καὶ πῆγε σ' ἓνα σπῖτι νὰ φᾶνε κρυφά. Ἦθελε νὰ εἶναι κρυφὸ τὸ δείπνο τους αὐτό! Ἐτοίμασαν τὸ τραπέζι τους καὶ κάθησαν ὅλοι γύρω. Στὴ μέση ὁ Χρ. καὶ τριγύρω του οἱ μαθητές. Ἐκάναν τὴν προσευχὴ τους καὶ ἄρχισαν... Ἀ!!!! εἶπε ὁ Χριστὸς. Ξέρετε; Ἀπόψε ἓνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ προδώσῃ γιὰ νὰ μὲ πιάσουν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι. Ἦ!!! ἔκαναν οἱ μαθητές του καὶ κυττοῦσε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο... Ἐνας ποὺ καθόταν κοντὰ του, ἔσκυψε καὶ τὸν ρώτησε. — Ποιὸς εἶναι ὁ πρόδοτης, Κύριε; — Τώρα θὰ δῆτε εἶπε ὁ Χρ. Πῆρε τότε ἓνα κομματάκι ψωμί, τὸ βούτηξε στὸ φαγητὸ καὶ τὸ ἔδωσε στὸν Ἰούδα.

Αὐτὸς ἦταν, παιδιά μου, ὁ πρόδοτης... Ὁ Ἰούδας ἔφυγε τότε ἀμέσως καὶ πῆγε νὰ βρῇ κείνους ποὺ ἤθελαν νὰ πιάσουν τὸ Χρ. νὰ τὸν σκοτώσουν. —Φάτε, εἶπε στοὺς ἄλλους ὁ Χρ., καὶ τοὺς ἔδωκε ψωμί. —Νά, πιῆτε καὶ κρασί, ζανα, εἶπε... Ὑστερὰ ἀπὸ τὸ φαγητὸ τοὺς σηκώθηκαν καὶ ἔφυγαν. Πῆγαν σ' ἓνα μικρὸ δάσος. Νά, σάν τὸ δικό μας (λόφος δασωμένος στὴν ἀκρὴ τῆς πόλεως) στὸν Ἀηλιά... Σὲ λίγο ἔφτασαν ἐκεῖ με δαδιά, με λαμπάδες, στρατιῶτες με τὸν Ἰούδα μπροστά, καὶ ἔπιασαν τὸ Χριστό! Τὸν ἔδεσαν σφιχτὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὸ δικαστήριό καὶ τὸν δίκασαν...

—Σκοτώστε τον ἔλεγαν οἱ Ἑβραῖοι! Σταυρώστε τον! Ἄρον, ἄρον σταυρώσουν Αὐτόν, ξεφώνιζαν! Καὶ τὸν δίκασαν νὰ τὸν σκοτώσουν! Κι ἄρχισαν νὰ τὸν φτύνουν, παιδιά μου, τὸ Χρ. μας, νὰ τὸν κοροϊδεύουν, νὰ τὸν χτυποῦν! Τί τράβηξε!! Καὶ τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωί, παιδιά. Πῆραν τὸ Χρ. τὸν κρέμασαν στὸ σταυρὸ καὶ τὸν κάρφωσαν με καρφιά. Ἡ μητέρα του, ἡ Παναγίτσα μας ἔκλαιγε, ἔκλαιγε... Κι ὅσοι ἀγαποῦσαν τὸ Χρ. ἔκλαιγαν κι ἐκεῖνοι ὅλοι. Τὸ μεσημέρι ἔγειρε, ἔτσι, τὸ κεφάλι του ὁ Χρ. μας, παιδιά, καὶ ξεψύχησε! Πέθανε πάνω στὸ Σταυρό. Καὶ τότε σείστηκε ὅλη ἡ γῆ. Σκοτείνισε ὁ ἥλιος καὶ ἔπιασε βροχή. Λὲς κι ὁ μαῦρος οὐρανός, ἔκλαιγε κι αὐτός.

..Ὑστερὰ ἓνας φίλος του τὸν ξεκάρφωσε ἀπ' τὸ Σταυρὸ καὶ τὸν ἔθαψε.

Τί κλάματα! Τί κακό! Πάει ὁ Χρ. μας πέθανε καὶ τὸν ἔθαψαν!

(Διακοπὴ 1'. Στὰ μάτια τῶν παιδιῶν σηματοδοτοῦν δάκρυα, καὶ συνεχίζω).

Τὴν Κυριακὴ ὁμως, πρωί, πρωί, νάτος ζωντανός πάλι ὁ Χρ. μας. Ἀναστήθηκε, παιδιά! Χριστὸς Ἀνέστη!! Τί χαρὰ (λάμπουν τὰ παιδιὰ).

Ὑστερὰ ἀπὸ 1—2'. Διδ. Γιὰ θυμητεῖτε, παιδιά, τὴν ἱστορίαν ποὺ σᾶς εἶπα, ἔτσι με τὸ νοῦ σας, σάν νὰ τὰ βλέπετε στὸ κινηματογράφο.

Κρεμῶ τώρα μπροστά τους τὴς εἰκόνας: Ὁ μυστικὸς δειπνός, ἡ σταύρωσις, ἡ ταφή, ἡ Ἀνάστασις.

Καὶ τὰ παιδιὰ κυττάζοντας «Ἀ, Α! νὰ ὁ μυστικὸς δειπνός, νὰ ἡ σταύρωσις, νὰ ποὺ τὸν θάβουν, νὰ ἡ Ἀνάστασις.

Διδ. Αὐτὰ ποὺ βλέπομε στὴς εἰκόνας καὶ ὅσα σᾶς εἶπα ἐγὼ ποὺ ἄλλοι θὰ τὰ δοῦμε, ποὺ θὰ τ' ἀκούσαμε;

Κίτσα. στὴν ἐκκλησιὰ τὰ βράδυα αὐτὰ ποὺ θὰ πάμε στὴς ἀγρυπνίες.

Διδ. Τί δηλ. θὰ δοῦμε καὶ θ' ἀκούσωμε στὴν ἐκκλησιὰ;

Σηκώνεται ὁ Ράγκος στὸ βᾶθρο καὶ λέει σὲ συνεχή λόγῳ.

—Θ' ἀκούσαμε τὰ 12 εὐαγγέλια, θὰ δοῦμε τὴ σταύρωσιν, θὰ γίνῃ ὁ ἐπιτάφιος, τὰ μεγάλα παιδιὰ θὰ ποῦν «ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» καὶ τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου θὰ χτυπήσῃ ἡ καμπάνα καὶ θὰ πάμε ν' ἀκούσωμε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη... Κατόπιν οἱ ἄλλοι συμπληρώνουν ἢ διορθώνουν διαλεγόμενοι ἐλεύθερα, λύνουν μικροαπορίες.

Διδ. Ὁραῖα! Αὐτὰ στὴν ἐκκλησιὰ. Στὰ σπῖτια:

Ἡ Θεοδωρούλα. Στὰ σπῖτια θὰ βάψωμε αὐγά, θ' ἀγοράσωμε ἀρνιά, λαμπάδες, θὰ ζυμώσουν λαμπροκούλουρα, θὰ ρά-

φουν καινούργια ρούχα... Κι ἐδῶ σ' ἐλεύθερο διάλογο γίνεται συμπλήρωσις, δι-
 ὀρθώσις, λύονται ἀπορίες.

Διδ. Ἐσεῖς σάν καλὰ παιδιὰ ποὺ εἴστε, βοηθάτε ἕ, τὴ μητέρα. Θὰ σᾶς στείλει λοιπὸν αὐτὲς τὲς μέρες νὰ φωνίσετε βαφές, λαμπάδες. Θὰ μετρήσετε τὰ κόκκινα αὐγά! Νά. Ἄν ἔστειλε τὴν Κίτσα (Ἀ' τάξεως) ἡ μητέρα της μὲ 10 χιλιάρικα ν' ἀγοράσῃ 5 βαφές μ' ἓνα χιλιάρικο τὴ μιά, τί ρέστα θὰ τῆς ἔφερνε;

Ἄν στείλῃ ἡ μητέρα της τὴν Τσαπράκα (Β' τάξεως) νὰ βάλῃ τὸ καλάθι μὲ τὰ 20 αὐγά καὶ ἄλλα 25 γιὰ νὰ τὰ βάψουν, πόσα θὰ εἶχε ὅλα;

Πετάγονται πολλοὶ νὰ ποῦν.

Διδ. Ἐσυχάζετε. Ἐλάτε νὰ κάνωμε μαζὶ αὐτὲς τὲς δουλίτσες σάν νὰ παίζομε.

Δίνωμε ἀριθμητικὲς ἀσκήσεις στὸν πίνακα γιὰ τὴ Β' τάξη, καὶ ἐμεῖς ἀρχίζομε ἀριθμητικὴ στὴν Α'. Σ' ἓνα τραπέζι ἔχα ὁλόκληρο μαγαζὶ μὲ λαμπάδες. Σὲ σκοινὶ ἀραδιασμένα φακελάκια μὲ βαφές αὐγῶν. Κρεμασμένα στὴ γραμμὴ αὐγὰ κόκκινα, ἀπὸ κείνα ποὺ αὐτὲς τὲς μέρες στολίζουσιν τὰ ζαχαροπλαστεῖα τὴς βιτρίνες τους. Παρέκει ἓνα καλάθι μὲ αὐγά πραγματικά, ἄβαφα. Δίνω σὲ μερικὰ παιδιὰ χιλιάρικά, πεντακοσάρικα, πεντοχίλιάρικα, δεκάρικα, εικοσάρικα, καὶ ἀρχίζομε τὰ ἀριθμητικά μας παιγνίδια.

Ἐνας μικρὸς (ὁ Ράγκος) κάνει τὸν ἐμποράκο. Ἄλλοι πηγαίνουν καὶ φωνίζουν μὲ ὑποδείξεις μας, μογιές, αὐγά, λαμπάδες. Ἀνακινῶνουν στὴν τάξη τί ἔκαναν καὶ δίνουν λογαριασμό. Ὁ ἐμποράκος λογαριάζει τὴς εἰσπράξεις καὶ ὥσπου νὰ τελειώσῃ ἡ Β' τάξη τὴς σιωπῆς τῆς ἀριθμητικῆς ἀσκήσεως, ἡ Α' σὲ μιὰ χαρούμενη ἀτμόσφαιραν κάνει τὴν ἀριθμητικὴ τῆς στοὺς ἀριθμοὺς 1—20. Τώρα καὶ ἐνῶ ἡ Α' ἐργάζεται σιωπηρῶς γιὰ τὴ λύση ἀριθμητικῶν ἀσκήσεων, ἡ Β' κάνει ἀριθμητικὴ παγινωδῶς στὸ ἐμπορικὰ τῆς τάξης μας μὲ λαμπάδες, βαφές, αὐγά. Γιὰ τὴν ἀριθμητικὴν διετέθη 15λεπτο στὴν καθὲ τάξη καὶ ἔγιναν ἀσκήσεις ὅλων τῶν πράξεων.

Τὸ τελευταῖο προβληματὰ τῆς Β' τάξεως εἶναι ποὺ ἡ Κούλα ἀγόρασε ἀπ' τὸ ἐμπορικὰκι μας αὐγὰ γιὰ βάψιμο. Ρωτᾶμε λοιπὸν τὰ παιδιὰ τῆς Α' ποὺ σὲ μεταξὺ ἔχουν τελειώσῃ τὴς ἀριθμητικῆς τοὺς ἀσκήσεις στὰ τετράδια, τὰ ὁποῖα μὲ παρακαλοῦν νὰ ἐπιθεωρήσῃ, πράγμα ποὺ δὲν μοῦ ἐπιτρέπει καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς μαθητῶν (70 τῆς Α'—12 τῆς Β'). Τοὺς τὸ ὑπόσχομαι ὁμως γιὰ ἄλλη ὥρα.

Ρωτῶ, ἐπαναλαμβάνω, τὰ παιδιὰ τῆς Α' τάξεως, γιὰ νὰ κάνω—ἄς ποῦμε—τὴν ἔνωση τῶν δύο τάξεων.

Διδ. Τ' αὐγὰ ποὺ πῆρε ἡ Κούλα πότε θὰ τὰ βάψῃ;¹

Σταυρούλα (Α' τάξεως)... Τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ.

Διδ. Ναί. Ἀρνὶ πότε θὰ πάρωμε; ποῖος θὰ τ' ἀγοράσῃ;

Λαγοῦδη. Ὁ πατέρας, τὴ Μ. Παρασκευὴ ποὺ θὰ φέρουν οἱ χωρικοὶ στὴν ἀγορά.

Διδ. Ναί! Ὁραῖα! Τὴν Μ. Παρασκευὴν τὰ κορίτσια τί θὰ κάνουν;

Μορινέλα. Θὰ μαζέψωμε λουλούδια, νὰ στολίσωμε τὸν Ἐπιτάφιο.

Διδ. Καλὰ, μὰ τ' ἀγόρια τί θὰ κάνουν τὸ πρωὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς;

Ἀλεξιάδης. Θὰ τραγουδήσωμε στὰ σπῖτια τὸ «Σήμερα μαῦρος οὐρανός».

Διδ. Ποιὸ ἀπὸ σᾶς θὰ πᾶνε νὰ τραγουδήσουν; Ὅλοι σηκώνουν χέρια.

Διδ. Νὰ ρθῇ ὁ Χρηστάκης μὲ τὴν παρέα του νὰ μᾶς τὸ τραγουδήσουν κι ἐδῶ. Τραγουδοῦν 4 τὸ «Σήμερα μαῦρος οὐρανός». Τοὺς τὸ λέω καὶ ἐγώ. Τώρα ὅλοι μαζί σιγά. Πάλι ἐγώ. Ἄλλη μιὰ πορέα. Τώρα ὅλοι μαζί δυνατώτερα. Μιὰ πτέρυγα. Ἡ ἄλλη. Ὅλοι μαζί πάλι.

Ἐπρεπε ὁμως νὰ βγοῦμε διάλειμμα, καὶ δὲν κάλεσα μιὰ παρέα παιδιῶν τῆς ΣΤ' τάξεως ποὺ εἶχα ἔτοιμη καὶ ποὺ τὸ λέει ὠραῖα. Διάκόψαμε ἀφοῦ τὸ τραγούδησα ἄλλη μιὰ φορὰ ἐγώ. ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ 15'

Μετὰ τὸ διάλειμμα ἀρχίζομε ἀνάγνωσιν στὴν Α', ἐνῶ ἡ Β' γράφει σιωπηρῶς γραφὴ ἀπ' τὸ ἀναγνωστικό της.

Διδ. Πότε θὰ βάψωμε στὸ σπῖτι μας κόκκινα αὐγά καὶ θὰ ζυμώσωμε τὴς λαμπροκούλους; Μηνάς. Τὴ Μ. Πέμπτῃ. Διδ. Καὶ στὸ σπῖτι τοῦ φίλου μας τοῦ Ρήγα τί θὰ ἔκαναν τὴ Μ. Πέμπτῃ;

Φίκας. Θὰ ἔβαψαν αὐγά καὶ θὰ ἔκαναν λαμπροκούλους.

Διδ. Τὸ βιβλίό μας λέει τί ἔκαναν στὸ σπῖτι τοῦ Ρήγα τὴ Μ. Πέμπτῃ.

Νὰ ἐδῶ τὸ λέει. Ἀνοίγω τὸ ἀλφαβητὰρὶ στὴ σελίδα 116. Ἀνοίχτε κι ἐσεῖς. Γιὰ διαβάστε τί λέει ἀπὸ πάνω! Διαβάζουν «Ἡ Μεγάλῃ Πέμπτῃ».

—Τί θὰ μᾶς λέει, παιδιά, τὸ βιβλίον; Μαθ. Τί ἔκαναν στὸ σπῖτι τοῦ Ρήγα τὴ Μ. Πέμπτῃ. Διδ. Ναί αὐτὸ λέει. Ἀκούστε νὰ σᾶς τὸ διαβάσω κιόλας ἐγώ, (διαβάζω ἀργά, ἀργὰ δύο φορές). Ἀντε τώρα κι ἐσεῖς μὲ τὸ νοῦ σας.

Τώρα ὅλοι μαζί (ἐν χορῳ). Τώρα νὰ

Προβληματὰκι διάφορα μὲ ἀγοραπωλησίες μπορούσαν καὶ μόνον τοὺς τὰ παιδιὰ, χωρὶς καμμιὰ ἐπέμβασίν μας, ἡ ὑπόδειξη, νὰ ποῦν καὶ νὰ λύσουν εὐκόλα καὶ χαρούμενα παίζοντας, ἂν ὑπῆρχε χρόνος.

διαβάση ο Χρηστάκης, ή 'Ελενίτσα, ο Σιούλης, ή Μαρία.

Διδ. Ποιός τὸ διάβασε καλύτερα; Μαθ. 'Η 'Ελενίτσα, γιατί σταματούσε στις τελείες. 'Αλλος. Κι ο Σιούλης καλά διάβασε γιατί είπε σωστά όλες τις λέξεις. 'Αλλος. Καλύτερα απ' όλους διάβασε ο Χρηστάκης, γιατί είπε τις λέξεις σωστά, τις μικρές με τις μεγάλες, ενώ ο Σιούλης δὲν διάβασε ὁμορφα τὴ λέξη «μπλούμ». Δὲν τὴ φώναζε πολύ.

Διδ. Καλὰ διάβασαν ὅλοι τους. Τώρα νὰ μᾶς πῆτε τί δὲν καταλάβατε καλὰ ἀπ' αὐτὰ πού διαβάσαμε, καὶ τις ἀπορίες σας.

Γιολάντα. 'Εγώ, παιδιά, δὲν καταλαβαίνω τί θὰ πῇ «τὰ παιδιά κυττάζουν με λαχτάρα». 'Η Θεοδωρούλα. Αὐτὸ, καλὲ Γιολάντα, θὰ πῇ, πὼς ὁ Ρήγας, ἡ Νίνα καὶ τὰ ἄλλα παιδιά ἦταν γύρω στὴ μητέρα καὶ ἔβλεπαν με χαρά, πὼς ἔβαφε τ' αὐγὰ.

'Αννα. Κύτταζαν τ' αὐγὰ κι ἔλεγαν. Τί ὁρατὰ εἶναι, νὰ εἶχαμε κανένα!

Διδ. Καλὴ ἡ γνώμη καὶ τῶν δυὸ σας. Τί ἄλλο ἔχετε; 'Η Μάρθα. 'Εγώ, παιδιά, δὲν καταλαβαίνω τί πάει νὰ πῇ «δὲν γυρεύουν». 'Ο Θεοδῶρου. Δὲν γυρεύουν Μάρθα, θὰ πῇ, δὲν ζητοῦν. 'Η Μπουμπουρέση. Γιατί! Γιατί τὴ εἶπε ἔτσι τὰ παιδιά ἡ μητέρα; Δὲν ἤθελε νὰ τὰ δώση; 'Η μητέρα μου με παρακαλεῖ νὰ φάω αὐγὸ. Καὶ πόσο στεναχωριέται ἂν καμμιὰ φορὰ τις πῶ, δὲν θέλω αὐγὸ!

'Η Τσικέλη. Καλὲ Μπουμπουρέση, ἡ μητέρα τοῦ Ρήγα εἶπε ἔτσι στὰ παιδιά, γιατί αὐτὲς τις μέρες δὲν ἀρτάνονται καὶ κόκκινα αὐγὰ μόνο τὴ λαμπρὴ τρῶνε.

Διδ. Πολὺ ὁρατὰ! Καὶ τώρα νὰ μᾶς πῆτε τί σὰς ἄρεσε περισσότερο ἀπ' ὅτι διαβάσαμε. 'Η Ζωίτσα. 'Εμένα, παιδιά μ' ἄρεσε πού ἡ μητέρα ἔβαφε αὐγὰ.

'Η Λουλού. 'Εμένα μ' ἄρεσε πού τὰ παιδιά κύτταζαν με λαχτάρα. Καὶ ὁ Ρίζος. 'Εμένα μ' ἄρεσε ἡ ζωγραφιὰ τοῦ βιβλίου. Τὸ κουλουράκι με τὸ κόκκινο αὐγὸ (γέλια). Διδ. 'Ολα καλὰ! Τώρα νὰ μᾶς πῇ ἕνας με δικά του λόγια ὅτι κατάλαβε ἀπ' ὅσα διαβάσαμε. Λέει ὁ Κωστάκης σὲ συνεχῆ λόγο, χωρὶς νὰ διακόπτεται. Διδ. Τί δὲν εἶπε καλὰ ὁ Κωστάκης, παιδιά, μήπως ἔξεχασε καὶ τίποτε; 'Ο Παταβάλης. 'Εσὺ Κωστάκη δὲν ἔξεχασες τίποτε, ἀλλὰ ἔκανες ἕνα λάθος. Δὲν εἶπαν ὅλα τὰ παιδιά «δῶσε μας ἕνα μητέρα». 'Η Νίνα εἶπε «δῶσε μας ἕνα μητέρα». Διδ. 'Αλλο τίποτε; Μαθ. 'Οχι, Κύριε. Διδ. 'Ας μᾶς τὸ πῇ τώρα κι ὁ Στέφανος καλὰ σὰν τὸν Κωστάκη, κι ἀκόμα καλύτερα. Λέγει.

'Εδῶ ἔγινε ἀναπαράστασις τοῦ διαλόγου Νίνας καὶ μητέρας. Διαβάζουν τώρα

ὁ Μίμης, ὁ Παπαναστασίου, ἡ Μπουμπουρέση. Τέλος κι ἐγώ.

Κλείνουν τὰ βιβλία, βγάζουν τὰ τετράδια γραφῆς, γιὰ νὰ γράψουν τὴν ὥρα. πού θὰ κάνουμε ἀνάγνωση στὴ Β' τάξη

ΑΝΑΓΝΩΣΗ Β' τάξεως στὴ σελίδα 114 τοῦ ἀναγνωστικοῦ, στὸ 2 τοῦ κεφαλαίου. «'Η Μεγάλὴ βδομάδα» με τὸν ὑπότιτλο «ἐτοιμασίες γιὰ τὴ Λαμπρὴ». Τὸ 1, «Τὰ παιδιά μιλοῦν γιὰ τὸ Χριστὸ» ἐδιδάχτηκε χτές. Γίνεται τώρα ἀνάγνωσις στὴ Β' με τὸν ἴδιο τῆς Α' τρόπο. Σημειῶνω ἐδῶ ὅτι τὰ παιδιά τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς Β' εἶναι τὰ πλέον καθυστερημένα τῆς τάξεως αὐτῆς καὶ συνδιδάσκονται με τὴν Α'.

Τὰ παιδιά τῆς Α' ἔχουν τελειώσει τὴ γραφὴ καὶ παρακολουθοῦν τὴ συζήτησιν τῆς Β'.

Διδ. Μήπως, παιδιά, στὰ σπίτια ἀγοράζουν καὶ τίποτε ἄλλο πού δὲν μᾶς τὸ λέει τὸ βιβλίον; 'Ο Λάκης. 'Αγοράζουν καὶ λαμπάδες, Κύριε.

Διδ. Ναί, ναί. 'Απὸ πού ἀγοράζουμε λαμπάδες; 'Η Κίτσα. 'Απ' τὰ μαγαζιά.

Διδ. Ναί, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ μαγαζί; 'Ο Γιαννάκης. 'Απ' τὸ λαμπαδάρικο.

Χρηστάκης. 'Απ' τὸ κηροπωλεῖο. Διδ. Τὸ ἴδιο μαγαζὶ εἶναι. Πὼς τὸ γνωρίζουμε αὐτὸ τὸ μαγαζὶ; 'Ο 'Αργύρης. 'Εχει ἀπ' ἔξω κρεμασμένες λαμπάδες. Καὶ ὁ Χρηστάκης. Πάνω ἀπ' τὴ θύρα του ἔχει ταμπέλα πού γράφει «Κηροπωλεῖο».

Διδ. Ναί. Νὰ μὰ τέτοια ταμπελίτσα. Σὲ χαρτόνι εἶχα ἐτοιμάσει με χρωματιστὰ κεφαλαῖα γράμματα μιὰ ἐπιγραφὴ τὴν ὅποια κρεμῶ στὴν κορυφὴ τοῦ δευτέρου πίνακα, στὸν ὅποιο χρώσσα ἕνα τετράγραμμο καὶ γράφω με χρωματιστὴ κιμωλία τὴ λέξη «Κηροπωλεῖο».

Με τὴ λέξη αὕτη θὰ κάνουν σὲ ἄλλη ὥρα τὴν καλλιγραφίαν τους στὰ τετράγραμμα τετράδιά τους. Καὶ συνεχίζω.

—Στὸ κηροπωλεῖο, αὐτὲς τις μέρες θὰ ἰδῇτε πολλὰ λαμπάδες, ἔ; Ποιὲς σὰς ἄρεσαν περισσότερο; 'Ο Προῦτσος. 'Εκείνες με τὰ τέλεια.

Διδ. 'Α! κατάλαβα. Νὰ αὐτὲς καὶ δείχνω δυὸ τέτοιες λαμπάδες τις ὁποῖες δανείστηκα ἀπὸ ἕναν κηροπώλη, ἀπ' τὸν ὅποιο ἔμαθα καὶ τὸν τρόπο στολισμοῦ των με χρωματιστὸ χαρτί.

Διδ. 'Επειδὴ ὅμως αὐτὲς εἶναι ἀκριβότερες κι ὁ πατέρας σας μπορεῖ νὰ μὴ σὰς ἀγοράσῃ τέτοιες, θέλετε νὰ σὰς μᾶθω ἐγὼ νὰ στολίζετε τις λαμπάδες σας με τέλεια; 'Ολα. Θέλομε! Θέλομε!

'Ο τρόπος εἶναι εὐκολώτατος καὶ σὲ λίγα λεπτὰ τὰ παιδιά μποροῦν νὰ τὸν μάθουν.

Διδ. Νὰ ἔτσι τις κάνουμε. Πολλὰ μα-

Ο ΕΦΤΑΣΤΙΧΟΣ

Τοῦ κ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸν λέγανε Θανάση. Θανάση Β.. 'Εγὼ τὸν βάφτισα «'Εφτάστιχος» καὶ τ' ἄρεσε πολὺ τὸ παρατσούκλι πού τοῦ κόλησα, τόσο, πού ἂν τὸν ἔκραζαν στ' ὄνομά του καμῶνονταν πὼς δὲν ἄκουγε.

Μόνο σὰν καμμιὰ χωριανὴ τὸν μπερδεύε «ἐφτάψυχο»—πού νὰ ξέρουν οἱ καὶ μὲνες ἀπὸ στίχους, καὶ μάλιστα «ἐφτάστιχους»—στρέφονταν πίσω καὶ τῆς τὰ πέρναγε γενεὲς δεκατέσσερες.

—Ποῦ θὰ με πῆς ἐμένα ἐφτάψυχο, ἐφτάψυχη ξεδοντιάρια, πῶγινες ἑκατὸ χρόνῳ καὶ ψόφος δὲ σὲ πιάνει, πού νὰ σὲ πιάσῃ καὶ νὰ σὲ ξεπατώσῃ, πού θὰ με πῆς ἐμένα ἐφτάψυχο..

'Η πρώτη γνωριμία μου με τὸν «'Εφτάψυχο» ἦταν κάπως παράξενη. Ξένος ἀκόμα στὸ χωριὸ του, δέκα μέρες φτασμένος με μετὰθρησι «ἰδίας δαπάναις», καθόμουν ἕνα 'Απριλιάτικο ἀπομεσήμερο σὲ μιὰ καρέκλα, ἔξω ἀπὸ ἕνα κλειστὸ καφεενάκι, ὀλομόναχος. Περμένα τὸ γυρισμὸ τοῦ κόσμου ἀπ' τὰ χωράφια,

ζήτησαν γύρω μου. Κατασκευάζω, δειχνῶ καὶ ἐξηγῶ τὸν τρόπο κατασκευῆς. Στολίζω καὶ δευτέρη λαμπάδα. Φέρνω κι ἕνα παιδί νὰ κἀνῃ κι ἐκεῖνο καὶ τὸ βοηθῶ σὰν δυσκολεύεται.

Μοιράζω χαρτί νὰ κάνουν τὰ παιδιά κι ἐγὼ τὰ βοηθῶ.

Διδ. 'Ε! Φτάνει τώρα θὰ κουρασθήκατε σήμερα. Πολλὰ. 'Οχι, ὄχι, κύριε, νὰ κάνουμε καὶ τίποτε ἄλλο. Διδ. Καλὰ ἀφοῦ θέλετε. 'Ας τραγουδήσουμε «τὸ χελιδόνι» πού μᾶς ἔφερε τὰ κόκκινα αὐγὰ. Τραγουδοῦμε.

Διδ. Τώρα νὰ βγοῦμε στὴν αὐλὴ, νὰ σὰς μάθω ἕνα παιχνιδάκι «'Αναψέ μου τὸ κεράκι». Κι ἐπειδὴ πολὺ εὐχάριστήκαμα μαζί σας, παιδιά, σήμερα καὶ γιὰτὶ ἀπὸ αὐριο θὰ σταματήσῃ τὸ σχολεῖο, θὰ σὰς κάνω κι ἀπὸ ἕνα δῶρο. Κρατῶ στὰ χέρια μου ἕνα ἀπὰ τὰ κόκκινα αὐγὰ με τὰ ὁποῖα κάναμε τὰ ἀριθμητικὰ μας παιχνίδια, καὶ τὸ ὁποῖο ἔχω γεμίσει με καραμέλες.

Διδ. Ξέρετε, παιδιά; Αὐτὰ τ' αὐγὰ εἶναι κόφια ἀπὸ μέσα καὶ τὰ γεμίζουν με κατι. Χρηστάκης. Τὰ γεμίζουν με γλυκά. Διδ. Ναί, παιδιά μου. Γιὰ δὲς τε μετὶ τὸ γεμίσει καὶ ἐγὼ γιὰ σὰς! Κι ἀνοίγω τὸ κουτί—αὐγὸ. Βλέπουν τις καραμέλες καὶ ξεφωνίζουν. Καθὼς θὰ περνᾶτε βγαίνοντας στὴν αὐλὴ, νὰ παίρνετε καὶ καραμέλες.

πού βοτάνιζαν τότε. Οἱ συνειθισμένοι χασομέρηδες τοῦ χωριοῦ, ὁ κυρ Γιῶργης, μικροκτηματίας καὶ ἔφεδρος ὑπολοχαγός, ὁ Βασίλαρος ὁ ἀνάπηρος, ἕνας πελώριος ἀντρακλὰς με τσιγκελωτὲς μουστάκες τύπου Κάιζερ, ἀνάπηρος τοῦ Μικρασιατικοῦ καὶ «με γράμματα τοῦ Σχολαρχείου», ὅπως μοῦ αὐτοσυστήθηκε, ὁ παπα-Σταμάτης, θαυμάσιος ἄνθρωπος καὶ ἀδιόρθωτος καλαμπουρτζῆς, ὡς κι ὁ Μάκης ἀκόμα, ἕνα λιγνὸ συνομήλικό μου παλληκάρι, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς, ὅλοι τὸ εἶχαν ρίξει στὸν ὕπνο.

Καὶ τὰ δικά μου τὰ μάτια βάραιναν ὅπως τὰ χάιδευε ἡ γλυκεῖα 'Απριλιάτικη ζεστασιά καὶ τὰ βλέφαρα σιγὴ κλείναν καὶ τὸ κορμὶ ὀλόκληρο μούδιαζε, ναρκωμένο ἀπ' τὸ μυρωμένο χλιαρὸ ἀπόγεμα.

'Ημουν ἔτοιμος νὰ παραδώσω τὰ δόπλα, ὅταν μικρά, συρτὰ βήματα με ἐξανάφεραν στὴν ὑπαλλήλική ἀξισπρέπεια.

'Ενας ἄντρας ὡς σαράντα χρόνων, ψηλὸς κι' ἀδύνατος σὰν παλούκι, στάθηκε μπροστὰ μου.

Τὸ παιχνίδι δὲν διδάχτηκε στὴν αὐλὴ γιατί με τὸ 25λεπτο γιὰ τὴν ἀνάγνωση καθετῆς καὶ τὸ 20λεπτο γιὰ χειροτεχνία καὶ τραγοῦδι, εἶχα κλέψῃ καὶ λίγη ὥρα ἀπ' ὅση δικαιούμουν. Καὶ τὸ συνέδριο βιάζεται! 'Εχομε καὶ τις ἄλλες δυὸ διδασκαλίες. 'Ιστορία 'στὴν ΣΤ' καὶ Φυσικὴ 'Ιστορία 'στὴν Δ'.

Στὴν προσάθεια μου νὰ δείξω πρὸ παντός, πὼς μπορούμε νὰ ἐφαρμόσουμε τὴν Ε.Σ.Δ. στὴν Α' καὶ Β' τάξη καὶ νὰ περνᾶμε ἀπὸ τὸ ἕνα μάθημα στὸ ἄλλο με τρόπο φυσικὸ κι ἀβίαστο, νομίζω ὅτι δὲν ἦταν ἀρκετὸς ὁ χρόνος πού διετίθετο γιὰ τὴν ἐργασία αὕτη καὶ ἴσως χρειάζονταν καὶ δυὸ καὶ τρεῖς μέρες. Λόγω ὅμως τῆς βιασύνης τοῦ συνεδρίου, χωρὶς καὶ ἀπ' τὴν ἀνάγκη νὰ περάσω τὸ κέντρο πού ἀρχισα, γιὰτὶ αὐριο ἀρχίζουν οἱ διατικὲς τῶν διδασκαλιῶν κι ἀμέσως οἱ διακοπὲς τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ μαθήματα περάσα τροχάδην κι ἄλλα παρέλειψα, γιὰτὶ κι ἄλλα μπορούσαν νὰ γίνουν. Τελειώνοντας, διευκρινίζω ὅτι στὴν τάξη μου (Α'—Β') ἐφαρμόζω τὴ δεσμευμένη Ε.Σ.Δ. ('Εξαρχόπουλος) με τακτὲς ὅρες γιὰ ἀνάγνωση, ἀριθμητικὴ, ὁρθογραφικὰ κτλ. καὶ με προγραμματισμένα τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα εἶναι καὶ τὸ «ΤΟ ΠΑΣΧΑ».

ΣΤΕΦΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑΣ

—Καλησπέρα! 'Ο καινούργιος δάσκαλος, ε; Καλώς ώρισατε! Θανάσης Β. και μούδωσε το χέρι.

Πρὶν προλάβω νὰ τοῦ ἀποκριθῶ, συνέχισε :

—'Ακουσα πὼς εἶσαι μελετημένος, ε; Νὰ μὴ σοὺ κακοφάνῃ, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνη στὰ γράμματα ποὺ μαθαίνετε σήμερα, Τὰ Γυμνάσια χάλασαν. Βγαίνουν τὰ παιδιὰ καὶ δὲν ξέρουν οὔτε τὸν 'Απόστολο νὰ διαβάσουν σωστά. 'Αμ καὶ τί περιμένεις, ἀφοῦ μαζεύουν ἀγῶρια καὶ κορίτσια ἀνακατευτά; Γράμματα θὰ μάθουν ἤ.. θοῦ Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου.. 'Εγώ, ξέρεις, μόνο τὴ δευτέρα Γυμνασίου ἔβγαλα, ἀλλὰ μερικὸς σπουδαγμένους τοὺς τὸ τρώγω τὸ μάτι.. 'Αλλὰ χρόνια τότε, δάσκαλε. 'Ο κόσμος εἶχε σέβαση, ὅχι..

—Γεῖά σου, δάσκαλε! 'Ε, ρέ Θανάση, τὴ γλύτωσες πάλι; 'Εγὼ σὲ εἶχα ξεγράψει.

—'Ηταν ὁ ἀνάπηρες, σταλμένος θαρρεῖς ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Θανάση. 'Εμαθα ἀπὸ τὴ συνέχεια τῆς συνομιλίας τοὺς πῶς ὁ Θανάσης ἦταν ἀπὸ μέρες πεσμένος μὲ πνευμονία καὶ μόλις σήμερα πρωτόβγαλε. Καὶ πὼς ἦταν ἀνύπαντρος καὶ ζοῦσε κατ'αἰμόνως μὲ τὴν παραξενιὴν τοῦ, σκακωμένος μὲ τὸν μικρότερο ἀδελφὸ του, τὸν παντρεμένο.

Τὸ βράδυ, σιγοπίνοντας τὸ καραφάκι μὲ τὴν τακτικὴν παρέα ἔμαθα καὶ τὴ μεγάλη λόξα τοῦ Θανάση: 'Ηταν ποιητὴς καὶ ἔτρεφε θρησκευτικὴ προσήλωση στὸν ἀριθμὸ ἑφτά.

Καὶ πάνω στὴν κουβέντα, νάσου τον, χωμένος στὸ παλτό του, μὲ τὸ λαιμὸ φασκιωμένο σὲ πλεχτὸ κασκόλ.

Παράγγειλε τσάι καὶ, ἀφοῦ δέχτηκε γιὰ λίγο τὰ πειράγματα τοῦ φοιτητῆ καὶ τὰ καλαμπούρια τοῦ παπᾶ, στράφηκε σὲ μένα.

—Θὰ σὲ ρωτήσω κάτι, μὰ δὲ θὰ μὲ παρεξηγήσης.

—'Αστειεύμαστε, Θανάση; Μεταξύ μας, ἐλεύθερα.

—Τί λέγεται στροφή, δάσκαλε; Καμώθηκα πὼς δὲν ἔμαθα τὴ λόξα τοῦ :

—Μὰ, νομίζω, τὸ γύρισμα, τὸ στρίψιμο.

—Λυποῦμαι, δάσκαλε, ποὺ θὰ σὲ προσβάλω, ἀλλὰ βλέπω πὼς, ἔξω ἀπὸ τὸ βου—α—βᾶ, ἔχεις μεσάνυχτα.

—'Ελα, Θανάση, νέος εἶναι ὁ δάσκαλος καὶ δὲν σὲ ξέρει! πετάχτηκε ὁ παπᾶς. Καὶ γυρίζοντας σὲ μένα:

—'Ακου, δάσκαλε. Στροφή λέγεται ἡ κούρμπα τοῦ δρόμου καὶ τὸ ξέστριμα τῆς βίδας τοῦ Θανάση.

Χαχάνισαν ὅλοι. Μὰ ὁ φίλος, μὲ ἄφραστη ἀνατερότητα, ἐξακολούθησε, ἀγνοώντας τὸ καλαμπούρι τοῦ παπᾶ.

Δὲν διάβασες ποίηση, δάσκαλε; Στροφή εἶναι ἑφτά στίχοι.

—'Α, αὐτὸ ἐννοοῦσες; 'Εμ τίς ξέρω δὲ τίς στροφές ποὺ λές, ἀλλὰ ὅχι καὶ ἑφτά στίχοι, καυμένε. Ξέρω δίστιχα, τετράστιχα..

—Δὲν ξέρεις τίποτε, δάσκαλε. Ποιὸς εἶναι ὁ ἀνώτερος ἀριθμὸς;

—Τὸ ἀπειράκις ἑκατομῦριο, πετάχτηκε πάλι ὁ παπᾶς.

Καί, καθὼς ἐγὼ καμωνόμουν τὸν ἀνήξερο μπροστὰ στὸ μέγεθος τῆς σοφίας του, ἀγνόησε πάλι τὸ καλαμπούρι, γιὰ νὰ συνεχίσῃ:

Τὸ ἑπτὰ, δάσκαλε. Μάλιστα, τὸ ἑπτὰ. 'Η ἑπτάφωτος λυχνία, τὰ ἑπτὰ μυστήρια..

—Οἱ ἑφτά πνευμονίες ποὺ πέρασες καὶ δὲν τίναξες, ξαναμπήκε στὴ μέση ὁ παπᾶς.

Τὸν στραβοκύταξε, κούνησε τὸ κεφάλι μὲ οἶκτο καὶ τοῦ τὴν πέταξε:

Νὰ φχαριστᾷς τὸ ράσο ποὺ φορᾷς, ἀλλοιῶς θὰ στάλεγα.

—Λοιπόν, γι' αὐτὸ ἔφτά πῶς οἱ στροφές πρέπει νὰ ἔχουν ἑφτά στίχους; Πέταξα ἔτσι, στὴν τύχη, γιὰ νὰ προλάβω καυγᾶ.

—Μάλιστα. 'Εγὼ μόνο ἑφτάστιχες στροφές γράφω.

—'Ὅτε γράφεις ποιήματα; γούρλωσα τὰ μάτια ἀπορώντας δῆθεν.

—Γιατί; ἔκαμε μὲ ὕφος ἐπιθετικὸ. Δὲν σοὺ γεμίζω τὸ μάτι;

—Μὰ, σὰν δύσκολο μοῦ φαίνεται. Καὶ μάλιστα ἑφτάστιχα. 'Αν λές ἀλήθεια, πρέπει νᾶσαι πρωτοπόρος στὴν 'Ελλάδα. Σχολὴ τοῦ ἑφτάστιχου. Καὶ σὺ, ἀρχιεφτάστιχος.

'Ο παπᾶς μοῦ πατοῦσε τὸ πόδι ἐπίμονα. Κατάλαβα.

—Καί, δὲ μοῦ λές; Πότε θὰ μᾶς διαβάσης κανὰ ἑφτάστιχο;

'Αργά, ράθυμα, σὰν νᾶβαζε τὸ χέρι στὴν τσέπη γιὰ νὰ ἐλεήσει στρατιὰ ζητιάνων, ἀνάσυνε ἀπ' τὸ πορτοφόλι ἕνα διπλωμένο χαρτί. Μὲ τὴν ἴδια τελετουργικὴ μεγαλοπρέπεια τὸ ξεδίπλωσε καί, σιάχνοντας τὸ κορμί του στὴν καρέκλα,

ἄρχισε μὲ φωνὴ ἄχρωμη, ποὺ ὅσο προχωροῦσε, εὗρισκε τὸν τόνο τῆς σιγούριδος τοῦ «φτασμένου»:

ΤΟ ΣΥΓΓΕΦΟ

—'Ενα σύγνεφο πέρασε, 'Ερριξε στάλες χοντρές
τὸ σύγνεφο ποὺ πέρασε. Πέσανε πάνω
στὴ γῆ
τὰ σταγονόνα τοῦ σύγνεφου καὶ βρέ-
ξαν τὴ γῆ,
ποὺ πάγαινε στὴν ἐκκλησιὰ στὸ μπράτσο
τοῦ γαμπροῦ.
Τὸ νυφικὸ τ' ὀλόασπρο ὑγράθηκε λιγάκι,
ὕγράθηκαν ἀκόμα καὶ τῆς γῆς τὰ μα-
τάκια
ἀπὸ τὴ λύπη γιὰ τὸ βρέξιμο τοῦ νυφικοῦ.

Τὸ μπλὲ κοστούμι τοῦ γαμπροῦ, ραμμένο
βερεσέ,
(ἢ πληρωμὴ στ' ἄλωνα) καθὼς ἦταν ἀ-
λειμμένο
μὲ τὴ σκόνη τοῦ δρόμου, βράχθηκε καὶ αὐτὸ
καὶ κεῖ ποὺ εἶχε σκόνη, λέκιασε.
Μὰ τοῦ γαμπροῦ τὰ μάτια γέλασαν γιὰ
τὴ δροσιὰ
ποὺ ἔρριξε τὸ σύγνεφο ποὺ πέρασε καὶ
ἄς λέκιασε
τὸ μπλὲ πρωτόβαλτο καὶ ἀπλήρωτο κο-
στούμι του.

Γελάγανε τὰ μάτια τοῦ γαμπροῦ, γιατί
οἱ στάλες,
ποὺ πέσαν ἀπὸ τὸ περαστικὸ τὸ σύγνεφο,
φτάσαν ὡς πέρα στὴν 'Αμμουδα ποῦχε
σπαρμουδιά
ὡς δέκα στρέμματα χωράφι καλαμπόκι
ξερικό.
Γι' αὐτὸ γελάγανε τὰ μάτια τοῦ γαμ-
προῦ, γιατί
πάνω στὸ φύτρωμα τὸ πέτυχε νερὸ τὸ
καλαμπόκι.
Κι ἄς βράχθηκε τὸ νυφικὸ καὶ τὸ δικό του
τὸ γαμπριάτικο.

Οἱ γύφτοι πάγαιναν μπροστὰ μὲ τὰ λα-
λούμενα
οὔτε τίς στάλες νοιώσανε ποὺ πέσανε,
οὔτε
ψηλὰ τὸ μάτι σήκωσαν νὰ ἴδουν τὸ σύ-
γνεφο.
Αὐτοὶ οὔτε κοστούμι φόραγαν ἀπάνω τους,
οὔτε καὶ νυφικὸ φουστάνι οἱ δυχατέρες
τους,
οὔτε σπαρμένο εἶχαν καλαμπόκι ξερικό.
Αὐτοὶ βαροῦνε καὶ κυτοῦν ἂν τοὺς πλη-
ρώνουνε.

'Εγώ, ποὺ πάγαινα στὸ γάμο καλεσμένος,
εἶδα καὶ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ
πῶς χάρηκε ὁ ἕνας καὶ ἡ ἄλλη πόνεσε,
γιατὶ τὸ σύγνεφο ποὺ πέρασε ψιχάλισε.
Εἶδα καὶ τοὺς βιολτζῆδες ποὺ δὲν εἶδαν
τίποτα

καὶ σκέφτηκα πὼς, πιὸ καλὰ γιὰ μένα

ἂν ἦμουν γύφτος καὶ δὲν ἔνοιωθα τὰ σύ-
γνεφα.

'Ανάσανε βαθεῖα κι ἔγειρε τὸ κεφάλι
πίσω, κυτᾶνοντας τ' ἀστέρια. 'Ο Μάκης
γελοῦσε σιγανὰ, ὁ παπᾶς πνιχτὰ, στὸ
κενὸ ποὺ ἔμενε ἀνάμεσα στὸ δάσος τῶν
μουστακίων καὶ τῆς γενειάδας. 'Ο Βασί-
λαρος μὲ τὸν ὑπολογαγὸ τραντάζονταν
κρατώντας τὴν κοιλιὰ τους καὶ γὼ κύ-
ταξα τὸ Θανάση, ποὺ κύταζε τ' ἀστέ-
ρια. Λιγνός, χλωμός, μὲ ρουφηγμένα τὰ
μάτια ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἀρρώστεια, μοῦ
θύμισε τίς Βυζαντινὲς ἀγιογραφίες, ποὺ
ἐβλεπα μικρὸς στὴν Πόλη.

—'Ὅταν τὰ μάτια τοῦ χαμήλωσαν σὲ
μένα, τὸν μόνο ποὺ δὲ γελοῦσε, μπόρεσα
νὰ διαβάσω μέσα τους μιὰ κρυμμένη ἀν-
θρώπινη κατανόηση, ἀνακατωμένη μ' εὐ-
γνωμοσύνη. Καὶ καθὼς ἔμειναν ἔτσι, σὰ
μικροῦ ζώου, στηλωμένα πάνω μου ἐπί-
μονα καὶ κάπως ἐνοχλητικά, τὸ γύρισα
στὸ καλαμπούρι:

—Μπράβο, 'Εφτάστιχε; Συγχαρητή-
ρια..

'Ετσι ἔμεινε «'Εφτάστιχος».

... Σήμερα ὁ Θανάσης δὲν ζῇ. 'Ὅπως
ἔμαθα, ὁ θάνατός του ἦταν πρωτότυπος,
σὰν τὰ ἑφτάστιχά του.

—'Ὅταν οἱ Γερμανοὶ πῆγαν στὸ χωριό
του γιὰ νὰ συλλάβουν τὸν μικρότερο ἀ-
δελφὸ του, παντρεμένο, μὲ 7 παιδιὰ, ὁ
Θανάσης πετάχτηκε μπροστὰ τους.

—'Εγὼ εἶμαι.. Δὲν ἔκαμα τίποτα.. Λυ-
πηθῆτε με, ἔχω ἑφτά παιδιὰ..

Κανεὶς δὲ μίλησε ἀπὸ τοὺς μαρμαρω-
μένους χωριανούς, κανένας δὲν βρέθηκε
νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπ' τὴν Χριστιανικὴ
αὐτοκτονία.

Τὸν ἄρπαξαν καὶ τὸν πέταξαν στὴν
κλούβα, χωρὶς νὰ προσέχουν τὰ παράξε-
να μουρμουρητὰ τοῦ:

—'Εφτά παιδιὰ.. ἐγὼ γιὰ ἑφτά.. τὰ
ἑφτά μυστήρια.. μυστήριο κάνω..

Μόνον ὅταν ὁ μηχανοκίνητος θάνατος
ἀπομακρύνθηκε μέσα σὲ πηχτὸ σύγνεφο
σκόνης, ὁ παπᾶς σταυροκοπήθηκε δα-
κρυσμένος καὶ μαζί του ὅλο τὸ χωριό.

... Σὲ λίγες μέρες τὸν ἐκτέλεσαν.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΥΡΙΑΖΟΥΠΟΛΟΣ

Δ)λος Αὐγαριάς—'Ιστιαίας

Η ΗΘΙΚΗ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Του κ. ΦΩΤΗ Ι. ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ, δ/λου περιφ. 'Αγρινίου

Ένα απ' τὰ σημαντικώτερα, κι ίσως τὸ σοβαρώτερο, απ' τὰ σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, πού θάπρεπε ν' αντιμετωπισθεῖ μὲ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον κι ἕνα σχεδιασμένο κι ἀρκετὰ φροντισμένο πρόγραμμα, ἀποτελεῖ τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς ἐπανόρθωσης καὶ περισυλογῆς τοῦ παιδιοῦ.

Τὴ μεγάλη σοβαρότητα τοῦ θέματος, καὶ τὴν ἀπώτερη σημασία τῶν κινδύνων, πού παρουσιάζει ἡ σημερινὴ κατάσταση τῆς ἠθικῆς τοῦ παιδιοῦ, τονίζουν καθήμενὰ κορυφαῖοι Παιδαγωγοὶ μας, Ψυχολόγοι, δάσκαλοι, ἱστροδιδασκτές ἀλλὰ καὶ κάθε διανοούμενος πού πονάει καὶ σκέφτεται ὥριμα γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὸ μέλλον τοῦ λαοῦ μας.

Όμως, ὅσο κι ἂν ἡ στάση τους αὐτὴ, μπροστὰ στὸ μεγάλο τοῦτο πρόβλημα, θεωρεῖται γόνιμη καὶ δημιουργικὴ ἐπιτρέπει κάθε ἀντίρρηση κι ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τέτοιων μονομερῶν προσπαθειῶν, γιὰτὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι συνυφασμένο μὲ τὴν διάθρωση τῶν ἀξιών, ὅπως μπαίνουν απ' τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτική. Κι ἀκριβῶς, ἐδῶ εἶναι ἡ ἀδυναμία στὸ πρόβλημα, γιὰτὶ ἡ ὥριμη κοινωνία περνάει σήμερὰ βαθεῖα ἠθικὴ κρίση, καὶ κανεὶ πολιτικὴ ὡς τὰ σήμερὰ δὲν μπόρεσε νὰ συλλάβει τὸ νόημα τῆς γιὰ τὴν διόρθωσιν. Ἰδανικά καὶ ἀξίες κηλιδωθήκαν καὶ καταρακώθηκαν απ' τὴν ἀσυγύριστη κολασμένη συμβίωση τῆς κοινωνίας μας, μὲ συνείδησι τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐξαθλίωσης τοῦ ἀτόμου τῆς, πού ἔτσι δύσκολα νὰ ξεχωρίζει τὴν ὀρθὴν ἐκτίμηση τῆς ἐποχῆς του, καὶ εὐκολὰ παρασέρνεται στὴν ἀνηθικότητα.

Μιά τέτοια ὁμῶς κατάσταση, στέκεται ὅταν ἡ μόνη ἀρνηση γιὰ τὴν ἠθικὴ ἐπανόρθωση τοῦ παιδιοῦ. Τὸ κοινωνικὸ αὐτὸ περιεχόμενο τοῦ παιδιοῦ, βασικὸς παράγοντας στὴν ἀγωγή τῆς ζωῆς του, δὲν μπορεῖ παρά νὰ μολιάσει καθημερινὰ τὸ φαρμάκι τῆς ἀνηθικότητάς του στὴν ἀγωγή κι ἀθῶα ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ. Κι ὕστερα, σιγά, σιγά, ἕνα ἄθλιο ἠθικὰ κουρέλι, αὐτὸ πού λέγεται παιδί μας, σέρνεται μοιραῖα στὸ χαμό, καταχτυπημένο καὶ πληγωμένο απ' τὴν ἀφύσικη καὶ κακοτράχαλη ρότα τῆς ζωῆς τοῦ ὄρμου, πού ξέγνοιαστος κι ἀδιάφορος, ἂν ὄχι ἀπὸ συνείδηση, μπροστὰ σ' αὐτὴ μένει ἄβουλος καὶ ἀμαθής.

Ἡ ἐννοία τῆς ἠθικῆς δὲν εἶναι κάτι τὸ ξεκάθαρο καὶ στὸν ἀέρα, ἔξω ἀπὸ τόπο καὶ χρόνον, ἀλλὰ συγκεκριμένη ἐκδήλωση τῆς πραγματικότητας, ἀποτελεῖ βίωμα μὲ τὴν δύναμη πού ξέρουμε στὴν Παιδαγωγική, ὅση καμιά ἠθικολογὴ διδασκαλία δὲν

μπορεῖ νὰ αὐγκεντρώσει σὲ προσφορά. Κανένα μάθημα τῆς ἠθικῆς δὲν μπορεῖ νὰ μορφώσει κι ἐπανορθώσει τὸ σημερινὸ ἄρρωστο ἠθικὰ παιδί, ὅταν αὐτὸ ὑποχρεωτικὰ ζεῖ ἀνάμεσα στὴν ἀνηθικότητα τοῦ κοινωνικοῦ τοῦ περιβάλλοντος. Κάθε ἠθοπλαστικὴ ἐπίδωψη, πού δὲν βασίζεται σὲ βιωματικὴ ἀνακατάταξη ἀποτελεῖ χίμαρα, κι εἶναι καταδικασμένη σ' ἀποτυχία.

Τὸ ἠθικὸ παραστράτημα καὶ ἡ ψυχικὴ διαφθορὰ τοῦ σημερινοῦ παιδιοῦ, δὲν εἶναι, παρά ἡ ἀνανάκληση καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς μεγάλης ἑκτασης τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἀνηθικότητος πού κυριαρχεῖ στὴ ζωὴ τῆς ὥριμης κοινωνίας, γιὰτὶ τὸ παιδί, αὐτὸς ὁ δέκτης κι' ὁ πομπὸς κάθε δοσμένης κατάστασης, δὲν εἶναι ἀπομονωμένο καὶ μαντρωμένο πίσω απ' ἄλλα κάστρα, ἀλλὰ ζεῖ καὶ μορφώνεται στὴν ἴδια κοινωνία μας, στὰ δικά μας ἀβόλυτα κάστρα.

Κι' ὅπως τὸ καλὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ βίωμα, κι' ἀγγίζει κατὰβαθὰ τὴν παιδικὴ ψυχὴ, καὶ τῆς προσφέρει δύναμη ἀνάλογα μορφωτική, ἔτσι καὶ τὸ κακὸ παράδειγμα ἔχει ὅλη τὴν δύναμη νὰ ἐπιδράσει ἀνάλογα σ' αὐτὸ, ταὶ μάλιστα πολλές φορές ἐντονώτερα, ὅταν ἀποτελεῖ ἀσυνέπεια πρὸς τὴς ἀρχὰς ἐκεῖνες ἀκριβῶς, γιὰ τὴς ὁποῖες πασχίζουμε μὲ λόγια γιὰ νὰ τηρήσει τὸ παιδί.

Ἡ εὐθύνη εἶναι ἀπόλυτα δική μας, τὸ παιδί δὲν φταίει σὲ τίποτε, κι ἀποτελεῖ τὴν πιὸ κομικώτερη κατάσταση κάθε προσπάθειά μας μὲ ἀνελεύθερα μέτρα ν' ἀναχαιτίσουμε τὸ ὀλισθήμα τοῦ παιδιοῦ, ἢ κι ἀκόμα ν' ἀποδώσουμε τὸ φταίξιμο στὸ ἴδιο.

Ἄν οἱ σύνθετοι παράγοντες, πού ἀποτελοῦν καθόλα βασικά τὸ πρόβλημα τοῦ ἠθικοῦ ἐκτροχιασμοῦ τοῦ σημερινοῦ παιδιοῦ, δὲν ἀντιμετωπισθοῦν ριζικά κι ὀλόπλευρα, καμιά ἠθοπλαστικὴ προσπάθεια δὲν ἔχει θέση, ὅσο κι ἂν εἶναι παιδαγωγικὰ σχεδιασμένη, κι οὔτε μπορεῖ νὰ γίνῃ γόνιμο καὶ καρποφόρο ποτὲ τὸ μορφωτικὸ ἔργο τοῦ σχολιοῦ.

Ἀλλὴ λύση δὲν ἐπιδέχεται τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς ἐπανόρθωσης τοῦ σημερινοῦ μας παιδιοῦ, ἐκτός απ' τὴν προκαταβολικὴ ὀλόψυχη ἀπόφαση γιὰ μιὰ βιωματικὴ ἀναπροσαρμογὴ καὶ ἠθικὴ ἀποκατάστασή μας ὡς κοινωνίας, ὥστε τὸ παιδί νὰ βρεῖ τοὺς φυσικοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς, νὰ χαρεῖ τὴς ὁμορφίες τῆς καὶ νὰ ζήσει τὴ χαρὰ.

Δυστυχισμένο ὁμῶς παιδί! Ὅλα τὰ χάσε τούτῃ τὴν ἐποχὴ, κι ὅπως λιπόσαρ-

κο, γδυτὸ κι ἀποσωμένο, δέχεται ἄκακα γιὰ νὰ μοιράζει τὸν μόχθο τῆς σκληρῆς βιοπάλης τοῦ μεγάλου, δὲν μένει τίποτε ἀπὸ παιδί, παρά μιὰ μάσκα ἀποχαυνωμένη, σκυθρωπὴ κι ἀνέκφραστη.

Μπορὸς σ' ἕνα ἀσήμαντο παιγνίδι, πού κάποτε εἶδε καὶ τὸν εἰρηρῆς μετὰ πόθο νὰ παίξει μ' αὐτό, ἀλλάζει ὀψη ἀπὸ ἀγανάκτηση γιὰ κάποιον χέρι ἀόρατο, πού ἐμποδίζει ἀπὸ νὰ παίξει. Τυχαίνει ὁμῶς κι ἐκδικεῖται πολλὰς φορές ἀπὸ ἀντίδραση τοῦ πνιγμένου πόθου καὶ τότε ἀρχίζει τὸν κατήφορο πρὸς τὸ γκρεμὸ. Τὶ κρίμα... Ἄλλοτε, κεῖ πού ἡ πρώτη ἀχτιδοβολὴ απ' τὸ προσώπκι του, φανέρωμα τῆς θείας δυνάμεως πού κρύβει ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ζωῆς του, ὑπόσχεται τὴν ἐναρμόνιση καὶ τὴν φιλία στὴ γύρω πλάση; ἀργοσβήνει ἀπελπισμένα, ἀδύνατο ν' ἀνθέξει στὴν ἀδικη στέρηση. Στέρηση ἀπὸ χαρὰ κι ἀγάπη, ἀκόμα καὶ τῆς μάνας του, γιὰτὶ δὲν ἀφήνει ἡ βιοπάλη τῆς ζωῆς. Ἀποκαμμένοι καὶ σκεβρωμένοι οἱ γονεῖς του απ' τὴν βαρεῖα δουλειὰ τῆς ἡμέρας, ἀνήσυχτοι καὶ νευρικοὶ σὰν τύχει καὶ μένουν ἀνεργοί, εἶναι ἀδύνατο νὰ νοιώσουν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν στοργὴ πρὸς τὸ παιδί τους, πού μὲ λαχτάρια τόσο τὴν περιμένει αὐτὸ, ἢ κι ἀκόμα νὰ σκεφτοῦν κάθε πόθο κι ὕμνο τοῦ.

Κι ὕστερα τὸ σπῆτι του, χῶρος προζωϊκῆς νοητικότητας, δίχως θέρμανση, φωτισμό, ροῦχο νὰ σκεπαστεῖ στὸν ὕπνο του, καὶ κάθε ἄλλη στοιχειώδη προσφορά, πῶρῶν καὶ ἀνάβει τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ παιδιοῦ κι ὅλα γύρω του τὰ βλέπει ἐθρικά. Πασχίζει νὰ λυτρωθεῖ, νὰ βρεῖ διέξοδο καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ. Κι ὅπως ἄνισα τόσο ἀμύνεται σὲ τούτῃ τὴν κατάστασιν, ξέρουμε καλὰ ποιά ἀλλαγὴ παθαίνει. Γίνεται πείσμονο αὐταρχικὸ, ἀπειθάρχητο, πονηρὸ, βάνισσο, ἀπαισιόδοξο, μειονεκτικὸ, ὅλο ψευτιά κι ἀπάτη, στοιχεῖα κι ἄλλα πού συνθέτουν τὴν διαστροφή στὸν χαραχτήρα του.

Όμοιο, ἀπαράλλαχτο καὶ τὸ περιβάλλον τοῦ σχολιοῦ του. Τὰ περισσότερα σχολεῖα τῆς ἐπαγγείας βολεμένα στὴν προχειρότητα ἐνὸς ἄθλιου καλυψόσπιτου, ἀλλὰ καὶ τῶν πόλεων καὶ τῆς πρωτεύουσας ἀκόμα μὲ τοὺς ὀλόγυμνους τέσσαρες τόλους, κι ὅπου μονάχα στὸ παγετὸ φόντο τοὺς προβάλλεται δοσκίνητη καὶ δύσθυμη ἢ τοτεμικὴ μορφή τοῦ δασκαλοῦ, κάτι σὰν ἱεροξερασθῆς—καὶ φυσικὰ δὲν φταίει αὐτὸς γιὰ τὴν φιγούρα

τοῦ αὐτοῦ—εἶναι ἀδύνατο νὰ τοῦ προσφέρουν τὴ λύτρωση οὔτε αὐτὰ, πού τόσο τὴν γυρεύει ἀνήσυχτα ἐκεῖ, σὰν τελευταῖο ἀποκοῦμπι.

Κι ὕστερα παύει πλέον νὰ εἶναι παιδί, τίποτε δὲν ὑπόσχεται γιὰ τὸ μέλλον, καὶ τερματίζεται ἔτσι δολοφονικὰ ἢ πρόσχαρη ζωντανία του.

Ἄδικα ἀναρωτιόμαστε καὶ ἀποροῦμε γιὰ τούτῃ τὴν ἀπροσδόκητη ἀλλαγὴ τῆς ζωῆς του, κι ἀνόμελα πασχίζουμε ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ ἠθικομάχου μὲ πύρινη εὐλαγία νὰ διορθώσουμε τὸ κακὸ. Ὅμως, κάθε τέτοια ἠθικολογὴ ἐκστρατεία δὲν ἐρμηνεύει, παρά τὴν τύψη πού νοιώθουμε απ' τὴν εὐθύνη μας στὸ ζήτημα αὐτό, βολεούντάς τὴν ἔτσι ποικρικτὰ.

Ἀντὶ τῶν συνταγῶν κι ἀπαγορεύσεων, τῶν ἠθικολόγων ὑποδείξεων κι ἀνελεύθερων μέτρων, πρέπει ν' ἀγκαλιάσουμε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς σκέψης πλατεῖα τὴν κοινωνικὴ ὀψη τοῦ ζητήματος, καὶ ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴ βάση του, δίνοντας στὸ παιδί πολιτισμένο σπῆτι, ροῦχο, ποδησά, πλούσια τροφή, σχολεῖο ὕγιεινὸ καὶ πλούσιο, δάσκαλον χορτάτο, ντυμένο καὶ ἐξέγνοιαστο γιὰ τὴς ἀτομικῆς του ἀνάγκες, ταξείδια ψυχαγωγικά γιὰ νὰ γνωρίσει κι ἀγαπήσει τὴν δημοφῆ πατρίδα του. Καὶ σὰν ἀκόμα οἱ γονεῖς του, κι ὅλοι τριγύρω του στὴν κοινωνία λάμπουν ἀπὸ αἰσιοδοξία καὶ σιγουριά γιὰ τὴ ζωὴ τοῦς, μακριὰ ἀπὸ τὴν φτώχεια καὶ τὸ ἐξευτελιστικὸ ζητιάνημα τῆς ἐργασίας, τὸ παιδί ἀκόμα περισσότερο θὰ λάμψει τότε ἀπὸ τὴς ὁμορφῆς ἐκεῖνες εἰκόνας τῆς ζωῆς, καὶ θὰ νοιώθει τὴν χαρὰ καὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀδέσμευτου γιὰ δράση. Ἰκανὸ πιά γιὰ νὰ δεχτεῖ σὰν ὕστερη πρόσθεση καὶ κάθε ἠθοπλαστικὴ προσπάθεια, εἴτε απ' τὸ σχολεῖο, εἴτε απ' τὸ σπῆτι.

Ἡ φύση τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι πλάσμένη γιὰ τὸ κακὸ, καὶ οἱ παλμοὶ τῆς καρδιάς του ἀναζητοῦν τὴν θέση τους στὸ μεγάλο πεντάγραμμο τοῦ ἀθόρυβου μεγάλου παλμοῦ τῆς φύσης. Γιὰτὶ τὴν στεροῦμε; Ἰσως δὲν μᾶς συμφέρει ἡ ἀπάντηση. Ἀλλὰ ἀλλοίμονο, ὅταν μᾶς χτυπήσει κατακέφαλα ἡ ὀργὴ τοῦ παιδιοῦ μας, θᾶναι πολὺ ἀργά...

ΦΩΤΗΣ Ι. ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ

"Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ ΚΟΝΤΑ ΣΟΥ,"

«Καί ρίξου σά σπαθί δοξάρι μου μές τήν τετράδιπλη χορδή
καί χτύπα την καί σπάραξέ την ή άρμονία νά γεννηθῇ»

ΠΑΛΑΜΑΣ

Δάσκαλε. Σκυταλοδρόμε γρήγορε. "Αν θέλεις άρμονία στο τραγούδι" που παίζεις με το παιδί, άφησε το δοξάρι της άγάπης, νά πέσει άπαλά στις χορδές της ψυχής σου.

Παιδί: "Η μουσική προσκυνήτης σου! "Ο χρωστήρας τὰ πιό Παρθενικά χρώματα φυλάει γιά σένα. Το χαμογελό σου έχει κάτι άπ' τή λαμπρότητα του, ήλιου των άστρων, του φεγγαριού. Στην όψη σου τραγουδάει το πιό γλυκό της τραγουδι ή άνοιξη. "Η καρδιά σου, αυτός ό άπέραντος ούρανός που κλείνει μέσα σου κατοικία ζηλευτή της άγάπης της άφοσίωσης της άρετής, των Άγγέλων, του Θεού. Στόχος. Ίδανικό. Τέρμα Σ' αυτός που πέρασαν μεγάλοι μιά καρδιά σαν τή δική σου.

"Ερχομαι χαρούμενος προσκυνήτης σου, Ξέρω το μονοπάτι που φέρνει στο παλάτι σου. Είναι ύγρό από τὰ δακρυά σου. Άσπρες πεταλούδες—άδερφές σου πραγματικές—σκύβουν πονετικά καί στεβέβουν τὰ ύγραμένα σου βλέφαρα.

Ζητιάνεψες τήν άγάπη, το σεβασμό, τή κατανόηση. "Η παιδική ψυχή σου φεύγει, σου εγγλιστράει άν δέν κατέβης σκαλιά, άν δέν γυίσης χρόνια—ζήτησες τήν έμπιστοσύνη καί τήν έλευθερία. Δίψασες λίγη χαρά, ένα χαρούμενο παιχνίδι. Λαχτάρησες ένα βιβλίο καί ένα θέαμα, που νά φτερώνη τή καρδιά σου ν' άντρώνη μέσα σου τή πίστη, νά πυργώνη τούς ευγενείς δραματισμούς, τις μεγάλες άναζητήσεις, τις ήρωικές αποφάσεις. Νά έμπνέη θυσίες, που άντέχουν στην άναμέτρησι μιάς Έξόδου του Μεσολογγιού.

"Εφυγες όμως διωγμένο. Κλείστηκες στη μοναξιά σου. Σε πλάτησε ή άπονιά μας. Σε λήστεψε ό έγωϊσμός μας. Σε κούρσεψαν τὰ χέρια μας.

"Οραματιστής μιάς ιδέας, έρχομαι μυστικόπαθα κοιτά σου. Μη με διώχνεις. "Η καρδιά μου είναι κοντά σου. Στα χέρια σου δίνω τή ζωή μου. Λαμπάδα ν' άναλωθῇ γιά χατήρι σου. Φως, νά φέρη μέρα στο δρόμο σου. <Σκλάβος στις άλυσίδες σου>, έρχομαι νά πάρω κάτι άπ' τόν κόσμο σου. Ν' άκούσω τήν άρμονία που χύνεται—γάργαρα ποτάμι—άπ' τὰ σπλάχνα σου. Ν' άφουγκραστῶ τούς χτύπους που δονούν τήν καρδιά σου. Υφάδι στον άργαλειό της άνθρώσεως. Νά χαϊδέψω το κεφάλι σου—Λίκνο του μεγάλειου της Ελλάδος.

Χέρι με χέρι νά πιαστούμε, Φίλοι νά γίνουμε. Νά παίξουμε μαζί το παιχνίδι της ζωής. Νά με μάθεις καί νά σε μάθω παιχνίδι. Νά γίνουμε προσγειωμένοι ρεαλιστάι; Μαζί νά γυρίσουμε στον κοινωτικό στίβο. Θα μάθεις εκεί νά χαλκεύεις τὰ μπράτσα σου. Μαζί στην άρχή. Μόνος σου έπειτα. Νά δέχεσαι με χαμογελαστή περίσκεψη τὰ χτυπήματα. Βρίσκονται εκεί μέσα φτερά! Προσεέετο;! "Ο Γολγοθάς, σαν σύμβολο της θυσίας, είναι ό στόχος της πορείας, ό δοξασμένος δρόμος σου.

Θά μάθεις νά γίνεσαι ένας Σταυροφόρος, ένας Σωτήρας αυτής της ζωής, που σε πότισε τόσα δάκρυα, τόσο πόνο.

Δ. ΒΑΒΑΤΣΙΚΟΣ

Άπόφοιτος της Μαρσαλείου

Άγαπητοί Συνάδελφοι,

Ένισχύστε όλοι έγκαίρως καί με συνέπεια τήν μεγάλη προσπάθεια του «Νέου Σχολείου».

● 1. Στείλτε μας τήν **άτομική συνδρομή** γιά το νέο έκδοτικό χρόνο του περιοδικού (Τον έτος—τόμος) που συμπίπτει πάντοτε με το σχολικό έτος.

● 2. Στείλτε μας καί τή **συνδρομή του Σχολείου σας**. (Πολλοί Συνάδελφοι καί πολλά Σχολεία χρωστούν συνδρομές **ένός, δύο** ή καί περισσότερών **έτών**). Σπεύσατε νά **έγκαθαρίσετε** τήν **έκκρεμότητα** αυτή **έμβάζοντας** τις **άντίστοιχες συνδρομές**. Όσοι **συνάδελφοι** δέν **μπορούν** νά **στείλουν** τήν **άτομική συνδρομή** των **ας διαγραφούν** καί **ας στείλουν** **μόνον** τή **συνδρομή** του **σχολείου των**.

ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΓΟΝΕΙΣ — ΜΑΘΗΤΑΙ — ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ — ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ

- ◆ Έγκυλοφόρησε ό ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ της ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ, έκδοση του «Νέου Σχολείου» μας.
- ◆ Ό άπαραίτητος σύντροφος κάθε Δασκάλου—Καθηγητού—Παιδαγωγού κάθε Μαθητού—Σπουδαστού, κάθε Νέου καί Νέας.
- ◆ Ένα Πανεπιστήμιο Γνώσεων στη διάθεση του Σπιτιού καί του Σχολείου.
- ◆ Μιά άπέραντη Πηγή Γνώσεων γιά Μικρούς καί Μεγάλους.
- ◆ Περιέχει κατ' Άλφαβητική—Λεξικογραφική σειρά **όλόκληρη** τήν "Υλη των **έπισήμων προγραμμάτων** του Υπουργείου Παιδείας γιά τή Στοιχειώδη καί Μέση Παιδεία.
- ◆ "Η πιό πλούσια καί συγχρονισμένη «Άπασα Υλη» της Διδασκαλίας.
- ◆ Ένα πλήρες Γλωσσικόν, Έρμηνευτικόν καί Όρθογραφικόν Λεξικόν της Έλληνικής Γλώσσης.
- ◆ Άπέραντες **έγκυκλοπαιδικές γνώσεις** γιά κάθε **έπιστήμη, έφεύρεση, τέχνη, έπάγγελμα, ανθρώπινη κατάρτιση**.
- ◆ Άφθονα **βιογραφικά σημειώματα λογοτεχνών, καλλιτεχνών, ιστορικών προσώπων, μεγάλων έφευρετών, θαλασσοπόρων καί ευεργετών της ανθρωπότητας**
- ◆ Πληθώρα **συμπληρωματικού ύλικου, ταξιδιωτικών εντυπώσεων, τουριστικών περιγραφών, έλευθέρων άναγνωσμάτων**.
- ◆ Πρόκειται γιά ένα Άθάνατο Έργο Ζωής, **χρήσιμο στη Νεολαία μας, ισόζυιο καί καταφανώς άνώτερο των γνωστών ευρωπαϊκών του είδους του**.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΩΝ ΚΑΙ ΤΟΜΩΝ

- **Έναστος** τόμος **άποτελείται** από **δέκα τέσσαρα (14) τεύχη** ήτοι **περιέχει** **σελίδες 448** (μαζί με τις **έκτός κειμένου έγχρωμες εικόνες** σελ. 460).
- **Τιμή** **έκάστου τόμου** χρυσοδερματόδετου **δραχ. έκατόν είκοσι (120)**.
- **Τιμή** **έκάστου** **έβδομαδιαίου τεύχους** **δραχ. έξ (6)**.
- **Τιμή** **όλοκλήρου του έργου** (10 χρυσοδερματόδετοι τόμοι) **δραχ. 120**.

ΠΩΣ ΘΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΤΕ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΣ ΕΡΓΟΝ

1) **Οι άποροι μαθηταί** **πρέπει** νά **άγοράζουν** **άπό** το **πρακτορείο** **έφημερίδων** ή **άπό** το **βιβλιοπώλη** **τους** **τά** **έβδομαδιαία τεύχη**. Έτσι

ΧΑΡΗ Σ. ΠΑΤΣΗ

ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

- 1) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 5
- 2) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 5
- 3) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 5
- 4) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 5
- 5) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 5
- 6) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 5
- 7) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία δέφσεται Δραχ. 8

II. ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ (ΤΡΙΠΛΟΙ)

1. Τριπλὸς χάρτης Κύπρου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) Δρ. 10
2. Τριπλὸς χάρτης Κρήτης (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
3. Τριπλὸς χάρτης Πελοποννήσου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
4. Τριπλὸς χάρτης Στερεᾶς Ἑλλάδος (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
5. Τριπλὸς χάρτης Μακεδονίας (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8

(Σημείωσις: οἱ χάρτες Θεσσαλίας, Θράκης, Ἡπείρου, Δωδεκανήσων καὶ νήσων Αἰγαίου θὰ κυκλοφορήσουν συντόμως. Ἀνακοίνωσις θὰ δημοσιευθῇ στὸ περιοδικὸ μας «Νέο Σχολεῖον».)

III. ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΑΝΑΡΤΗΣΕΩΣ (ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ)

1. Μεγάλος Γεωφυσικός Ἑλλάδος (1,50X1,05) πανόδετος Δραχ. 150
2. Μεγάλος Πολιτικός Ἑλλάδος (1,50X1,05) » » 150
3. Μεγάλος Γεωφυσικός Εὐρώπης (1,40X1,) » » 150
4. Μεγάλος Πολιτικός Εὐρώπης (1,40X1,) » » 150
5. Μεγάλος Γεωφυσικός Ἀσίας (1,50X1,05) » » 150
6. Μεγάλος Πολιτικός Ἀσίας (1,50X1,05) » » 150
7. Μεγάλος Παγκόσμιος Χάρτης (τριπλός) 1,50X1,05 » » 150

Ἐτοιμάζονται καὶ θὰ κυκλοφορήσουν προσεχῶς α) οἱ γεωφυσικοὶ καὶ πολιτικοὶ χάρτες τῆς Ἀφρικής, Ἀμερικής καὶ Αὐστραλίας καὶ β) οἱ παραγωγικοὶ—τουριστικοὶ Ἑλλάδος, Εὐρώπης, Ἡπείρων.